

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет української філології
Кафедра української мови та методики її навчання

**СТИЛІСТИКА
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ:
теоретичні основи стилістики,
функціональна стилістика**

Навчально-методичний посібник
для студентів-філологів закладів вищої освіти

Укладач: І. І. Коломієць

Умань
Візаві
2022

УДК 811.161.2'38(075.8)

С80

Рецензенти:

Дуденко О. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Розгон В. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

*Розглянуто та рекомендовано до друку вченою радою
факультету філології та журналістики
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
(протокол № 7 від 24 листопада 2022 року)*

С 80 Стилїстика української мови : теоретичні основи стилїстики, функціональна стилїстика : навчально-методичний посїбник для студентів-філологів закладів вищої освіти; уклад. : І. І. Коломїєць. Умань : Візаві, 2022. 144 с.

Навчально-методичний посїбник мїстить загальнї вїдомостї з курсу стилїстики сучасної української лїтературної мови. У ньому розглянуто понятїйний апарат стилїстики як лїнгвїстичної галузї знань, висвітлено суть основних лїнгвостилїстичних категорїй, вихїдних положень стилїстичної системи мови, схарактеризовано жанрово-стильовї рїзновиди української лїтературної мови, наведено зразки текстїв рїзних стилїв та алгоритм схеми їх стилїстичного аналізу. Посїбник також вміщує тематику і плани практичних робїт, вправи і завдання з функціональної та практичної стилїстики, орієнтовнї питання для самоконтролю, самостїйного опрацювання, домашнї завдання, а також тематику повїдомлень та рефератїв з циклу їндивїдуально-дослїдних завдань, перелїк програмних питань, список рекомендованої лїтератури.

УДК 811.161.2'38(075.8)

© Коломїєць І. І., уклад., 2022

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ КУРСУ.....	4
Вступ. Стилїстика як лїнгвїстична наука і навчальна дисциплїна.....	4
Змїст і завдання стилїстики. Методи лїнгвостилїстичних дослїджень.....	4
Основнї поняття і категорїї стилїстики.....	6
Структура стилїстики. Галузї лїнгвостилїстичних дослїджень...	10
Стилїстика у системї лїнгвїстичних та нелїнгвїстичних дисциплїн.....	14
Стилїстична система української мови.....	17
Поняття стилю мови і мовлення. Основнї критерїї видїлення стилю.....	18
Експресивний стилї.....	22
Колоритно-стилїстичнї рїзновиди мови.....	24
Загальна характеристика стилїв та їх взаємодїя.....	28
Розмовно-побутовий стилї.....	29
Науковий стилї мови і мовлення.....	33
Офїційно-дїловий стилї мови і мовлення.	35
Публїцистичний стилї мови і мовлення.....	40
Художнїй стилї мови і мовлення.....	44
Конфесїйний стилї мови і мовлення.....	51
Епїстолярний стилї як окрема функцїонально-стилївова органїзацїя мови.....	54
ПРАКТИЧНІ РОБОТИ.....	58
Теоретичнї основи стилїстики. Стилїстична система української лїтературної мови.....	58
Внутрїшньоструктурна характеристика стилїв сучасної української лїтературної мови та їх взаємодїя.....	60
Унормованїсть як ознака української лїтературної мови.....	88
ДОДАТКИ.....	104
Тематика їндивїдуальних науково-дослїдних завдань.....	104
Зразки стилїв.....	106
Стилїстичний аналїз тексту.....	130
Основнї питання курсу.....	140
Рекомендована лїтература.....	142

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ КУРСУ

Вступ. Стилістика як лінгвістична наука і навчальна дисципліна

Мета: – визначити теоретичні засади курсу, сформулювати загальні положення стилістики як лінгвістичної галузі знань; з'ясувати суть основних понять і категорій лінгвостилістики; – розвивати аналітичне мислення; – виховувати шанобливе ставлення до рідної мови, почуття прекрасного у слові, діях, вчинках.

Зміст і завдання стилістики. Методи лінгвостилістичних досліджень

Стилістика – лінгвістична наука і навчальна дисципліна, що досліджує і вивчає:

- стилістичну систему мови (стилі і підстилі мови та мовлення, їх жанрову диференціацію та структурну організацію, індивідуальні стилі);
- стилістичні ознаки мовних одиниць усіх рівнів (стилістичний інвентар мови);
- використання стилістичних засобів для експресії інтелектуального, емоційного та естетичного змісту мовлення;
- показує комунікативно-виражальні можливості мови, її багатство і красу.

Об'єктом дослідження стилістики виступає фонологічна, лексико-фразеологічна, граматична, стилістична системи мови, тобто система стилістем (одиниць усіх мовних рівнів від фонем до речення) з властивими їм функціями. *Предметом* – комплекс лінгвістичних знань про об'єкт стилістики (тобто стилістем), різномірівневі мовні засоби та закономірності їх функціонування у різних стилях мови.

Завдання стилістики:

- встановити основні етапи розвитку функціональних стилів української літературної мови та розробити основні принципи і

критерії їх класифікації;

- окреслити основні поняття лінгвостилістики;
- вивчати стилістичні ресурси мови в усіх її підсистемах (фонетиці, лексиці, фразеології, граматиці) та способи добору, поєднання і використання мовних одиниць для створення типового стилю, певної стилістичної сфери, колориту;
- виробляти і подавати наукові рекомендації, спрямовані на культурне, вміле, майстерне використання виразових можливостей мови (мовних засобів) у різних сферах суспільних стосунків.

Основне *практичне значення* стилістики полягає у піднесенні культури мовлення суспільства, формуванні мовного чуття, естетичного смаку мовців.

Стилiстика оперує певними *методами дослідження*.

1. *Метод стилістичного експерименту* полягає у творенні тексту із певною стилістичною метою (настановою) шляхом змін слова або словосполучення, ряду підстановок, наприклад синонімічних: *говорити – розмовляти, балакати, теревеняти, лопотати, гомоніти, лебедіти; казати, промовляти, мовити, повідати, ректи, віщати, інформувати* тощо.

2. *Метод зіставлення* (ідентифікації). Його суть полягає у застосуванні до вже готового тексту з метою розуміння вмотивованості вибору, смислової доцільності слова, чи його художньо-естетичної ефективності. Вказується засіб, найефективніший вираз, що задовольняє комунікативно-інтелектуальні, естетично-емоційні критерії вибору.

3. *Структурно-статистичний метод*. Суть його полягає у визначенні кількісних характеристик, ознак мовних явищ; на підставі встановленій частотності окремих елементів мови, виконаних підрахунків виникають певні стилістичні висновки, на зразок переважно іменникового характеру висловлювання у сфері наукового мовлення.

4. *Метод семантико-стилістичного аналізу* розкриває смислово і стилістичну своєрідність мовленнєвих засобів та закономірності їх уживання; сприяє розумінню досліджуваної системи виразальних засобів з точки зору їх значення і функціонування у різних стилях мовлення. Вказаний метод базується на вживанні одного і того ж явища мови (мовного

факту) в різних стильових різновидах з неоднаковими функціями (номінативними, стилістичними, на зразок, *фініш (старт) життя* чи стильове забарвлення книжного та поетичного характеру афіксальних утворень на *-ання*, типу *виконання, копіювання, формування – зітхання, кохання, милування*. Використання цього методу дало можливість виділити та описати стилістичні ресурси мови, охарактеризувати функціональні стилі, мовні засоби їх вираження.

Основні поняття і категорії стилістики

Лінгвістичне тлумачення стилю (*мовного, словесного стилю*) включає розуміння його як: різновиду, видозміни літературної мови; манери мовного вираження у різних сферах, умовах, формах спілкування (усній і писемній); мистецтва слова.

Розрізняють мовний стиль і функціональний.

Мовний стиль, з точки зору теоретичної стилістики, – історично сформований, суспільно усвідомлений різновид загальнонаціональної літературної мови, який відрізняється принципами добору, організацією мовних засобів і самими мовними засобами відповідно до сфери суспільних стосунків.

Функціональний стиль – різновид мовлення з властивими йому лексико-фразеологічними, морфолого-синтаксичними засобами, використовуваний для реалізації однієї з функцій мови – спілкування, повідомлення, впливу.

Стиль індивідуальний (ідіостиль) – сукупність мовно-виражальних засобів та прийомів їх використання, що є характерними для творчості окремого письменника, діяча культури, мовця, вирізняє його мову з-поміж інших; своєрідність мови окремого індивіда. Це поняття стосується, насамперед, стилю майстра слова і залежить від творчої індивідуальності автора, його світосприймання та світовідчуття, ставлення до явищ навколишньої дійсності та оцінки їх. Індивідуальне світосприйняття зумовлює витворення особливого мовного світу.

Стиль експресивний – це використання таких засобів мови, які викликають у співрозмовника почуття піднесеності, урочистості, співвідносне з *високим стилем*, або становлять нейтральну інформацію, звичне спілкування (пор. нейтральний,

середній стиль), чи орієнтовані на досягнення ефекту іронії, зневаги (пор. *низький стиль*).

Колорит висловлювання – загальне забарвлення (тональність, реєстр), яке надає своїй мові людина, з метою викликати у співбесідника відповідний настрій, задати певний емоційний тон спілкування,– накладається на функціонально-мовні стилі і проявляється в них більшою чи меншою мірою (*колорит урочистості, офіційності, інтимності (ласкавості), гумору, сатири*).

Мовна норма – сукупність загально визнаних мовних засобів, що вважаються правильними та зразковими на певному історичному етапі і є ознакою розбудованої стилістичної системи літературної мови. Виділяють *орфоепічно-акцентуаційні, лексичні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні та стилістичні норми* сучасної української літературної мови.

Стилістичні норми – мовні засоби, які характеризуються частотністю щодо різних стилів і мають потенційне стилістичне значення, відповідне певному функціональному стилю; регулюють стилістично доречний вибір слів, словосполучень відповідно до змісту, мети висловлювання та сфери їх уживання.

Стилістичне значення (конотація) – додаткове до лексико-граматичних значень слів і виразів; оцінні, емоційно-експресивні (*власне стилістичні*) та функціональні ознаки (*стильові*), які обмежують використання мовних одиниць певною сферою і таким чином несуть стилістичну інформацію. У широкому розумінні об'єднує стильове і власне стилістичне значення.

Кожна мовна одиниця потенційно здатна до образного переосмислення у контексті. Її вторинна функція і зумовлює виникнення стилістичного значення. До цього поняття синонімічно вживаються такі поняття-терміни, як *стилістичне забарвлення, маркованість, стилістичний струмінь*.

Стилістичні засоби – елементи мови, здатні виражати стилістичну інформацію (експресивно-оцінну, експресивно-емоційну, функціонально-стильову).

Стилістична парадигма – клас мовних одиниць, що за семантико-стилістичним відношенням протиставляються одна одній, але за певною ширшою, загальнішою ознакою об'єднуються в одну парадигму. Наприклад: слова, що

перебувають у полярних відношеннях за ознакою подібності (*синоніми*) та протилежності (*антоніми*) значень, але об'єднані спільними за семантично-формальними показниками віднесеності до лексико-семантичних груп слів, також опозицію становлять *застарілі слова* і *неологізми* (слова пасивного складу); *суфікси зменшеності-пестливості – збільшеності-згрубілості* (суб'єктивної оцінки) тощо.

Стилістичний прийом – спосіб створення стилістичного значення або його відтінку за допомогою стилістичних засобів; різні способи комбінування мовних одиниць. Найпоширенішими типами є:

прийом стилістичної детермінації, суть якого полягає у виділенні на фоні стилістично нейтральних одиниць виразного стилістичного маркованого елемента високого або зниженого стилістичного тону, позитивної чи негативної характеристики, такого, що надає відповідної конотації усьому тексту;

інтердепенденція – використання в тексті двох чи багатьох стилістично маркованих одиниць, але одного стилістичного плану, що й надає тексту однотипної конотації;

констеляція – це використання стилістично маркованих одиниць, що належать до різних стилістичних планів (н-д., урочистого, пафосного і просторічного, специфічно-побутового, знижено-розмовного), у результаті чого виникає конотація якісно нового третього стилістичного плану (як правило, цим прийомом створюються гумористичні тексти);

стилістичний прийом створення звукового фону – реалізується за допомогою оноματοпоетичної лексики;

актуалізація – прийом порушення звичних семантико-синтаксичних зв'язків слова з іншими словами (валентності), в результаті чого виникає нове змістове виділення слова і несподівані асоціації (н-д., *осот образ, фонтан бузку, пневматичність бузини*); актуалізація слів і висловів може здійснюватися різними прийомами, через звукопис, параномазію, метафоризацію тощо;

комутація – стилістичний прийом і породжена ним стилістична фігура інвертування займенників або іменників, при якому відбувається заміна одних слів або форм іншими (н-д., уживання займенника «я» замість «ти» чи навпаки: *А я собі*

бавлюсь; *А воно* (замість *дитина*) знай собі грається) тощо;

стилізація – стилістичний прийом наслідування, свідоме насичення тексту ознаками певного стилю, жанру, характерних для відповідної епохи, етнографічно-діалектологічного чи соціального середовища, для індивідуально-авторської стильової манери з метою створення відповідного враження у читача. Стилізація об'єднує конкретні мовні одиниці (фонемосполучення, слова, фразеологізми, граматичні форми), а також прийоми їх поєднання, komponування для досягнення стилістичного ефекту подібності до іншого стилю. Мета стилізації в художньому тексті – відтворити часовий (темпоральний) і локальний колорит, дати відчутти соціальний тип зображуваного середовища, передати настрій сприймання певного художнього жанру тощо. Стилізація може бути *історичною, соціальною, фольклорною, народно-розмовною чи просторічною, етнографічно-діалектною, поетичною, жанровою.*

Виразність – здатність мови збуджувати увагу, викликати інтерес до висловлюваного; виразність включає в себе *образність* мовлення.

Образність – властивість слів, словосполучень передавати не лише логічну, а й конкретно-чуттєву, емоційно-оцінну інформацію, тобто здатність зображати і впливати на почуття; ця якість передбачає вживання слів і словосполучень у незвичному, метафоричному значенні, що дає можливість майстерно, образно відтворити дійсність і найповніше реалізується в художньому мовленні; спосіб вираження певних понять через художні образи.

Образ-символ (словесний) – слово-образ, що втілює у собі загальну ідею.

Експресія як стилістична категорія позначає інтенсифікацію виразності, характеристичності, емоційності (силу вияву почуттів, переживань) мовлення і створюється фонетичними, лексичними, граматичними засобами мови, які стилістично, функціонально завжди перебувають поза межами мисленнєво-почуттєвої нейтральності. Через експресивність виражальних засобів, як властивості мовних одиниць, підсилюється логічний та емоційний зміст висловлюваного.

Експресема – мовна одиниця з інтенсифікованим виявом

яскравості зображуваного, підсилювальним вираженням різної гами характеристично-емотивних відтінків значення.

Функція – динамічна характеристика значення, спосіб його існування, роль у побудові і функціонуванні мовної одиниці. На відміну від значеннєвості функціональність має певну спрямованість, завдяки їй одиниця мови стає для мовця осмисленою.

Стилістична функція – роль мовного знака, що сприяє досконалості, доречності, адекватності мовлення і сприймання; зображально-виражальна роль, цілеспрямоване призначення слів і виразів, обумовлене ідейно-змістовою інформацією та своєрідністю стилю автора (з якою метою і для досягнення яких цілей використовуються виражальні засоби мови).

Стилістема – окрема мовна одиниця (від фонемі і до тексту) з властивою їй стилістичною функцією, з актуалізованим потенціалом конотативної семантики, що сприяє досягненню ряду зображально-виражальних функцій.

Структура стилістики.

Галузі лінгвостилістичних досліджень

Загальна стилістика (теоретична стилістика, або загальна теорія стилістики) вивчає стилістичні проблеми мов і мовної діяльності – *стилістичні універсалії* (універсальні стилістичні засоби). Передбачає визначення понятійного апарату стилістики (понять і категорій стилістики, предмета її дослідження), обґрунтовує її методологічні засади (принципи і методи лінгвостилістичних досліджень). Як вчення про виражальні мовні засоби і використання їх у різних стилях та стилістичних колоритах мови має досить розгалужену систему. Всі структурні частини стилістики пов'язані спільністю понять, суть яких була попередньо з'ясована.

Стилістика часткова – вивчає стилістичну систему окремої національної мови.

Розрізняють *стилістику мови* та *функціональну стилістику*.

Стилістика мови (описова стилістика, стилістика мовних ресурсів) – описує і кваліфікує стилістичні засоби національної мови, тобто орієнтується на вивчення елементів мовної системи

усіх рівнів з погляду додаткових стилістичних значень. Вивчає стилістично забарвлені мовні елементи і поза контекстом, які стануть матеріалом для відбору у мовленні.

Стилістика мовних ресурсів співвідноситься з одиницями мовних рівнів, що й визначає певне коло проблем, зокрема властивих фоностилістиці, лексичній стилістиці, словотвірній стилістиці, стилістиці граматичній. Одне із завдань описової стилістики: встановити системи протиставлень на кожному мовному рівні, тобто сформувані *стилістичні парадигми*.

Функціональна стилістика (стилістика мовлення) – вивчає використання стилістичних засобів в суспільній чи індивідуальній мовній практиці. Як вчення про функціональні та індивідуальні стилі й мовні засоби, які їх створюють, зосереджує увагу на виробленні принципів розмежування стилів, виявленні їхніх диференційних ознак, дослідженні специфічних особливостей та структури функціональних стилів – *розмовного, художнього, публіцистичного, наукового, офіційно-ділового, конфесійного, епістолярного*.

Стилістика мовлення досліджує також взаємозв'язок усного і писемного мовлення, вивчає питання ритмомелодики, різновиди інтонації.

Функціональна стилістика підпорядковує собі *стилістику художньої літератури* – галузь, що розглядає використання мовних одиниць у тексті художнього твору, де вони набувають естетичної цінності (значущості). Вивчає всі елементи стилю художнього твору, стилю письменника, стилю певного літературного напрямку; основне завдання лінгвостилістичного аналізу художнього твору є з'ясування єдності загальномовного та творчо індивідуального в мові твору: проблеми добору мовних засобів та їх використання відповідно до ідейного задуму письменника, того емоційно-естетичного смислу, що лежить в основі твору, виявлення естетичних функцій мовного матеріалу в конкретному художньому творі. Лінгвістичні методи дослідження індивідуального стилю письменника доповнюють результати літературознавчих описів, а також здобувають нову інформацію для історії української літературної мови. Стилістика художньої літератури оперує такими поняттями як мовноестетична вартість (значення) художнього твору, образ

автора, ідіостиль письменника, синтез різних форм існування національної мови, співвідношення літературної мови і мови художньої літератури; остання послуговується не лише кодифікованою літературною мовою, а й периферійними, ненормативними виражальними засобами. Ця галузь включає *поетичну стилістику, поетику, частково лінгвофольклористику*.

Об'єктами *поетичної стилістики*, крім індивідуальних стилів, є традиційні тропи, фігури мови, еволюція їх в історії художнього стилю. *Поетику* розуміють як сукупність художньо-естетичних і стилістичних засобів, що визначає своєрідність того чи іншого виду мистецтва, твору. Система художніх засобів твору включає поняття поетичної, або художньої мови, яка вирізняється особливостями звукової інструментовки, словником, синтаксисом та наявністю ритму, поетичних тропів і фігур, що сприяє розкриттю художнього замислу автора.

Лінгвофольклористика досліджує мову усної народної творчості з погляду внутрішньомовної структури, як окремого функціонального різновиду художньо-літературної мови, функцій фольклорних формул, характерних для різних жанрів тощо.

Стилістика тексту як частина лінгвістики тексту – зафіксована стилістика мовлення, яка вивчає роль стилістичних засобів у створенні текстів певного функціонального типу, інтерпретацію їх упорядкування для вираження смислу. Лінгвостилістичний аналіз тексту передбачає системний підхід до його вивчення, а не розчленування тексту на окремі частини, тобто вивчення кожного елемента у сукупності, єдності з іншими мовними засобами, що передають смислову цілісність тексту. Стилістика тексту вивчає як втілюється ідея і зміст твору в тканину тексту, як це відбивається на особливостях композиції, організації мовного матеріалу, який мовний матеріал стилістично значиміший для текстів цього типу, які функції він виконує відповідно до змісту і цільової настанови. Виділення і характеристика мовних одиниць усіх рівнів і є *предметом* аналізу тексту. Відмінність між аналізом нехудожніх та художніх текстів полягає в тому, що для з'ясування першого достатньо керуватися поняттями лексичної стилістики, стилістичної граматики, а другого – необхідно виявити підтекст, систему

авторських прийомів вираження смислу, з'ясувати естетику образності.

Практична стилістика – навчальна дисципліна, яка містить рекомендації вибору мовних засобів до тієї чи іншої ситуації спілкування, мета якої навчити мовців добре володіти багатством виражальних засобів літературної мови відповідно до мети, призначення, умов і сфери спілкування. Практична стилістика покликана впроваджувати в мовленнєву практику правил теоретичної стилістики, сприяти досягненню мовної майстерності і вправності мовця, виховувати чуття мовної культури.

Історична стилістика – вчення про стилістичну систему національної мови у синхронному та діяхронному аспектах. *Діяхронна* стилістика вивчає формування і розвиток стилів упродовж усіх етапів розвитку національної мови, динаміку розвитку виражальних одиниць, часову і якісну зміну конотації, хронологічно марковані стилістичні засоби. *Сучасна*, або *синхронна* стилістика досліджує стилістичну систему з погляду сучасних потреб мовного спілкування, відповідності стилістичних явищ та засобів нині чинним літературним і стилістичним нормам. Отже, *історична стилістика*, досліджує як історію сучасних стилістичних засобів національної мови, причини їх появи, основні етапи розвитку, так і стилістичні засоби минулих історичних епох у розвитку конкретної мови чи споріднених мов.

Зіставна стилістика – вчення, спрямоване на зіставлення стилістичної системи мови і мовлення різних національних мов (насамперед найближчих, споріднених), вироблення критеріїв визначення спільностей і відмінностей стилістичних засобів споріднених мов та національної специфіки конкретних, виявлення у них можливих стилістичних універсалій.

Контрастивна стилістика (порівняльна стилістика) – займається дослідженням стилістичних систем неспоріднених мов, з'ясуванням їхніх відмінних стилістичних ознак. Порівняльна стилістика вивчає національне та інтернаціональне в стилістичних системах певних мов, розкриває причини та обґрунтовує шляхи збільшення інтернаціонального лексичного (особливо термінологічного) фонду, виявляє спільне і відмінне у

формуванні функціональних стилів, відзначає специфічні функціонально-стильові та жанрові різновиди, національні особливості мовленнєвих системностей функціональних стилів тощо. Її основне завдання – виявити загальне та національно-специфічне у стилістичній системі національних мов.

Діалектна стилістика – досліджує стилістичне розшарування і диференціацію мовних одиниць у межах певного діалекту чи говірки; з'ясовує співвідношення літературної мови й діалектів, вплив останніх на формування літературної мови, вироблення її стилів; вивчає стилістичну роль діалектизмів у межах стилю, найчастіше художнього.

Стилістика у системі лінгвістичних та нелінгвістичних дисциплін

Лінгвістична дисципліна стилістика базується на відомостях із фонетики, орфоєпії, лексикології, лексикографії, фразеології, словотвору, морфології, синтаксису і сприяє глибшому засвоєнню знань з курсу сучасної української літературної мови та свідомішому використанню їх у стилістичному плані. Вона покликана продовжувати і завершувати лексико-фразеологічне і морфолого-синтаксичне вивчення мови.

Отже, стилістика як наука про функціональний аспект мови органічно пов'язана з лінгвістичними дисциплінами, що вивчають мовні одиниці за їх структурно-системним членуванням.

Суть *взаємозв'язку стилістики з фонетикою, орфоєпією* полягає у вивченні нею звукової будови мови з погляду можливостей створення додаткових стилістичних ефектів, зокрема алітерацій, асонансів, звуконаслідувальних елементів, варіантів ритмомелодики у художньому стилі, а також додержання законів милозвучності української мови у різних функціональних стилях; можливості звукового оформлення тексту в залежності від стилю мови; оволодіння та дотримання норм вимови, наголошення.

Взаємозв'язок із лексикологією стосується вивчення проблеми функціонально-стилістичної диференціації словникового складу, лексичного рівня стилістики, що включає

питання стилістичного використання лексичних ресурсів мови, виявлення їхнього стилістичного потенціалу та умов його реалізації; співвідношення з експресивними стилями (книжна, розмовна, нейтральна лексика).

Зв'язок із лексикографією полягає у вивченні стилістичного багатства мови на матеріалі словників. Усталені стилістичні значення фіксуються у словниках, граматиках, мовних порадиниках, відбиваючи стилістичні норми літературної мови.

Стилістичний аспект дослідження фразеології передбачає визначення обмежених сфер уживання фразеологічних одиниць, які тяжіють до окремих різновидів мови; експресивних якостей фразеологічних засобів мови; здатностей видозмінюватися, надавати додаткових стилістичних нюансів.

Зв'язок з граматиною полягає у вивченні додаткових стилістичних значень граматичних одиниць, їх функціонального навантаження у різних сферах спілкування; доцільності, ефективності використання граматичних форм у кожному стилі. У граматичній будові мови закладені потенційні можливості вибору із словотвірних, морфологічних і синтаксичних ресурсів потрібної для конкретного висловлювання форми, варіантної конструкції. У галузі синтаксису крім виявлення різних відтінків у засобах вираження членів речення, стилістика розглядає стилістичні функції порядку слів у реченні.

Зв'язок культури мови і стилістики полягає у їх спільному завданні – збагатити мову кожної людини, зробити її змістовнішою, правильнішою, красивішою. Спільним є питання мовної норми, оволодіння ними на практиці спілкування; вивчення лексичного, фразеологічного, морфолого-синтаксичного багатства мови; майстерне використання мовних засобів з певною метою, в залежності від умов спілкування.

Співвідношення з етнолінгвістикою (етнопсихолінгвістикою) проявляється у потенційній здатності до виникнення у структурі стилістичного значення мовних одиниць національно-кодифікованих елементів як наслідку їх образно-асоціативного переосмислення культурно-історичного плану. В основі цього явища лежить зв'язок між мовою та різними сторонами матеріальної і духовної культури етносу (його різні вияви в обрядових текстах, діях, ритуалах). Поява стилістичного

значення мовних одиниць (компонентів їх оцінного, емоційно-експресивного змісту) зумовлена як власне лінгвальними чинниками (контекстуальним оточенням), так і чинниками екстралінгвального, соціокультурного характеру (особливостями мовного світогляду, психології нації тощо).

Функціональна стилістика, історична, зіставна, порівняльна пов'язані з *історією української літературної мови*, насамперед їх об'єднує спільне питання історії формування, розвитку стилів, а також з *теорією перекладу*.

Спільність деяких понять (тропи, стилістичні фігури, звукоповтори) поєднує *стилістику з літературознавством*. Зауважимо, що лінгвістична стилістика вивчає мову текстів усіх типів, а літературознавча стилістика охоплює тільки стиль художніх творів, досліджує світогляд письменника, мотиви творчості розглядає образність, мовні ознаки літературно-мистецького напрямку.

Стилістика взаємодіє також з рядом дисциплін нелінгвістичного циклу. Зокрема, з *філософією* – в основі зв'язку лежить суспільний характер мови, положення про єдність, взаємозв'язок, взаємозалежність, взаємозмінність змісту та форми мови як сутності та її організації. З *логікою*, оскільки основною передумовою логічності – комунікативної ознаки всіх типів мовлення – є єдність мови і мислення. Стилістичні явища відображають не тільки емоційну і вольову сфери людської діяльності, а й інтелектуальну. Логічність мовлення – головна риса, необхідна для успішного здійснення пізнавальної та комунікативної функцій мови. В основі зв'язку із *психолінгвістикою*, яка вивчає основи мовленнєвої діяльності людини, психологію мовлення, лежить багаторівневий характер механізму породження і сприймання мовлення. Мовлення виступає як діяльність і знаряддя об'єктивації думки, волі, почуттів.

Багатство виражальних засобів мови сприяє естетичному образу мови. Стилістика орієнтується на зразкове, добре, вишукане мовлення, і в цьому плані вона пов'язана із *естетикою*. Оскільки мова – першооснова словесних видів мистецтва, суть зв'язку полягає у вивченні та реалізації ролі стилістики у досягненні естетичної функції мови, тобто її краси,

задоволенні естетичних смаків мовців. *Етичні норми*, у свою чергу, невід'ємні від правильного, красивого, багатого мовлення індивіда.

У деякому плані стилістика пересікається із *мистецтвознавством, теорією та практикою сценічної мови*.

Стилістична система української мови

Мета: – сформувані цілісне поняття „стилістична система мови”, охарактеризувати її структурні компоненти; з'ясувати відмінності стилю мови й мовлення на основі основних розрізнявальних ознак; окреслити коло проблемних питань функціонально-стильової диференціації мови, визначити основні критерії виділення функціонального стилю; – розвивати логічне мислення, мовне чуття; – виховувати розуміння краси слова, підвищувати етичну й естетичну культуру мовної особистості.

Стилістична система мови являє собою сукупність функціональних та експресивних стилів у їх взаємозв'язках, стилістичні способи і прийоми їх мовної організації.

Стилістична система кожної мови носить національно-самобутній характер (кількісний вияв функціональних стилів, жанрово-стильових різновидів мови, їхній якісний склад), який залежить від зовнішньомовних (суспільно-історичних умов функціонування літературної мови, соціально-психологічних основ витворення мовних типів спілкування) та внутрішньомовних чинників.

В історії української літературної мови простежується змінність її стилістичної системи (функціонально-стильової диференціації) відповідно до змін у функціях мови, ваги літературної мови в державно-політичному, науково-культурному житті нації.

Російський академік В.В. Виноградов, розглядаючи історичний розвиток стильової диференціації мови, розрізняє *типи мови, стилі мови* (її різновид з характерними мовними засобами), *стилі мовлення* (певна система використання мови, її стилів, обумовлена жанром, цілеспрямованістю висловлювання, ситуацією спілкування).

У староруській мові виділяються *три типи: письмово-*

діловий, слов'яноруський літературний і літературно-художній типи мови на руській основі. Давні типи мови пізніше, в другій половині XVI ст., видозмінились у стилі мови, поступово складаючи систему стилів, яка знайшла відображення в *теорії трьох стилів Ломоносова* (високий, середній, низький). Три експресивні стилі властиві кожній національній мові, але на кожному історичному відтинку часу набувають характерних ознак, змінюючи свою природу. Колишні *експресивні стилі*, що були *власне структурно-функціональними стилями*, перестали існувати у XVIII ст. По-різному відбувалася взаємодія функціональних та експресивних стилів в історії української літературної мови.

На сучасному етапі українська мова, здобувши статус державної і виконуючи різноманітні функції для задоволення потреб мовного спілкування у різних сферах суспільних стосунків, має добре розвинену стильову диференціацію. Загальноприйнято виділяти сім стилів: *розмовний, художній, публіцистичний, офіційно-діловий, науковий, конфесійний, епістолярний*.

Існують й інші спроби класифікації стилів, не витримані в єдиному принципі, і засвідчують незначні розходження щодо кількісного вияву, термінологічних відмінностей функціональних стилів, якісного складу їхніх жанрово-стильових різновидів, внутрішньої специфіки тощо.

Питання стильової диференціації мови було об'єктом вивчення багатьох дослідників попередніх років і залишається відкритим на сьогодні, оскільки мова перебуває у постійній динаміці розвитку, більшою чи меншою мірою займає активну позицію в різних сферах суспільної діяльності і життя нації.

Поняття стилю мови і мовлення. Основні критерії виділення стилю

Вихідним поняттям у стилістиці є **поняття стилю**.

Як відомо, стилем давні греки називали загострену дерев'яну паличку для письма, вмінням користуватися паличкою-стилем було одним із показників мовної культури. Поступово поняття стиль співвідносилось з *мистецтвом слова, якістю*

досконалої мови (ясність, доречність, образність краса, експресія та ін.), манерою мовного вираження, способом викладу у різних сферах, умовах, формах (усній і писемній) спілкування і стало предметом наук – античної теорії стилю, риторики, поетики. У сучасному розумінні лінгвістичної і літературознавчої стилістики поняття стилю значно розширилося й узагальнилося.

Оскільки це явище складне, багатопланове, у лінгвостилістиці вчені вдаються до визначення розчленованих понять.

Кожна мова крім системного характеру має й функціональний, то поняття стилю властиве і мові, і мовленню. Але функціональний стиль є категорією мовлення, реалізацією стилів мови.

Відмінності між стилями мови і мовлення:

- стилі мови – явище соціальне, стилі мовлення – водночас є й обов'язково індивідуальне, суто особистісного творення;

- стилі мови – поняття абстрактне, узагальнене, стилі мовлення – конкретніше, різноманітніше, більш окреслене, предметне;

- стилі мови – сукупність мовних одиниць, стилістичних ресурсів, що закріпилися як маркери певного стилю; усвідомлюється лише як статичний мовний матеріал, заготовки для реальних (мовленнєвих) функціональних виявів; їх системність існує потенційно і втілюється лише у мовленні (використанні, функціонуванні), в якому поєднуються, взаємодіють не тільки стилістично марковані, але й нейтральні, загальномовні одиниці, які однаково чи майже однаково властиві всім стилям.

У науці відомими є погляди на стиль як індивідуальну манеру мовної діяльності, спосіб вираження індивідуально-творчих особливостей мовлення і сприймається як вчення про *ідіостиль*.

З таких міркувань виходить М. Брандес (стилістика німецької мови), розмежовуючи такі поняття: *стиль мови* як тип обробки мови, надання її форми і *стиль мовлення* як механізм функціонування мови; подібне розмежування спостерігаємо у О. Мороховського (стилістика англійської мови): *стиль* як змістова властивість висловлення (*мовний*); *стиль* як спосіб, продукт

мовної діяльності (*функціональний стиль*); стиль як особлива властивість мовної діяльності суб'єкта (*індивідуальний стиль*).

У визначенні стилю В. Виноградова (російська стилістика), яке стало в лінгвістиці класичним, *домінує саме функціональний аспект*. Стиль – це суспільно усвідомлена і функціонально зумовлена, внутрішньо об'єднана сукупність прийомів уживання, відбору і поєднання засобів мовного спілкування у сфері тієї чи тієї загальнонародної, загальнонаціональної мови, співвідносна з іншими такими самими способами вираження, що слугують для інших цілей, виконують інші функції в мовній суспільній практиці певного народу.

Пізніше концепцію функціонального стилю розвинула у русистиці М. Кожина.

Інший відомий російський мовознавець О. Ахманова у словнику лінгвістичних термінів, нею укладеним, *виділяє диференційну ознаку*, фіксуючи наступне: *стиль* – це один із диференційних різновидів мови, мовна підсистема із своєрідним словником, фразеологічними сполученнями, зворотами і конструкціями, що відрізняється від інших різновидів в основному експресивно-оцінними властивостями складових елементів і звичайно пов'язана з певними сферами використання мовлення.

Українські вчені (І. Білодід, В. Жайворонок, С. Єрмоленко, В. Калашник, Л. Мацько, А. Мойсієнко, М. Пилинський, Л. Пустовіт, В. Чабаненко, Л. Шевченко та ін.) своїми дослідженнями національних багатств української мови, її глибинних джерел поповнили лінгвостилістичну науку новими ідеями, цікавими спостереженнями та висновками.

Основні критерії виділення стилю.

Формування стилю визначає ряд позамовних (екстралінгвальних) факторів, до яких належать:

- *сфера суспільно-виробничої діяльності* (функціонування), в якій постає і формується певний стиль;
- *суспільні функції мови* (функціональне призначення);
- *тип мовомислення та форма суспільної свідомості*, яку представляє певний стиль (політика, ідеологія, агітація, інформація; наука; право, законотворчість, управління; словесне мистецтво, художня діяльність; побутові й виробничі стосунки,

повсякденне буття; віросповідання, конфесійні відношення; дистанційне кореспондентське спілкування);

- *тематика спілкування.*

До стилетворчих чинників відносяться також:

- *форма вияву мови* (усна чи писемна, розмовна чи книжна);

- *спосіб комунікації* (масова чи індивідуальна);

- *ситуація* (умови, слухачі, аудиторія);

- *тип і вид мовлення* (розповідь, опис, міркування, монолог, діалог, полілог).

Основу інтралінгвальних чинників формування стилю складає конкретний *стилеутворюючий мовний матеріал*, що проявляється на тлі нейтральних, загальномовних одиниць, і становить своєрідність кожного функціонального стилю: формує відносно замкнену систему мовних засобів, представлену стильовими шарами лексики і фразеології, стилістичними можливостями граматичних категорій, стилістичним забарвленням граматичних форм і синтаксичних конструкцій.

Виходячи із цих позицій, **стилі мови** (за Л. Мацько) можна визначати як **історично сформовані, суспільно усвідомлені різновиди загальнонаціональної літературної мови, які різняться принципами відбору та організації мовних засобів і частково самими мовними засобами відповідно до сфери спілкування.** Тоді стиль мовлення можна трактувати як **функціонально-стилістичну систему використання лексико-фразеологічних, морфолого-синтаксичних мовних засобів, з яких сформувався кожен із стилів мови, з метою реалізації функцій мови – спілкування, впливу, інформації.**

Отже, при потребі спілкування (у певній сфері суспільної діяльності і життя) мовці реалізують принципи відбору і комбінування мовного матеріалу (сукупності лексико-семантичних, фразеологічних і граматичних мовних ознак) в мовленні і закріплюють його у текстах відповідного функціонального стилю.

Загальне поняття стилю розкривається у наступному визначенні: **стиль – це доцільна організація мови (мовлення), з умілим добором і ефективним використанням спеціальних мовних ресурсів, обумовленим функціональним призначенням і практикою мовного спілкування в різних**

галузях і при певних обставинах життя і діяльності суспільства.

Експресивний стилі

Окрім поняття функціонального стилю існує поняття експресивного стилю – це теж різновид мови (мовлення), що сформувався за ступенем експресії думок і почуттів, емоцій і настанов для досягнення цілей і мети незалежно від сфери діяльності.

У сучасних національних мовах таких стилів три: *нейтральний*, *високий* (книжний) і *низький* (розмовний); вони склалися історично і закріпилися традицією.

Вчення про експресивні стилі успадковане ще з античних часів, зокрема через александрійську філологічну школу. Наука про три роди промов і стилі їх виголошення бере свій початок з риторик Арістотеля, Цицерона. В Україні ця теорія розроблялась у XVII – XVIII ст. викладачами Києво-Могилянської академії і розвинулася в риторичі Феофана Прокоповича та інших вітчизняних риторів (Стефана Яворського) у вчення про три стилі: високий, середній (помірний), низький. Поділ на стилі за експресивними ознаками описаний у працях визначних риторів часів українського бароко і передбачав обов'язкову залежність між *предметом мовлення, тематикою і добором мовних засобів та жанрів*.

Високий стиль викладу має хвилювати слухачів, збуджувати уяву, викликати сильні емоції, тому для нього характерний урочисто величавий, пишномовний виклад, присвячений важливим подіям, особам. Ним писалися епічні твори, героїчні поеми, трагедії, ораторські виступи.

Високий стиль вирізнявся широким використанням прикрашувальних мовних засобів: насичений словесними фігурами, тропами (метафорами, синекдохами, гіперболами, персоніфікацією, метонімією, алегорією). Опирався на старослов'янську лексику, характеризувався ускладненим синтаксисом (розгорнутими фразами, надфразними єдностями, інверсіями, риторичними фігурами, вигуками). В другій половині XVIII ст. поступово виходить з ужитку, поступаючись книжно-

урочистій манері викладу в українській літературній мові, що формувалася на народній основі.

За теорією трьох стилів *низький стиль* передбачав емоційно нейтральний, простий виклад, з використанням неприкрашувальних засобів; слугував для повчань і розповідей, навчання, тому не було потреби в особливих фігурах і тропях. В основному присвячений буденним предметам, повсякденним темам (н-д., сільській праці), ним користувалися у побутових, сімейних стосунках, підтримувалися ділові зв'язки.

Феофан Прокопович визначає його термінами “низький стиль” і “простий стиль”, які на той час вживалися як нейтральні. Певного пейоративного, зниженого значення вони набули лише в останній чверті XVIII ст. Цей стиль ґрунтувався переважно на живій народній мові. Низьким стилем писалися численні сатирично-гумористичні вірші, вірші-травестії, вірші-орації, інтермедії. Низьким щодо стилю також вважалися численні приватні листи. В кінці XVIII ст. низький стиль поступово перейшов у бурлескно-травестійну манеру викладу в українській літературній мові.

Середній стиль придатний для помірних думок та емоцій, а також для звеселення. Він був своєрідною проміжною ланкою, оскільки із високого стилю запозичував прикрашувальні мовні засоби, з низького – прості, звичайні, тому властивості середнього стилю розкривалися у його зіставленні з високим і низьким стилем. Передбачав емоційно спокійний, помірно-прикрашальний виклад, присвячений менш важливим темам, ніж у високому стилі. Слова і стилістичні фігури прямо співвідносилися з реаліями і поняттями; перевага надавалася не надто вишуканим судженням.

Середнім стилем писалися численні віршовані твори XVII – XVIII ст. (елегії, оди, епіграми, дифірамби), хронографи, літописи, подорожні нотатки (Мелетій Смотрицький, Іван Величковський), повісті та легенди (Самійло Величко, Самовидець), ораторська проза. За структурно-типологічними особливостями до середнього стилю наближалася мова практично всіх українських ділових текстів XVII – XVIII ст. В кінці XVIII ст. середній стиль почасти занепадає, стає основним для розвитку нових структурно-функціональних стилів і жанрів

української літературної мови.

Чітке розмежування експресивних стилів та їх використання було характерне для доби класицизму, представники якого дотримувалися жорстких правил і норм вживання мовних засобів у високому і середньому стилях.

Теорія трьох стилів була використана і розвинена М. Ломоносовим на матеріалі російської літературної мови XVIII ст. Втратила актуальність у процесі формування української літературної мови, коли три традиційних стилі (“слоги”) занепали, а основними одиницями стильової диференціації стали структурно-функціональні стилі.

У сучасному лінгвостилістичному осмисленні функціональні та експресивні стилі перетинаються, і ніби знаходяться один в одному. Так, функціональний конфесійний стиль – це експресивно високий, урочистий стиль; у ньому зовсім відсутні ознаки експресивно низького. У науковому стилі переважає експресивний середній стиль, менше – низького, і зовсім мало – високого. У функціональному офіційно-діловому – переважають середній та низький, і тільки у дипломатичному підстилі домінує високий за певної відсутності низького. У публіцистичному стилі чітко простежується полярні висока і низька експресія (нариси і пам’ятки), але є середній стиль (інформаційні жанри). Функціональні художній, усно-розмовний та епістолярний стилі охоплюють усі різновиди експресивних стилів.

Колоритно-стилістичні різновиди мови

Поряд із функціонально-стильовим розмежуванням мови в ній існує розмежування іншого порядку: на тлі нейтрального, беземоційного висловлювання проявляються й інші тональності, їх звать *колоритами*.

Колорит висловлювання (тональність, регістр) – загальне забарвлення, яке надає своїй мові людина, з метою викликати у співбесідника відповідний настрій, задати певний емоційний тон спілкуванню, накладається на функціонально-мовні стилі і проявляється в них більшою чи меншою мірою.

Залежно від мети, умов і ситуації спілкування мовлення буває *емоційно нейтральним* або *інформативним, офіційним, урочистим, інтимно-ласкавим, фамільярним, гумористичним* (жартівливим), *сатирично-іронічним* (в'їдлигим, ущипливим, дошкульним) або й *саркастичним* (вкрай злобливим, глузливим, глумливим). Виділяються також *колорити розмовності, вульгарності* (зниженості), *фольклорності, пісенності*. Отже, мовлення в межах кожного стилю літературної мови супроводжується більш чи менш виразною експресією, в деякій мірі наділяється певною почуттєвістю, емоційністю.

Почуттєво (емоційно) нейтральне мовлення. Це найзвичайніший різновид мовлення. За стильовими ознаками таким є переважно мовлення, яке побутує в щоденних невимушених домашніх умовах і ситуаціях, обмежено супроводжується жестами і мімікою.

Колорит інформативності. Вказаний колоритний різновид є сухим. Текст з інформаційним колоритом насичений назвами подій, явищ, фактів, кількісних даних. Різномістова інформація, навіть трагічного характеру, виключає, позбавляє вираження будь-яких емоцій та оцінок. Найчастіше виявляється у наукових текстах та засобах масової інформації.

Колорит офіційності (діловитості). Колорит властивий текстам законодавчого, дипломатичного й адміністративно-управлінського підстилів ділового мовлення. Таке мовлення стримане, ділове, не допускає широких і докладних пояснень, емоційних оцінок, чуттєвих виявів, притаманне переважно писемній формі державно-законодавчої та управлінсько-виконавчої сфери суспільних стосунків. Офіційністю може відзначатись й усне ділове мовлення (розмови в державних установах, виступи на зборах, нарадах, засіданнях, виступи-монологах та діалогах на судових процесах тощо), а також тексти епістолярних жанрів. Важливою його ознакою постають елементи офіційно-ділової ввічливості, що формують етичні норми спілкування. Стилістичний колорит офіційності знаходить відображення і в розмовно-побутовому мовленні (стримані, поважні, з підкресленою чемністю розмови), творах художньої літератури (змалювання офіційних реалій життя: висловлювання в установах, під час проведення державних, громадських заходів

тощо). Типовими особливостями офіційного мовлення виступають: холодна чемність, офіційно вживані формулювання, елементи шанобливої ввічливості (широке використання займенників *ви, ми*; слова *шановний, вельмишановний, високоповажний, маю честь повідомити (запросити); пан, пані, добродію, товаришу*); звертання учасників розмови один до одного на ім'я і по батькові, називання прізвища співрозмовника; відсутність слів із значенням суб'єктивної оцінки (пестливості, згрубілості, виразної зневажливості); переважне вживання розгорнутих розповідних речень; розважливість розповіді, логічна змістовність, доказовість, переконливість співрозмовників.

Урочистий різновид мовлення. Його мета – передати велич подій, осіб, викликати до них глибокі позитивні почуття. Колорит урочистості виявляється дуже часто в публіцистиці, а також художньо-літературних, конфесійних текстах, з ціллю пробудження високих почуттів і піднесеного настрою у слухача (читача) з нагоди знаменних подій, важливих фактів державного, громадського життя країни, героїчних, патріотичних вчинків осіб (н-д., інформація ЗМІ про присвоєння державної нагороди, почесного звання, про прийняття Конституції України, схвалення державного бюджету тощо).

Колорит інтимності-ласкавості. Властивий текстам, зміст яких забарвлений почуттями симпатії, сердечності, інтимної близькості. Такі відтінки зустрічаються в різних стилях: розмовному, художньому, епістолярному. Інтимно-ласкаве забарвлення висловлюваного досягається: широким вживанням емоційної лексики, особливо слів (прикметників, іменників) із специфічним словотвором – суфіксами зменшеності, здрібнілості, пестливості, голубливості, а також дієслівних, прислівникових форм почуттєвого, емоційного характеру; характерною синтаксичною організацією тексту з простими конструкціями, зазвичай побутового змісту, побудованими в розмовно-оповідному стилі з часто вживаними звертаннями; уживанням форм середнього роду, що є стилістично значимими (*серденько моє, бідолашне*). Мовлення втілюється в доброзичливих, прихильних інтонаціях.

Фамільярний різновид мови. Здебільшого виявляється у

розмовно-побутовому, неофіційному мовленні, а також у певних жанрах художнього стилю. Висловлювання вказаного різновиду характеризується безцеремонністю, вираженням в більшій чи меншій мірі розв'язності, панібратських відносин, стосунків; прибільшується власне Я, применшується гідність інших. Особливості фамільярного мовлення створюються: використанням слів дещо зниженого чи навмисне підвищеного звучання; вживанням речень різної будови із типовою змістовою ціллю: удаване возвеличення співрозмовника, а насправді – його приниження; помітно вільним інтонуванням фрази, супровідним жестом, мімікою. Це мовлення, зазвичай, між особами нерівними за соціальною приналежністю чи іншими ознаками (н-д., професійною чи посадовою), тому воно буває принизливим для одного із співрозмовників.

Колорит гумору. Вказаний стилістичний ефект виявляється у текстах, зміст яких має жартівливий характер, показуючи життєві події і ситуації з комічного боку. Жартівливий колорит висловлювання найкраще пов'язаний із розмовним стилем, часто простежується у художньому мовленні, рідше – в публіцистичному. Характерний цей різновид і для приватного листування (епістолярний стиль). Досягнення гумористичного колориту пов'язується із багатьма мовними засобами та прийомами їх використання, серед яких переважають контрастно-комічні порівняння, зіставлення та протиставлення певних фактів, ознак; перебільшення реальних властивостей, якостей людей, предметів, тварин тощо; вживання слів у значенні, невідповідному конкретній ситуації; невідповідність висновку тому змістові, з якого висновок природно мав би випливати, тощо; пародійне використання елементів інших стилів (листування), різних стилістичних колоритів (стилістичний колорит розмовності та урочистості, офіційності тощо). Жартівливе мовлення супроводжується нотками доброзичливої іронії; інколи доброзичливий сміх високохудожньо й майстерно пов'язується в комічних обрисах із глузливим, навіть часом трагедійним.

Сатиричний різновид мовлення. Мета такого мовлення – викликати негативне ставлення до того, про кого (про що) йдеться, різко засудити, розвінчати певних осіб (особу), їхні

вчинки, конкретні події, явища в житті. Супровідними компонентами сатиричного змалювання дійсності є вираження презирства, зневаги, осудливості, іронічного ставлення, незгоди, непримирення з тим, що чиниться в суспільстві. Такого забарвлення можуть набувати тексти різних стилів мови, зокрема різні жанри художнього, публіцистичного (прилюдні виступи на політичні теми), наукового (полемічні наукові дискусії), спрямовані на викриття, гостре висміювання і таврування суспільних явищ, фактів, вчинків; а також розмовно-побутові вислови гостро-іронічного характеру.

У сатиричному мовленні широко вживаються слова і словосполучення, якими виражається зневага до потворних вчинків, негативних явищ. Для цього використовуються глузливі епітети, порівняння. Своєрідною є будова речень, їх різноманітна модальність, яка розрахована на відповідну інтонацію.

Стилістичного ефекту (колориту) сарказму набуває особливо в'їдливе, посилено викривальне сатиричне мовлення.

Літературне мовлення в усіх колоритно-стилістичних виявах досить різноманітне й багатогранне, завжди функціонально диференційоване в конкретному стилі й жанрі і позначається певною експресією. Реалізуючись в певному стилі, експресивні вияви літературного мовлення не завжди чітко розмежовані, вони взаємопроникаючі, перехресні один з одним.

Загальна характеристика стилів та їх взаємодія

Мета: – поглибити знання про стилі української літературної мови; – визначити специфіку внутрішньожанрової диференціації функціональних стилів та особливості їх мовної структури на сучасному етапі розвитку, з'ясувати факти взаємодії та взаємопроникнення стилів; – розвивати логічне мислення, зв'язне мовлення, інтерес до мови, її історичного минулого; – виховувати почуття патріотизму, вірності національним ідеалам, шанобливого ставлення до рідної мови.

Оскільки мова, функціонуючи у різних сферах суспільного життя, набуває типових стильових ознак, то *функціональний стиль* визначається як певна система використання мови, а не тільки як сукупність мовних засобів (*мовний стиль*), що

зумовлюється змістом, метою та характером висловлювання. Виділення стилю мовлення як компонента стилістичної системи мови (під яким розуміють спосіб функціонування мовних явищ), їх розрізнення та специфіка залежать від *сфери використання, призначення та основних функцій мови*. Для виділення стилів важливе значення мають *форми існування мови*. Кожен стиль (окрім розмовного, конфесійного) передбачає *поділ на підстили, що реалізуються в жанрово-текстових різновидах*; характеризується відповідними *диференційно-стильовими ознаками та системою стилістичних (стилетворчих) мовних засобів, що виділяються на тлі нестилетворчих мовних засобів*.

Розмовно-побутовий стиль

Розмовний стиль – особливий різновид літературної мови, що обслуговує побут мовців і виявляється в неофіційній сфері суспільних стосунків.

Цим стилем реалізується *пізнавально-контактна, комунікативна функція мови*.

Стильові риси розмовно-побутового мовлення: *найбільш невимушене, максимально вільне літературне мовлення і водночас орієнтоване на мовні норми (прийнятним є все, наявне в літературній мові, те що допускається суспільною мораллю, не виходить за межі пристойності); почуттєвість, емоційність, спонтанність та імпровізованість висловлювання; супроводжується різним інтонуванням, жестами і мімічними рухами.*

Найголовнішу вимогу розмовно-побутового стилю бути нормативним іноді порушують з певною комунікативно-стилістичною метою, вдаючись до діалектизмів чи інших літературно некодифікованих компонентів (вульгаризмів, варваризмів тощо). Розмовна мова використовується як стилістичний прийом живомовної структури у художніх текстах, досягнення ефекту індивідуалізації розмовної мови (мови персонажів), відбиває територіально-говіркові особливості національної мови, за якими читач упізнає край, побут, звичай, час описуваних подій (локально-темпоральний колорит).

Має *усну (первинну) і писемну (вторинну) форми вияву*

(художні твори, епістолярії), *діалогічну* та *монологічну* (рідше) *реалізації*.

Потреба в розмовно-побутовому стилі щоденна, ним послуговуються всі громадяни суспільства, всі верстви населення без обмежень в своїх повсякденних потребах, неофіційному спілкуванні, тому він комунікативно обслуговує значно ширші сфери життя, ніж форми будь-якого іншого стилю мови, тобто має дуже *широку сферу поширення*.

Мовні засоби стилетворення.

Лексичні та фразеологічні особливості.

Має надзвичайно розгалужену, багату лексичну систему. Використовується весь спектр загальноживаної лексики, передусім лексем побутового значення, які відображають повсякденні потреби мовців (*хліб, посуд, меблі, картина, книжка, читати, господарювати, килим, чоботи, вулиця, зима, магазин, пошта, місто, чорний, веселий, холодний, старий; мати, брат, дід, начальник, повар, службовець, цивільний, він, цей*); наявні діалектизми, жаргонізми (*ватра, таздиня, чара; мажор, фанера, центровий*).

Широко представлена лексика емоційно-експресивного плану (слова-характеристики: *втіха, досада, ласка, щирість, розкіш, змучений, немилосердний, чудово, страшно, дівчинка, батечко, очиці, голівка, веселенький, старезний*), особливо слова зниженої конотації (просторіччя, вульгаризми: *алкаш, бухарик, дурень, балакати, втеліщитися, вилупитися, волочитися, розмазня, шваль, нечисть, чортяка* тощо), чого не дозволяє собі жодний інший стиль.

Значно поширені слова народнорозмовної конотації.

Тяжіння до стислості, лаконічності розмовного мовлення відбувається за рахунок явища субстантивації: *гардеробна, приймальна, доповідна, накладна, відпускні, комісійні, шашична, заливне*; ознакою розмовності також є абрєвіація словосполучень: *ветлікар, житлобуд, завуч, медперсонал*.

Деякі слова можуть мати формальні показники розмовності – суфікси та префікси, поєднуючи в собі розмовність лексичної та словотвірної семантики. До афіксальних одиниць розмовно-просторічного характеру належать іменники:

- назви жіночого роду із суфіксом **-к-**, на зразок

забігайлівка, електричка, роздягалка, читалка;

- віддієслівні іменники жіночого роду з суфіксом **-к-**: *начитка лекцій, поливка городини, прополка буряків, прокладка дороги*, - тоді як офіційно-діловий стиль мовлення надає перевагу книжним віддієслівним утворенням на **-ння**: *читання, поливання, поління, прокладання* тощо;

- віддієслівні іменники жіночого роду із суфіксами **-н-**, **-еч-**, **-анин-** на означення інтенсивності, протяжності дії, процесу, явища: *реготня, ворожнеча, шарпанина*;

- назви осіб за професією, родом занять – іменники жіночого роду із суфіксами **-к-**, **-ш-**, **-их-**: *директорка, бухгалтерша, головиха*;

- типові суфіксальні утворення – назви осіб за певними характерними рисами і зовнішніми ознаками: *плаксій, дивак, хвалько, дурило, брехун, реготуха*;

- збірні іменники з суфіксами **-н-**, **-в-**, **-от-** мають переважно розмовний відтінок пейоративного забарвлення: *офіцерня, братва, голота*.

- складні іменники з дієслівним компонентом у формі наказового способу (*вертихвістка, крутивус, пройдисвіт*) чи дієслівним коренем у ролі другого компонента (*душогуб, пусто мол, серцеїд*).

Серед прикметників відтінком розмовності відзначаються утворення з суфіксами інтенсивної якості та згрубілості (**-уч-** (**-юч-**), **-ач-** (**-яч-**), **-ущ-** (**ющ**), **-ащ-** (**-ящ-**), **-аст-** (**-яст-**): *поганючий, добрячий, завидючий, пропащий, головастиий* та ін.

У системі дієслівних форм виразно розмовну конотацію мають: дієслова із суфіксом **-ону-** (**-ану-**), відвігукові форми на **-ка-**, інфінітиви на **-ть**: *хапанути, ойкати, казати*; дієслова тривалої чи багатократної дії з префіксом **попо-**, **пона-**, **пови-**, **пороз-**: *поподумати, понаходили, повидивлялися, порозвивалися*.

Активно вживана розмовна фразеологія (прислів'я, приказки, крилаті слова і вислови яскравого емоційно-оцінного характеру): *Поки гаразд не зробиш діла, ніколи не хвались; Їж, поки роток ще свіж; Поможє, як мертвому кадило; Чиє б нявчало, а твоє мовчало; Пише, як курка лапою; Від горшка два вершка; Було, та загуло; Ні сіло ні впало; Хай йому грець; Зуби скалити; Збити з пантелику; Піймати облизня; Свіжа копійка*.

Грамматичні особливості.

Для синтаксису характерні:

- речення різного типу, починаючи від однослівних і до розгорнутих складних конструкцій: *Садок; Літній вечір; Зараз іде дощ; Якщо не будеш систематично готуватися до занять, то не зможеш засвоїти матеріал;*

- структури власне неповного речення, еліптичного, а також незакінченого, обірваного: *Куди? (пор., Куди ти йдеш?); Чому?; Скільки?; Чого доброго, то й і я відразу додому і ніяких вечірніх походеньок; Я розказав би, однак...; Ти заходив до приятеля? – Ні.*

- речення різного модального спрямування, особливо прості, неускладнені конструкції: *Проходьте; Вгомоніться!; Чи всі відвідали виставку?;*

- найтипівіші вставні чи вставлені конструкції: *на жаль, на щастя, мабуть, мені здається, я думаю;*

- речення із звертаннями: *Ненько, благаю вас!; Хлопче, стривай!;*

- слова-речення: *Цур!; Геть!; Так!; Невже?; Хіба?; Алло!; Ой!; Ех!;*

- вітальні і прощальні слова і сполучення слів: *Добридень!; Добрий вечір!; Бувайте!; На все добре!* та ін.;

- відсутність речень, ускладнених дієприкметниковими, прикметниковими чи дієприслівниковими зворотами.

Розмовний стиль послуговується художніми засобами – тропами і фігурами, у яких задіяна розмовна і загальноживана лексика. Проте перевага надається лише окремим із них – порівнянням, епітетам, метафорам, метонімії, синекдосі, еліпсу, парцеляції, замовчуванню.

Найбільше мовленнєвих помилок, стилістичних огріхів простежується саме в розмовно-побутовому мовленні. Тому з нього й починається формування культури різностильового мовлення.

Науковий стиль мови і мовлення

Науковий стиль – функціональний різновид літературної мови, що використовується з пізнавально-інформативною метою в галузі науки, техніки, освіти і обслуговує науково-технічну, навчальну діяльність мовців.

Ним реалізується *пізнавально-репрезентативна, інформативно-комунікативна функція* мови.

Писемна форма наукового стилю – первинна, найбільш традиційна й показова для нього; набутки наукового пізнання сконцентровано й повно виражаються в друкованих працях (енциклопедіях, монографіях, підручниках і посібниках та ін.). *Усна форма* – представлена виголошуваними доповідями, виступами на конференціях, семінарах, а також диспутами, лекціями тощо.

Основні *підстили*: - *власне науковий*, його типовий вияв в наукових працях (дисертація, монографія, стаття, доповідь, тези), академічних наукових виданнях, де нова інформація призначена для фахівців певної галузі знань; він має інтернаціональну символіку, універсальні загальнонаукові терміни; - *науково-навчальний* – призначений для навчальних закладів, найповніше реалізується в підручниках, посібниках, у навчально-методичних статтях, лекціях, бесідах; характеризується доступністю викладу інформації, програмністю матеріалу, послідовним уведенням термінологічної лексики; - *науково-популярний* має на меті зацікавлення науковою інформацією широкого кола читачів; особливо вільний у виборі мовних засобів (використовує елементи художнього мовлення: епітети, порівняння, метафори), цим стилем пишеться неспеціальна наукова література (книги, передмови, статті у нефахових журналах) на різні теми, про досягнення науки і техніки, нескладна за змістом і формою викладу, легка для сприйняття та розуміння особам, незалежно від їх професії, освітнього рівня; часто наукові проблеми висвітлюються з погляду публіциста; - *виробничо-технічний* (науково-технічний), цей підстиль властивий мові літератури, що обслуговує різні сфери господарства і виробництва (інструкції, технічні проспекти).

Сфера використання наукового стилю мови – наукова

діяльність, науково-технічний прогрес суспільства, освіта.

Головне призначення – пізнання світу, повідомлення результатів дослідження, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, класифікація, роз'яснення явищ, систематизація знань, виклад матеріалу. Словесний вияв наукових знань має бути об'єктивним, життєво правдивим і здебільшого повинен містити теоретично й практично перевірену інформацію.

Стильові ознаки наукового мовлення: *точність, однозначність, логічність, понятійність, узагальненість, переконливість, аргументованість доказів, аналіз, синтез, міркування, твердження, висновки, лаконічність; книжна манера висловлювання, чітка структурна організація тексту: членування на розділи, підрозділи, пункти, параграфи; введення формул, діаграм, логічні символи, обчислювальні знаки; наявність цитат, посилань тощо.*

Мовні засоби стилетворення.

Лексичні й фразеологічні засоби.

Спільною для усіх сфер уживання наукового стилю є орієнтація на книжну лексику. Це виявляється у широкому використанні загальнонаукової термінології (*аналіз, висновок, теорія, гіпотеза, систематизація, класифікація, експеримент, дослідження, методи*) та спеціальної (*фоніка, евфонія, семасіологія, семема; синус, косинус, циркуль, трапеція*), абстрактної лексики (при формулюванні дефініцій, визначень), яка суттєво наповнює наукове мислення і мовлення поняттями, що мають об'єктивно витлумачуватись, роз'яснюватись; цілком природнім є використання слів іншомовного походження.

Слова, як правило, вживаються в прямому значенні, емоційна та експресивна лексика рідковживана; відсутність багатозначних слів, емоційно-експресивних синонімів, афіксів, засобів художньої тропіки, індивідуальних неологізмів, всього, що вказує на суб'єктивність, авторські уподобання тощо.

Вкрай обмежено вживаються фразеологізми, окрім наукової фразеології (*неозначена форма дієслова, прямий порядок слів, пасивний стан, риторичні фігури*).

Грамматичні особливості.

Науковому стилю властиві: перевага іменникового типу висловлювання; широке використання відносних прикметників;

незначна кількість дієслів засвідчує статичність, нединамічність мовлення, на відміну від розмовного і художнього; узагальнене значення граматичної форми однини іменників, за якою стоїть не окремий предмет, а поняття про клас предметів (класифікаційний підхід до опису наукових об'єктів); часте вживання віддієслівних іменників (*формування, досягнення, опір, відгук*); серед дієслівних форм переважають безособові, узагальнені чи неозначені (*Кожен рік насаджується 2 га лісу; Знайди серед пропозованих слів діалектизми*), часто вживана форма теперішнього часу в значенні позачасовості, зокрема теперішнього часу постійної дії (*Океан омиває значну частину земної поверхні*). У словотворенні наявна стильова визначеність абстрактних іменників із суфіксами **-ість, -ств(о), -от(а), -аці(я), -изм (-ізм)** (*обґрунтованість, індивідуалізація, структуралізм* тощо).

Науковий стиль має чітко організований синтаксис:

- широке використання простих ускладнених речень (однорідними членами, узагальнюючими словами, відокремленими зворотами, нанизуванням іменних форм, вставними чи вставленими одиницями);

- тяжіння до складних синтаксичних конструкцій, зокрема складнопідрядних речень із вираженням причинно-наслідкових зв'язків;

- перевага граматично повних речень.

Типовим є використання іменника у дієслівній функції як іменникової частини складеного присудка.

Офіційно-діловий стиль мови і мовлення

Офіційно-діловий стиль – функціональний різновид літературної мови, що обслуговує адміністративно-управлінську, законодавчу, дипломатичну діяльність мовців в офіційній сфері суспільних стосунків, тобто задовольняє потреби писемного (рідше усного) спілкування в державно-політичному, суспільно-громадському і господарсько-виробничому житті, в ділових стосунках між інституціями, установами чи окремими членами суспільства.

Переважає писемна форма вираження офіційно-ділового

стилю (офіційні папери, що мають статус документів); має й *усну форму вияву* – переговори на різних рівнях державної і громадської влади, офіційні зустрічі, ділові розмови, прийоми громадян; доповіді, виступи, що відрізняються від ораторсько-мітингових (агітаційний жанровий різновид публіцистичного стилю) тощо.

Офіційно-діловий стиль диференціюється на *підстилі*: *законодавчий*, *адміністративно-канцелярський* (*управлінський*), *дипломатичний*.

Законодавчий – складають документи, які містять законодавчу інформацію, виконують настановчо-регулювальну функцію в державному і суспільному житті, утверджують обов'язкові правові норми: укази, закони, постанови, кодекси, акти, статuti, конституції. Мова цих документів насичена юридичною термінологією, повинна бути доступною і зрозумілою кожному громадянину правової держави.

Адміністративно-канцелярський – забезпечує зв'язок усього управлінсько-виконавчого апарату держави, між його внутрішніми підрозділами і кожним громадянином держави. Серед цієї документації виділяють: розпорядчу (наказ, рішення, резолюція, розпорядження); організаційну (договір, штатний розпис, тарифікація); інформаційно-довідкову (автобіографія, заява, характеристика, довідка). Це єдиний підстиль, до якого активно залучається кожен із членів суспільства.

Дипломатичний – обслуговує дипломатичну службу, контакти української держави з іншими державами, всесвітніми організаціями. До дипломатичних належать організаційно-регулюючі документи (конвенція, пакт, угода); організаційно-впливові документи (декларація, нота, вербальна нота, міжнародна заява); інформативно-описові (меморандум, комюніке). Цей підстиль характеризується специфічною лексикою, термінологією, серед якої чимало запозичень, своєрідними формулами дипломатичної ввічливості.

Існує думка вчених про виділення дипломатичного підстилю в окремий стиль, хоча це питання ще потребує глибокого вивчення та дослідження. Ми схильні до традиційної, загальноприйнятої думки, що офіційно-діловий стиль є основою, на якій тримається дипломатичний підстиль сучасної української

мови. Зважаючи на свою жанрову специфіку (н-д., дипломатичне листування із своєрідною термінологією, етикетними формами надввічливості тощо), дипломатичний підстиль не виходить за межі офіційно-ділового стилю, функціонує в єдності із законодавчим та адміністративно-канцелярським його різновидами, про що свідчить активне використання ним таких їхніх жанрових форм як декларація, договір, угода, зберігає спільність із цими підстилями щодо мети висловлювання, способів та форм її досягнення.

Сфера поширення – офіційне спілкування в державно-політичному, громадському й економічному житті, законодавство, адміністративно-господарська діяльність.

Основне призначення – регулювання ділових відносин у державно-правовій, суспільно-виробничій сферах, обслуговування громадянських потреб людей у типових ситуаціях.

Основною є функція інформаційно-вольова і дидактична; повідомлення громадянам, установам і організаціям офіційної інформації, що виникає, вступає в дію, виходить з обігу на всіх рівнях державного, суспільно-громадського і виробничого життя.

Загальностильові ознаки.

Відзначається *найвищою мірою книжності*; специфічні риси: *імперативність, наказовість, розпорядність* (вольова модальність); *документальність* (кожний офіційний папір повинен мати характер документа), *сувора регламентованість* тексту, *непроникність, висока стандартизація* (стереотипність) висловлювань, що полегшує сприймання тексту, уніфікує ділову мову; *чіткість, логічність* викладу матеріалу, *стислість, послідовність формулювань* (членування на абзаци, параграфи, пункти), *точність, однозначність, достовірність, правдивість* фактів; *строгість форми*, переважно *безособовий характер тексту, відсутність емоційності, суб'єктивності, прояву індивідуальності* мовця.

Більшість жанрів ділового мовлення відображають позаіндивідуальне спілкування, висловлювання йде від якоїсь узагальненої особи (держави, закону, порядку, права), авторська індивідуальність часто приховується за стандартом документа (н-д., заяви, доручення тощо).

Мовна своєрідність офіційно-ділового стилю.

Лексичні особливості.

В офіційно-діловому лексиконі основний масив складає міжстильова, загальноживана лексика, висока частотність її уживання пояснюється потребою забезпечити адекватність і точність інформації, дохідливість тексту, швидку обробку документів.

Специфічною рисою стилю є ділова лексика, що містить різногалузеву термінологію – юридичну, дипломатичну, бухгалтерську, фінансово-економічну, адміністративно-канцелярську та ін. (*акредитація, ліцензування, санкціонування, інструкція, декларація, резолюція, заявник, ухвала, угода, наказ, протокол, відрядження, розпорядження, виконавчі органи*).

Проте вона не є особливо чисельною, такою, як терміни у науковому стилі. Колорит офіційності, книжності формується не так лексикою, як стабільною композицією тексту, який складається загалом із загальноживаних одиниць, і тільки окремі лексеми є стилістами офіційно-ділового стилю (виразно стандартні, усталені для цього стилю мовні форми). Останні здебільшого сприймаються в офіційно-ділових текстах узвичаєно, нормативно, як природна особливість стилю, дотримання яких забезпечує його належну мовленнєву культуру; в інших стилях шаблонізовані звороти нерідко вважаються стилістичним недоліком мовлення.

Типовими є численні книжні звороти, фразеологізовані в канцелярсько-діловому мовленні слова й словосполучення – мовні штампи, кліше й канцеляризми (*вищезазначений, нижчепідписаний, пред'явлений, ухвалити, заслухати, порядок денний, призначити на посаду, створивши належні умови, виконавши зобов'язання, беручи до уваги, взяти до відома, згідно з метою, порушити питання, подати пропозицію, віддати голос*); наявна значна кількість скорочених слів, аббревіатур (назви організацій, установ тощо).

На нейтральному тлі загальноживаної лексики помітно виділяється й суспільно-політична лексика (іменники на **-ість, -анн(я)**: *регламентованість, собівартість, відповідність, зобов'язання, клопотання, рішення*, що досить часто мають термінологічне значення).

В усному діловому мовленні (бесіди, розмови в кабінетах офіційних осіб, виступи на засіданнях, нарадах, неприватні телефонні розмови тощо) стандартність висловлювань значно менша, ніж у писемному. Зваженість у використанні стандартних мовних структур є важливою часткою культури мовлення кожного, хто ним послуговується.

Мова ділового стилю характеризується мінімальною образністю (їй не властива метафоричність, переносність слів), відсутністю засобів емоційної оцінки (емоційно-експресивної лексики), обмеженою синонімією.

Граматичні особливості.

На морфологічному рівні помітна висока частотність іменників, прийменниково-іменникових конструкцій, відіменних похідних прийменників (*до запитання, за власним бажанням, на виконання, за наказом, у разі, за фактами зловживань, відповідно до, у зв'язку з*); іменники і прикметники майже не замінюються займенниками, дії і процеси передаються опредмечено, через віддієслівні іменники (*опис, розподіл, засідання, зволікання, зосередження*); прикметники переважно відносні, входять у стійкі словосполучення (*державний реєстр, бюджетні кошти, соціальний захист, матеріальна допомога, нормативний документ, грошова одиниця*); характерне мінімальне використання часток.

Імперативний, розпорядчий характер ділових текстів зумовив високу частотність інфінітивних, наказових дієслівних форм (*звільнити, заслухати*), а також безособових (*забороняється, відстороняється*), дієслів у формі теперішнього часу в значенні позачасовості (*створюється рада, подається рекомендація*), а також дієприслівників, що пояснюється потребою стислого викладу інформації.

На синтаксичному рівні специфікою офіційно-ділового мовлення є: прямий порядок слів у реченні, недопустимість пропусків слів; наявність обов'язкових стандартних висловів, шаблонних структур речень; уживання односкладних речень, зокрема інфінітивних, неозначено-особових, узагальнено-особових, а також номінативних у заголовках різних документів; використання ускладнених речень з однорідними членами, дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами; складні

синтаксичні конструкції підрядності; іменні присудки та розчеплені (*здійснити наїзд, надати допомогу*).

В офіційно-діловому мовленні діє експресія не почуттів, а волевиявлення і логіки змісту.

З художнім стилем офіційно-діловий перебуває у повній опозиції і за сферою дії, і за призначенням та функціями (у офіційно-діловому стилі – повідомлення і волевиявлення, у художньому – образне відтворення дійсності та естетичний вплив), і за добором виражальних засобів (однозначний термінологічний лексикон, стійкі словосполучення – полісемія, синонімія, експресивний синтаксис).

На початковому етапі формування ділового стилю був помітний сильний вплив розмовної мови, тому що влада прагнула донести свої розпорядження до багатьох верств населення, й широко використовувала елементи живого мовлення, чого не було, наприклад, у конфесійному стилі. В часи позбавлення прав української державності, ділове письменство зберігалося у пам'ятках попередніх років, продовжувало виробляти свої засоби в межах інших стилів, зокрема в художньому, публіцистиці, епістоляріях. З розвитком документалістики і законодавства термінологізується лексика, мовні засоби усталюються, стандартизуються словосполучення і закріплюються як маркери офіційно-ділового мовлення.

Публіцистичний стиль мови і мовлення

Публіцистичний стиль – функціональний різновид літературної мови, що обслуговує політико-ідеологічну, суспільно-культурну, господарсько-виробничу діяльність мовців, поширений у сфері масової комунікації.

Публіцистичний стиль об'єднує *писемну* (преса, інша суспільно-політична література) й *усну* (промова, мітинговий виступ, репортаж) *форми* літературної мови. Майстерне виголошення досконалого публіцистичного тексту називають ораторським, тому можна вважати, що вислів „*ораторський стиль*” означає усну форму публіцистичного стилю.

Представлений кількома *підстилями*, кожен з яких має жанрові й мовні особливості. Це *власне публіцистичний*, або

стиль засобів масової інформації (газети, часописи, радіо, телебачення, реклама); *художньо-публіцистичний* (памфлети, фейлетони, нариси, есе); *науково-публіцистичний* (літературно-критичні статті, рецензії, аналітичні огляди, соціальні портрети тощо).

Більшість текстів публіцистичних жанрів розрахована на сьогоднішнє, висвітлення актуальних суспільно-політичних проблем сучасності (замітки, репортажі, інтерв'ю, послання, заяви) в періодиці, ефірі. Проте в українській публіцистиці є тексти, зокрема публіцистично-художніх жанрів, що розкривають широкі суспільно важливі теми національного державотворення, що досі не втратили своєї актуальності, і ще довго житимуть собою українську культуру, національну духовність (публіцистична спадщина М. Грушевського, В. Винниченка, П. Куліша, Лесі Українки, І. Огієнка, І. Франка та ін.).

Сфера використання – громадсько-політична, суспільно-культурна, виробнича діяльність, навчання.

Основне призначення – слугувати висвітленню та вирішенню суспільно-політичних питань, активно впливати на читача, забезпечувати формування громадської думки, пропагувати прогресивні ідеї, учення, знання тощо.

Функція – цілеспримованого впливу та інформації.

Ознаки стилю: *інформаційність, динамічність, спрямованість на новизну, актуалізація сучасності, документально-фактологічна точність, чіткість, переконливість; політична, суспільна, морально-етична, естетична оцінка змісту, інформації; синтез логізації та образності мовного вираження, що свідчить про близькість до наукового і художнього стилів; декларативність, закличність, авторська пристрасть, індивідуальність, емоційність; поєднання стандарту й експресії; простота, доступність, зрозумілість.*

Основні мовні засоби стилетворення.

Широко використовується *суспільно-політична лексика* (серед якої розрізняють ідеологеми, мовні одиниці на означення політичних поглядів, ідеалів, течій, партій, рухів, груп, акцій, їхніх суб'єктів; лексеми на позначення державного устрою, законодавчого апарату; одиниці на позначення суспільних,

ідейно-моральних понять): демократія, соціалізм, шовінізм, репресія, протистояння, глобалізація, блок „Наша Україна”, опозиціонер, однопартієць, союзник, парламентаризм; держава, нація, Адміністрація Президента, Кабінет Міністрів, мерія, правоохоронні органи; актуальність, суспільство, боротьба, політика, громадський, ідейний, єдність, незалежність, толерантність, шляхетність, гуманізація, світогляд. Постійно продукується й нова суспільно-політична лексика і фразеологія: урядовці, можновладці, популізм, електорат, парламентаризм, речник президента, депутатський корпус, силові структури, президентське вето, депутатська недоторканність, національне відродження, політичні дебати, економічна криза, консолідація політичних сил; загальноживана лексика теж може набувати суспільно-політичної конотації: боротьба (сил; протилежностей), вогнище (війни), проблема (розбросня), розвиток (ідей), ланцюг (єднання), війна (компроматів; холодна), коридор (валютний), вертикаль (влади; виконавча), сектор (влади). У сферу публіцистичного мовлення проникають лексеми із інших сфер діяльності і галузей науки, техніки (терміни іншомовного походження економіки, юриспруденції, права, культури, освіти, в певних межах філософії, релігії, екології тощо), наприклад: *трани, трейдер, дефолт, банкрут, маркетинг, індексація, корпорація, брокер, субсидія, ремісія, пролонгація, артсалон, мейк-ап, відеокліп, гран-прі, саундтрек, іміджмейкер, шоу, офшорний, креативний, мас-медіа, моніторинг, бомонд, прес-реліз, презентація, імпічмент, істеблішмент, остарбайтер, спікер, синдикат, екстрадиція, гімназія, лицей, магістратура, тест, рейтинг, модуль*, - що суттєво розширює його мовностилістичний арсенал, активізує їх уживання у щоденній пресі, телерадіоефірах, а також засвідчує активну взаємодію із науковим стилем.

Оновлення й поповнення лексичного складу публіцистичного мовлення відбувається і в результаті лексико-семантичної деривації: *тіньовик, тіньова економіка; човник, човництво; крутий, крутизна (заможний, багатий); зелені (долари); праві, ліві (представники політичних сил)*. Процеси семантичної видозміни й перетворення лексем (*зустрічі без краваток, чорний піар, брудні технології, відмивання коштів*,

шокова терапія) часто зумовлюють виконання ними. окрім інформативно-пізнавальної функції, емоційно-експресивної (внаслідок образного переосмислення лексем); іншомовні запозичення, термінотворення, а також неологізація (включаючи лексичні новації оказіонального типу) є постійними явищами у публіцистичних текстах: *папараці, сленг, лобізм, геноцид; розмитнення, роздержавлення, безапеляційний, безвізний, бюджетник, есбеушник, приватизація, департизація, європеїзація, гіперінфляція, псевдореформи, правозахисник, хіт-парад, мас-медіа, бакалаврат, політпіар, державотворення, національна самосвідомість; кучмізм, кучмісти, кравчукісти, кучмономіка, марчукісти, костенківці, політиканство* тощо.

Оскільки публіцистичне мовлення є „живим”, динамічним, то його лексика постійно перебуває у русі. Так, із відродженням національно-культурного життя і здобуттям незалежності України в мові публіцистичного стилю відбулися певні зміни, як-от: пасивізація радянських ідеологем та інших понять (*комунізм, комсомол, п'ятирічка, перебудова*); активне залучення українських слів і виразів – носіїв національної ідеї, фактів і явищ, імен, що були заборонені, вилучені з ужитку (*соборність, суверенітет, самостійна держава, Українська Народна Республіка, Українська повстанська армія; тризуб, жовто-блакитний прапор, булава, гетьман, отаман, козацьке військо; Степан Бандера, Симон Петлюра, Ярослава Стецька, митрополит Іларіон*).

Уживання багатозначної образної лексики (перифрастичних зворотів, евфемізмів, антитез та ін. словесних форм виразності), художніх засобів виразності (тропи і фігури) посилює здатність публіцистичного мовлення привернути увагу, вплинути на читача. Неприхована оцінність міститься у виборі емоційно-експресивних слів і фразем (позитивно-оцінної й негативно-оцінної конотації), з якими нерідко асоціюється патетичність, пишномовність, спонукальна експресія, якими породжується пристрасний, високий, наснажений тон публіцистичного мовлення. Найбільше таких мовних засобів у характерних різновидах художньої публіцистики, жанрах, споріднених із художнім текстом (фейлетони, памфлети, епіграми, есе, листи-послання, привітання, нариси – портретні, пейзажні, подорожні

тощо).

Особливістю публіцистичного стилю є експресивний синтаксис, зокрема інверсія, риторично-питальні речення, запитання і відповідь, повтори та інші стилістичні фігури, заклики-звертання, вигуки, які виконують афективну функцію, тобто зумовлюють емоційний вплив слова на читача (слухача). Для публіцистичного мовлення характерні вставні конструкції, модифіковані фразеологізми. Його спорідненість із офіційно-діловим стилем проявляється у нанизуванні однорідних членів речення, мета якого дати якомога повнішу інформацію про події. У публіцистиці вживаються також кліше, штампи (*докладати зусиль, давати високу оцінку, беручи до уваги, доводити до відома, з метою подолання, в силу діючого закону*), однак надмірне їх використання знижує естетичність мови.

Художній стиль мови і мовлення

Тексти художньої літератури засвідчують високий рівень розвитку української літературної мови. Художньо-белетристичний стиль відзначається надзвичайно різноманітним багатством засобів та довершеністю мовлення. Тільки художній стиль має багату систему стилістичних колоритів – офіційного, урочистого, піднесеного, інтимного, жартівливого, іронічного, фамільярного, сатиричного, саркастичного. Унікальність художньої мови і в тому, що в ній у взаємозв'язках і переходах реалізуються всі функціональні типи мовлення. У художніх текстах використовуються зі стилістичною метою елементи всіх інших функціональних стилів. Це зумовлюється тим, що предметом образного зображення є всі сфери людського життя – побутова, релігійна, політико-правова, наукова, виробничо-технічна та ін. З іншого боку, він постійно собою живить певні жанри інших стилів, впливає на їх формування та розвиток. Він необмежений у використанні одиниць мови, що належать до різних часових зрізів, соціальних, територіальних утворень.

Щодо відкритості стилістичної системи художнє мовлення найближче стоїть до розмовного стилю, активно використовує усно-розмовний матеріал: послуговується некодифікованими розмовними висловами, просторічними елементами (якщо вони

відповідають вимогам естетики, є стилістично доцільними), такими мовними засобами, як застарілі слова, діалектизми, неологізми. Але водночас і дисциплінує, “окультурює” його, вводить у літературні рамки побутове мовлення, розмовний стиль орієнтується на норми художньої літературної мови, що є еталоном мовної культури.

За ознакою своєї публіцистичності, полемічності художній стиль об’єднується зі стилем засобів масової інформації; за характером емоційно-експресивних засобів перехрещується із публіцистичним стилем, як і з розмовною мовою.

У зв’язку з явищем інтелектуалізації літературної мови відбувається активний процес входження елементів наукового стилю (термінологічної лексики) в художні тексти, з іншого боку багатство словника художньої мови, розвиненість граматичної структури дають основу для термінотворення і розвитку наукового стилю.

Художній стиль, як мова образна, зазвичай, протиставляється нехудожнім стилям, і найвиразніше це проявляється щодо офіційно-ділового мовлення, з властивою йому сухістю та книжністю.

Художньо-белетристичний стиль – функціональний різновид літературної мови, що має мистецьку сферу поширення, тобто обслуговує художньо-творчу діяльність мовців, виявляє особливий спосіб мислення та форму суспільної свідомості, і задовольняє духовно-естетичні потреби мовців.

Художній стиль здебільшого писемний за своєю формою. Художнє мовлення реалізується і в усній формі: літературні твори звучать по радіо, телебаченню, під час концертів, святкових вечорів тощо.

Об’єднуючи усі мовні жанри художньої літератури, визначає поділ на такі *підстили*: *епічний* (прозовий) – епопея, казка, роман, повість, байка, оповідання, новела, нарис; *ліричний* (поетичний) – поема, балада, пісня, поезія, гімн, елегія, епіграма; *драматичний* – драма, трагедія, комедія, мелодрама, водевіль; *комбінований* – ліро-епічний твір, драма-феєрія, усмішка, ода.

Охоплює специфічно широку сферу використання – це індивідуальна і колективна творча діяльність, література, різні види мистецтва, культура, освіта.

Основне призначення художнього стилю – досягнення ефективного естетично-інформаційного впливу на читачів (слухачів), тобто засобами художнього слова через систему конкретно-чуттєвих образів впливати на їхній розум, почуття, волю, розвиваючи мовний смак, формуючи ідейні переконання, моральні якості.

Словесно-художнє мовлення реалізує *естетичну функцію мови*.

Головними ознаками художнього стилю є *образність, емоційність, поетичність, естетика* мовлення, *експресивність* як інтенсивність вираження, *зображуваність* (конкретно-чуттєве живописання дійсності), *тематичний обшир, багатство і розмаїття мовних засобів, категорія персональності* (образ автора – через призму світогляду, світовідчуття, соціальної орієнтації, інтелекту авторської особистості зображуване спрямоване на особистість читача (слухача), *суб'єктивність* сприйняття людиною об'єктивності реального світу.

Мовні засоби стилю.

Художній стиль *не обмежується традиційною поетичною лексикою, тропами й фігурами, поетичним синтаксисом та евфонією*, що є їх природнім, основним середовищем. Мова художнього стилю наповнює естетичним змістом безобразні мовні елементи (загальноживані одиниці), внутрішньо переосмислюючи та видозмінюючи їх. Письменник повинен уникати постійних стилістичних фігур, художнього стандарту, активно поповнювати власний художній арсенал неповторними мовними засобами, які б індивідуалізували його творчий потенціал, урізноманітнювали та удосконалювали художню мовленнєвість.

Лексичні, фразеологічні особливості.

Розмаїття стилістично диференційованого словника художньої мови представлене *найрізноманітнішою лексикою з перевагою слів конкретно-чуттєвого сприймання* (назви осіб, предметів, дій, явищ, ознак). В цілому будь-яка лексична одиниця може увійти до складу художніх текстів, будь-яке слово може послугувати матеріалом для художнього зображення, створення образу: від офіційно-ділових мовних форм, наукових висловів до просторіччя, вульгаризмів, жаргонізмів (арготизмів),

діалектизмів, екзотичних слів чи інших слів та виразів іншомовного походження, архаїзмів, неологізмів, найбільш незвичних видозмін слова (оказіональних утворень) тощо. Водночас нестилістично, нехудожньо надмірно наповнювати ними власне художній текст, оскільки мова художньої літератури певною мірою різностильова і водночас має відносну замкненість і стабільність.

Мову художнього стилю суттєво характеризують різні вияви синонімії (*Таке п'янке кохання. Кохатися ж не смієм, Любов в серцях лелієм від рання і до рання* (М. Шпак); *До втоми, до сльозинок на щоці про мене будеш думати-гадати* (В. Ткаченко), антонімії (*Буду лагідним, буду жорстоким, Буду мудрим і буду дурним, На красу твою – буду стооким, На ганьбу твою – буду сліпим* (Р. Третяков); *І котиться грім в далині, Такий довгождано-раптовий* (М. Рильський), омонімії (*Згорають очі слів, згорають слів повіки. Та є слова, що рвуть бадужий рот. Це наше слово. Жить йому повіки* (М. Вінграновський), паронімії (*Від таких крамольних партій, що хочуть великих хартій, я добра не жду* (В. Самійленко); висока частотність уживання емоційно-забарвлених, експресивних слів переважно із афіксами суб'єктивної оцінки (*Бабусенько, голубонько, Серце моє, ненько! Скажи мені щирю правду, Де милий-серденько* (Т. Шевченко); *Мій світе, світку, світеньку, мій світонько, світище мій!* (М. Вінграновський); утворення неологізмів (індивідуально-авторських слів, okazіоналізмів, н-д., *Життя в вінку продовження на спеченій землі – злелечене, злюбовнене...* (А. Данченко); *Цю сніговічність, снігомить так ясно бачу* (М. Пасічник); широке використання зі стилістичною метою архаїчних одиниць (*Споборники святої волі – із тьми, із см рада, із неволі, Царям і людям на показ, На світ вас виведу надалі. Рядами довгими в кайданах...* (Т. Шевченко), діалектних слів (*Саме в цю мить загули вівчарі в трембіти, заграли в денцівки, фляри, заговорила маржсина всіма голосами, загавкали котюги* (В. Гжицький), професійно-термінологічних (*повнометражне кохання, наелектризоване життя, спектри художньої мислі, орбіта вогню і сталі* (О. Гончар) або ж *Перчин сів за стіл, широко розставивши лікті під схемою... Ось тут він розташував лічильник Черенкова, під ним знизу містилась посріблена посуда з*

дистильованою водою, далі світлозбираючий конус, вкритий окисом марганцю, а на великій віддалі від нього фотопомножувач і посилювальна схема на електронних лампах (Н. Рибак), а також розмовно-просторічних, жаргонних (Блюстителі, халтура – ваше хобі. Ви, фабриканти вір і недовір, зробити вам би по духовній пробі – вам забракує кожен ювелір. Номенклатурні дурні, бюрократи, пласкі мурмила в квадратурі рам! Ваш інтелект не зважає на карати, а щонайбільше просто на сто грам (Л. Костенко), оскільки художні твори тематично не обмежені.

Набагато частіше, ніж в інших стилях, у художніх текстах вживається розгалужена фраземіка (різноманітні зрощення, єдності, сполучення – собаку з'їсти, прикусити язика, бере страх (жаль, зло, досада), народнопоетична (фольклорна) фразеологія (орле мій сизокрилий; живуца вода; ні в казці сказати, ні пером написати), прислів'я (Вік живи – вік учись; Не плюй в колодязь – пригодиться води напиться) й приказки (І кози ситі, і сіно ціле; За наше жито та нас бито), активно творяться та використовуються крилаті вислови (Мекка, Каменярь; всякому городу нрав і права (Г. Сковорода) й афоризми (Якби ви вчилися так, як треба, То й мудрість би була своя...; Учіться, читайте, І чужому навчаються, Й свого не цурайтесь (Т. Шевченко).

Повною мірою у художньому стилі представлені тропи (метафора (Там він не раз бачив далеко помітні вночі бахматі пелюстки вогнищ (М. Чорний), персоніфікація (Сміється сонце з небозводу, Кудись хмарки на конях мчать (П. Тичина), епітет (Світе мій гучний, мільйонноокий, Пристрасний, збурунений, німий, Ніжний, і ласкавий, і жорстокий... (В. Симоненко), метонімія (Люблю тебе, мово Сервантеса, твій смак гіркуватий знаю (С. Жолоб), синекдоха (Ради тебе [Україно] перли в душі сію, Ради тебе мислю і творю. Хай мовчать Америки й Росії, Коли я з тобою говорю (В. Симоненко), порівняння (Проходять дні, як чорні ночі; З пільмою все злилось (О. Олесь), гіпербола (Так ніхто не кохав. Через тисячі літ лиші приходять подібне кохання. В день такий розцвітає весна на землі І земля убирається зрання... (В. Сосюра), літота (хлопчик-мізинчик; двічі палицею кинути), алегорія (Л. Глібов „Вовк та ягня”), символ (Д. Павличко „Два кольори”), які актуалізують, індивідуалізують,

типово забарвлюють художній текст.

Граматичні особливості.

Художній стиль є безмежним і за граматичною формою:

- поширеність стилістичних прийомів взаємозаміни граматичної категорії роду (уживання жіночого роду замість чоловічого, середнього замість жіночого тощо, н-д.: *Під калиною дівчина спала не вставала. Утомилось молодеє, Навіки спочило* (Т. Шевченко), числа (однини замість множини і навпаки, зокрема стосовно іменників (*І на оновленій землі Врага не буде, супостата, а буде син, і буде мати, і будуть люди на землі* (Т. Шевченко), а також дієслівних часових форм (*Як була я малою, то мені було не раз сниться, що моя мати чеше мені коси, влітає червоні кісники, вбирає мене в квітки та стрічки, голубить та жалує мене* (І. Нечуй-Левицький); *Сивий ус, стару чуприну вітер розвиває; то приляже та послуха, як кобзар співає* (Т. Шевченко) особових, категорії способу тощо;

- стилістична зумовленість уживання паралельних, словозмінних форм самостійних частин мови (*Оживуть степи, озера, і не верстовії, а Вольнії, широкії Скрізь шляхи святії Простеляться* (Т. Шевченко); *Тяжко мені плакати! Праведнії зорі! Сховайтесь за хмару – я вас не займав* (Т. Шевченко); *І шумить, і гуде, дрібен дощик іде, а хто ж мене молодую, та й додому проведе* (Н. тв.);

- неоднотипність речень, синтаксичних зв'язків між ними, варіативність, необмеженість строгими нормами і правилами їх побудови;

- тенденція до вживання менш громіздких, ускладнених фраз (на відміну від наукового стилю);

- використання речень різної модальності та інтонаційного забарвлення: розповідних, питальних, спонукальних, окличних, особливостей ритміко-інтонаційного оформлення тексту;

- часто допускаються пропуски слів, незакінчені, обірвані конструкції, слова-речення тощо;

- характерними є явища поетичного синтаксису (різноманітні синтаксичні, риторичні фігури: анафора, епіфора, анепіфора, епанафора, повтор, тавтологія, плеоназм, еліпс, замовчування, парцеляція, асиндетон, полісиндетон, ампліфікація, градація, лейтмотив, рефрен, риторичні звертання,

оклики, запитання і відповідь; синтаксичний паралелізм, періоди). Наприклад: *Хлопці стояли на крутому березі, Хлопці співали, як чотири березні, Як чотири вітри у небесній гриві, Як чотири колоси десь на ниві* (А. Малишко); *Усмішка твоя – єдина, Мука твоя – єдина, Очі твої – одні* (В. Симоненко); *Тяжко, Боже, на чужині вік свій вікувати* (С. Воробкевич); *Я закоханий... Люблю! Не признаюся нікому... Навіть місяцю ясному, Тільки, може... солов'ю* (О. Олесь); *І любих згадували всі – І рідні села і міста, І Босі ноги у росі, І юної смачні уста* (О. Ірванець); *Вий, грими, казися, буре, громами ревни, і огнем чоло понуре, мигом проясни!* (І. Козловський); *Чи ще тебе недоля не намучила? Чи не спіить грозою ткани ніч? Люблю. Чужого. Раптом – неминучого. Тужу тонкою млістю передпліч* (Л. Костенко); *Як невимовне віршами не скажеш, чи не німою зробиться душа?!* (Л. Костенко); *Ой зацвіла маківочка, Зачала бриніти – Іде козак до дівчини – Починає дніти. Ой зацвіла маківочка білесеньким цвітом – Іде козак од дівчини білесеньким світом* (Н. тв.).

Мовна своєрідність художнього стилю найповніше виявляється в мові поезії. Поетичне мовлення здебільшого мелодійне, виділяється евфонічними властивостями (елементами звукопису: алітерація, асонанс, звукова анафора й епіфора, оноματοпея, на зразок, *Цвітуть осінні тихі небеса, Де ти стоїш блакитна, як роса, В очах за смуток темний, мов ожина, Моя кохана, мріялось, - дружина* (А. Малишко); *І тому коли я бачу, як на небі туча тучить – душу всю мою озвучить громом гніву! Й на піддачу блискавками намогучить* (П. Тичина); *Кують у кузні ковалі, кують в саду зозулі: - Дзінь-дзень! – Ку-ку! – Дзінь-дзень! Ку-ку!* (Є. Бандуренко); афористичне (*Наша дума, наша пісня не вмре, не загине* (Т. Шевченко); *Не бійтесь заглядати у словник: Це пишний яр, а не сумне провалля* (М. Рильський); ідейно й тематично визначене, етично й естетично осмислене, ліричне, здебільшого інтимне, соціально зорієнтоване.

Художній стиль загалом є носієм мовно-естетичних знаків національної культури. Стилїстика художнього мовлення має вже значну традицію, сформувалася в окрему лінгвостилїстичну галузь і виробила свою метамову (термінологію). Для неї характерними є такі поняття: мовні жанри, конотація, образність,

образ автора, символи, поетика, емотивна модальність, тематичні й асоціативні поля, образна система мовних засобів, мегаобраз, мікро- і макрообраз, стилістеми, колорит.

Конфесійний стиль мови і мовлення

Конфесійний стиль – функціональний різновид літературної мови, який обслуговує релігійні потреби суспільства, культово-професійні потреби священнослужителів, а також парафіян, тих, хто вірить у Бога, і поширений у культових установах; це стиль перекладної культової (Біблія, життя, апокрифи) й оригінальної (проповіді, послання, тлумачення Святого Письма, молитви) літератури.

Найповніше конфесійний стиль виявляється у богослужінні, завдяки цьому його первісна форма – *писемна* – стала й *усною*.

Досі залишається дискусійною не лише назва стилю, який покликаний обслуговувати релігійні потреби (конфесійний, як найбільш поширена (Н.Д. Бабич, Н.Я. Дзюбишина-Мельник, П.С. Дудик, Л.І. Мацько, Л.Л. Шевченко та ін.), а також церковно-релігійний (Н.В. Пуряєва), релігійний, богословський (Н.Д. Бабич), сакральний (В.В. Німчук, Т.А. Коць), культовий (В.А. Пекредрієнко), або конфесійно-проповідницький (В.М. Русанівський), а й його поділ на підстилі. Дослідник І.С. Грималовський пропонує такий поділ: 1) сакральний підстиль (Святе письмо, канонічні молитви); 2) літургійний (літургійні тексти); 3) проповідницький (проповіді); 4) науково-християнський (наукові праці з християнського богослов'я); 5) навчально-християнський (катехізиси, підручники з релігії для дітей); 6) художньо-християнський (авторські молитви, переспіви біблійних текстів).

Найпоширенішими жанрами (у літературознавстві й лінгвостилістиці *жанр* визначається як тип (вид, форма) текстів літературних творів, що склався історично) у конфесійному стилі є Євангеліє, притча, послання, апокаліпсис, псалом, молитва, проповідь, канон, акафіст, промова, бесіда, повчання, житіє, мучеництво, сказання, пам'ять, правила і постанови соборів, рішення синоду, акти про канонізацію, грамоти, відпускні листи,

паломництва, релігійні піснеспіви, які виконуються народом як у храмі, так і поза ним тощо. Деякі жанри можуть належати кільком під стилям, а інші – тільки одному.

Сфера поширення – культові установи (церкви, монастирі, молитовні будинки), релігійні громади, віруючі родини, теологічні навчальні заклади.

Головне призначення – допомагати віруючим у спілкуванні, зберігати і продовжувати культові ритуали, об'єднувати віруючих одним почуттям щиросердної віри в Бога.

Реалізує функцію релігійного впливу.

Головні ознаки: поважність, урочистість і піднесеність як стилістичні домінанти, канонічність слів і конструкцій, сталість жанрів (Біблія, Євангеліє, богослужіння, молитва, проповідь), символізм, образність та стійкість (стандартність) стильової норми.

Основні стилетворчі засоби.

Лексичні, фразеологічні особливості.

Найвиразніше характеризує конфесійні тексти – їхній лексичний склад. Насамперед це стилістично маркована лексика, яку називають *конфесійною* (лексико-семантичні групи слів для найменування основоположних релігійних понять, різних конфесійних реалій, служителів християнської релігії, свят, постів, таїнств, елементів релігійної обрядовості, а також поняття-назви неправославних релігій): *Ісус, Бог, Євангеліє, християнство, молитва, рай, небеса, церква, ікона, плащаниця, вівтар, престол, монастир, храм, каплиця, катехізіс, псалми, духовенство, патріархат, священник, піп, диякон, архієрей, пророк, монах, чернець, пастор, ангел, сатана, Великдень, Трійця, Різдво, Спасівка, хрещення, причастя, літургія, анафема, Аллах, костюл, мечеть, халіф*).

У конфесійному стилі виразно виступають *старослов'янізми*: *agneць, блаженний, взивати, воздати, ректи, сотворити, уповати, рамена, правиця*. До стилістем цього типу можна віднести одиниці словотвірного типу, на зразок: *пресвітлий, преподобний, воздати, одкровення*, що мають давньокнижну конотацію, а також складні слова: *Богородиця, Богочоловік, многомилостивий, лжепророк, чудотворець, чоловіколюбний, священнодіяння, благочинний, животворящий*,

вельми милостивий, триєдиний.

У конфесійному стилі загальноживані вирази набули сакрального забарвлення, церковно-релігійного значення і мають специфічну конфесійну конотацію внаслідок перенесення значення чи його символізації, н-д., слово *чаша* означає *долю: випити чашу до дна, гірка чаша, нехай тебе обминає чаша сія; хліб і вино – їжу* (хліб – тіло Христа, вино – кров); слово *дорога* – означає *життя* тощо. Має конфесійний стиль і свою фразеологію, усталені словосполучення, поширені звертання: *терновий вінок, глас вопіючого, за упокій душі, судний день, Тайна вечеря, Мати Божя, Свята Богородиця, Небесний Отець, Божий Син, Святий Дух, Христос Спаситель, раб Божий*; а також типові формули-вітання *Христос Воскрес! Воістину Воскрес! Слава Ісусу! З Богом! Мир дому сьому і всім живущим у ньому!* та ін.

Мова культових творів (на розумово-почуттєвих засадах яких і сформувався своєрідний релігійно-християнський стиль писемного й усного висловлювання) значною мірою образна, що досягається багатством епітетів (*А Ти, Господи, Бог щедрий і милосердний, довготерпеливий і многомилостивий, і справедливий*), порівнянь (*Зацвіте справедливий, як пальма, і виженеться, немов кедр на Ливані; Як трава та – побите та висохле серце моє*), метафор (*І дивилося око моє на занепад моїх ворогів; Небо звіщає про Божую славу, а про чин Його рук розказує небозвід. Оповідує день дневі слово, а ніч ночі показує думку*), алегорій, символів, слів та виразів із переносним значенням (*Хто добре насіння посіяв був, - це Син Людський, а поле – це світ, добре ж насіння – це сини царства, а кукіль – сини лукавого, а ворог, що всіяв його – це диявол, жнива – кінець віку, а жєнці – анголи; і милість вчиняєш Своему помазанцеві Давиду й насінню* (в значенні – нащадкам, потомству) *його аж навіки*).

Граматичні особливості.

Конфесійному мовленню притаманний інверсований порядок слів (*Тоді відпустив Він народ і додому прийшов. І підійшли Його учні до Нього й сказали...*), своєрідна ритмомелодика, що підкреслює урочисту піднесеність, поважність, подекуди навіть і святковість мови; синтаксична схожість початкових структур, повторення слів, словосполучень,

речень (*Благослови, душе моя, Господа, і все нутро моє – святе Ймення Його! Благослови, душе моя, Господа, і не забувай за всі добродійства Його!; Блаженні убогі, - Царство Боже бо ваше. Блаженні голодні тепер, бо ви нагодовані будете. Блаженні засмучені зараз, бо втішитесь ви. Блаженні ви будете, коли люди зненавидять вас...; Господи, помилуй! Господи, помилуй! Господи, помилуй!; Благословенний навек Господь! Амінь і амінь!*), з допомогою яких наголошується певна думка; характерне переважання розповідних, стандартно стійких синтаксично повних, простих і складних речень різної будови, досить часто вживаються окличні й питальні структури (*Хіба ж ти покинув нас, Боже, і серед нашого війська не вийдеш вже, Боже? Подай же нам поміч на ворога, людська бо поміч – марнота! Ми мужність покажемо в Бозі – і Він потопче противників наших!; Коли терпите кару, то робить Бог вам, як синам. Хіба є такий син, що батько його не карає?*).

Отже, конфесійний стиль сучасної української літературної мови, незважаючи на колишні заборони, всупереч нинішнім конфесійним незгодам церков, зберігає свої основні риси класичної сакральної мови, сповненої певних ритуальних, усталених зразків на лексичному й синтаксичному рівнях.

Епістолярний стиль як окрема функціонально-стильова організація мови

Епістолярний стиль – це функціональний різновид літературної мови, який обслуговує сферу письмових приватних або приватно-офіційних відносин.

Цей стиль має тільки *писемну форму* вияву, хоча тексти цього стилю можуть бути прочитані вголос, й “усна” форма є тільки особливим відтворенням мовлення писемного. До епістолярних творів відносяться *приватні листи, щоденники, мемуари, записники, нотатки, календарі*, що яскраво характеризують особистість автора.

Сфера використання епістолярного стилю не має чітко окреслених меж – це і побут, інтимне життя, виробництво, політика, наука, мистецтво.

Основне призначення – обслуговувати заочне, у формі

листів, спілкування людей у всіх сферах їхнього життя.

Здійснює *апелятивну* (контактну) *функцію мови*, що полягає у звертанні до адресата з бажанням увести його в коло певних подій, з метою проінформувати про щось, викликати почуття, співзвучні з емоційною настроєвістю автора.

Листи – це писемно оформлені монологи, звернені до певної особи (осіб) і призначені для повідомлення про що-небудь (певні події, і своє ставлення до них, про свій життєвий досвід, інтереси, етичні переконання, естетичні смаки тощо).

Все листування поділяється на два типи: офіційне (службове) і неофіційне (приватне). Офіційним є листування між державними органами, установами, організаціями, між службовими особами, які підтримують офіційні стосунки. Таке листування входить до сфери офіційно-ділового стилю.

Неофіційне приватне листування ведеться між особами, які перебувають в неофіційних стосунках. Тематикою і змістом листи можуть бути різними залежно від сфери використання, життєвої ситуації, інтересів адресатів. Воно має переважно побутовий характер, близький до сфери усно-розмовного мовлення.

Розрізняють: *родинно-побутове* листування (висловлюються суто особистісні думки, спілкування з найближчими людьми на побутові теми); *інтимний-товариське, дружнє* (найповніше виявляється в листах закоханих, родичів, друзів, колег, товаришів – це, зазвичай, розповідь, обмін думками з приводу фактів із життя, подій, які хвилюють, становлять для них певний інтерес); *приватно-ділове, виробничо-професійне* (адресується неофіційній особі, близькій адресантові за професією, родом занять, спільністю інтересів; загалом має особистісний характер, але крім індивідуального, в ньому наявне громадське).

Не всі лінгвостилісти (зокрема, І.К. Білодід, М.І. Пентилюк, О.Д. Пономарів, І.Г. Чередниченко та ін.) визначають епістолярний стиль як окремий, це питання певною мірою дискусійне (подібно до виокремлення ораторського, агітаційно-мітингового, рекламного стилів). Деякі мовознавці пов'язують його із розмовним мовленням (приватний лист побутового змісту), або мовленням офіційним (офіційне листування між установами, офіційними особами) чи публіцистичним (відкритий

лист до редакції), інші – із художнім (мемуари – спогади про події минулого). Але насправді, зразки епістолярної спадщини засвідчують достатність диференційних ознак, специфічних стилетвірних мовних особливостей для того, щоб виділити епістолярний стиль з-поміж інших, вважати його самодостатнім стилем мови і мовлення.

Українська епістолярна спадщина (тексти М. Коцюбинського, Л. Українки, П. Мирного, Г. Сковороди, Т. Шевченка та ін.) дуже багата і різноманітна. Епістолярії – листи, спогади, сповіді, щоденники, послання, в яких діячі культури, політики, майстри художнього слова висловлювали свої думки, пропагували і обстоювали ідеї з найближчими, довіреними особами, однодумцями, друзями, - в українській лінгвостилістиці ще мало досліджені. Лише закладаються основи традицій вивчення узвичаєних структур епістолярних текстів, зокрема листування. Взагалі не вивчений і не описаний жанр щоденника (на зразок, “Щоденника 1941 - 1956” О. Довженка), його повні параметри як своєрідного побутового, психологічного, мистецько-філософського витвору; потребують вивчення й інші жанрові форми епістолярного стилю.

Мовностильові засоби текстоформування.

Епістолярному стилю мови, який найвиразніше проявляється в приватному листуванні, властиві визначальні риси. Насамперед, це узвичаєна структура листа. Шанобливо оформлена *соціально-етична частина* (початок і завершення): *дата*, інколи *місце* написання листа; мовні етикетні вислови – *звертання, вітання, поздоровлення*, що мають на меті встановлення контакту, вияву прихильності до адресата, і такі, що мають вигляд формул із семантикою *подяки, вибачення, прохання, побажання, прощання, сподівання; підпис*. *Основна частина листа* містить фактичний матеріал, міркування, конкретні пропозиції, прохання, завдання, тобто інформативний блок тексту, соціокультурний змістовий контекст і викладена мовними засобами завжди індивідуально, бо має неповторного творця, носія живомовної стихії; переважно граматичними конструкціями і лексичним наповненням з властивим усно-розмовним характером і відзначається невимушеністю, простотою фрази, емоційністю розповіді, безпосередністю у

вираженні почуттів.

Типовими є етикетні формули вітання і прощання: *Добридень! Доброго вечора Вам! Привіт!; До побачення! До (скорої) зустрічі! Чекаю! Цілую!; Бувайте здорові; Усім серцем і душею прихильний (з вами) та ін.* З метою спонукання до певної дії часто використовують відповідні слова: *напиши мені, зроби це, кланяйся нашим, шлю вітання* тощо.

Звертання до адресата можуть варіюватися від офіційно-доброзичливого до інтимно-ласкавого відтінку, виражатися як власною, так і загальною назвою. Найбільш звичними є такі: *друзе, брате, добродію мій, пані, матусю, кохана, сестричко*, а також народні: *рідний брате, голубе сизий, мій голубе, моя сиза голубонько*. Часто формули-звертання можуть повторюватись, ускладнюватись афіксами позитивної чи негативної оцінки (пестливої, голубливої, схвальної чи зневажливої, осудливої), поширюватися пояснювальним словом, яке вказує на ставлення до адресата, як-от: *батечку, сестричко, голубонько, серденько*, а також *зраднику, боговідступнику* і под.; *любий друже, матінко рідненька, найдорожча моя* чи *дорога панно, шановна добродійко, високоповажний добродію, високоталановиті браття-товариші, високоталановитий і славний наш письменнику* тощо.

Синтаксичні конструкції досить різноманітні, виділяються своєю оповідністю, насиченістю *епістоляризмами* – особливими словами і словосполученнями, синтаксичними конструкціями, які й репрезентують неповторну мовленнєву індивідуальність цього стилю.

Особливість епістолярного стилю: перехід живомовної усної комунікації у текстову писемну, поєднання елементів усно-розмовного стилю із елементами писемної, комунікативно-прагматичної організації мови, що чітко виражає наміри автора. Епістолярне мовлення неоднорідне за своїм змістом і граматичною будовою, зорієнтоване на виконання суто індивідуальної комунікативно-стилістичної функції.

ПРАКТИЧНІ РОБОТИ

Тема: Теоретичні основи стилістики. Стилiстична система української лiтературної мови

Мета: – засвоїти теоретичні засади стилістики як лiнгвiстичної науки та сформулювати загальні положення стилістики як навчальної дисциплiни; розмежовувати поняття стилю мови i мовлення на основi їх основних диференційних ознак; окреслити коло проблемних питань сучасної функціонально-стильової класифікації мови; формувати вміння та навички визначати колоритно-стилістичні рiзновиди мови, взаємодію функціонального та експресивного стилів у текстових зразках; – розвивати логічне мислення; – виховувати патріотичні почуття, шанобливе ставлення до рідної мови, почуття прекрасного у слові, діях, вчинках.

Основні теоретичні питання:

1. Стилiстика: зміст i завдання дисциплiни. Основні поняття i категорії, методи дослідження.
2. Структура стилістики. Взаємодія з іншими науками i навчальними дисциплiнами.
3. Стиль як основне поняття стилістики. Стиль мови i мовлення, їх основні відмінності.
4. Експресивний стиль. Колоритно-стилістичні рiзновиди мови. Їх взаємодія iз функціональними стилями мови.
5. Загальні положення вивчення стилістики в шкільному курсі української мови.

Домашнє завдання:

1. Дібрати вислови вiдомих науковцiв, діячiв культури, майстрiв художнього слова про багатство стилістичної системи української мови, її мовно-виражальних засобiв.
2. Графічно вiдтворити модель *структури стилістики*, а також її *взаємодію з іншими науками i навчальними дисциплiнами* (питання 2).
3. Побудувати схему у вигляді таблиці “Стилiстична система мови”; “Колоритно-стилістичні рiзновиди мови”.
4. Зафіксувати вияви колоритно-стилістичних рiзновидiв українського лiтературного мовлення у межах рiзних стилiв.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати повідомлення на тему “Проблемні питання функціонально-стильової диференціації української мови (поділ на структурно-функціональні стилі)”.

Питання для самоконтролю:

1. Сформулюйте визначення стилістики як лінгвістичної галузі знань.
2. Що є об'єктом і предметом вивчення стилістики?
3. Чим відрізняється часткова стилістика від загальної стилістики? До якої з них належить стилістика сучасної української літературної мови?
4. Чому розрізняють стилістику мови і мовлення?
5. Що вивчає стилістика художньої мови? У чому полягає її відмінність від літературознавчої стилістики?
6. Що єднає практичну стилістику з культурою мови?
7. Назвіть і охарактеризуйте основні поняття і категорії стилістики.
8. У чому своєрідність стилістичного аналізу мовних одиниць?
9. Чому стилістика сучасної української літературної мови є завершальним розділом науки про неї? Які галузі виокремлюють у стилістиці?
10. З якими науками взаємодіє стилістика (суміжні лінгвістичні дисципліни, комплекс нелінгвістичних дисциплін)?
11. Розкрийте сутність методів стилістики.
12. Що таке стилістична система мова?
13. Визначте поняття стилю у його найбільш загальному, повному розумінні.
14. Що таке стиль мови і стиль мовлення? У чому полягає відмінність між цими поняттями?
15. Назвіть основні критерії виділення функціонального стилю.
16. Якими стилями представлена сучасна функціонально-стильова класифікаційна система української літературної мови?
17. Дайте визначення експресивного стилю. Як проявляється взаємодія експресивних стилів із функціональними?
18. Визначте поняття колоритно-стилістичного різновиду мови та специфіку кожного із них.
19. Назвіть основні засади вивчення стилістики в школі. У якому обов'язку і з якою метою вивчають стилістику в шкільному курсі рідної мови (перелік стилістичних знань, умінь та навичок)?
20. В чому полягає особливість вивчення стилістики у старшій школі?

Тема: Внутрішньоструктурна характеристика стилів сучасної української літературної мови та їх взаємодія

Мета: – удосконалити вміння визначати жанрово-стильову (підстильову) приналежність текстів, складати тексти різних стилів відповідно до заданої мети; виробляти вміння та навички виконувати стилістичний аналіз текстів різних за змістом, метою та сферою використання, а саме: визначати стилі, диференціювати їх на підстилі, жанрові різновиди, з'ясовувати їх функціональне призначення, основні стильові ознаки, специфіку мовного вираження, тобто стилетворчі засоби усіх мовних рівнів; визначити зміст роботи над стилями та особливості їх вивчення у шкільній практиці викладання мови; – розвивати логічне мислення, зв'язне мовлення, інтерес до мови, її історичного минулого; – виховувати почуття патріотизму, вірності національним ідеалам, шанобливого ставлення до рідної мови.

Основні теоретичні питання:

1. Розмовно-побутовий стиль, його роль у становленні сучасної стилістичної системи української мови.
2. Стилєтвірні особливості наукового стилю (короткі відомості з історії розвитку стилю).
3. Мовленнєва й функціональна специфіка офіційно-ділового стилю (історичний коментар).
4. Художній стиль як особливий різновид мови (історичний коментар).
5. Публіцистичний стиль як синтезуюча ланка у стилістичній системі мови (історичний коментар).
6. Конфесійний стиль мови і мовлення, його місце у стилістичній системі мови (історичний коментар).
7. Епістолярний стиль як окрема функціонально-стильова організація мови (історичний коментар).
8. Функціональні стилі в шкільному курсі вивчення рідної мови.

Домашнє завдання:

1. Законспектувати статті “Мова преси”, “Мова театру”, “Мова телебачення, радіо”, “Мова фольклору”, “Поетична мова” // Українська мова: Енциклопедія. – К., 2004.
2. Підготувати таблицю “Внутрішньоструктурна характеристика стилів” за типовою моделлю:

Стиль (підстилі)	Форми вияву та жанри реалізації	Функція	Сфера поширення, основне призначення	Стильові ознаки	Мовні особливості (засоби стилетворення)
Розмовно-побутовий	Усна (первинна) і писемна (вторинна). Розмова; діалог, полілог, монолог (рідше)	Пізнаваль-но-контакт-на, комуні-кативна	Побут мовців, щоденні потреби, неофіційна сфера спілку-вання (суспільних стосунків)	Невимуше-ність, спонтанність, імпровізова-ність, лаконізм, емоційність; позамовні чинники (міміка, жести, ситуація), інтонування	Загальноживана лексика, розмовно-просторічні одиниці (специфічно побутова лексика, вульгаризми, суржик), діалектизми, соціальні діалекти, емоційно-експресивні слова, фразеологізми (прислів'я, приказки, афоризми, крилаті вислови), звертання, речення різної модальності та інтонації, неповні, обірвані речення, вставні слова і словосполучення

3. Навести зразки функціональних стилів (з урахуванням усіх підстилів) сучасної української літературної мови.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати питання „Короткі відомості з історії розвитку стилів української літературної мови”.

2. Підготувати повідомлення на тему „Функціональні стилі в шкільному курсі вивчення рідної мови”.

Питання для самоконтролю:

1. Які стильові ознаки притаманні кожному із функціональних стилів? Яке їх основне призначення? 2. Які функції мови реалізують певні стилі? На які підстилі поділяються та в яких жанрах виявляються? 3. Які мовні особливості (стилетворчі мовні засоби) характерні для структури тексту різних функціональних стилів? 4. Чому художній стиль займає особливе місце серед інших? 5. Що спільного в текстах публіцистичного, наукового, офіційно-ділового мовлення? 6. Назвіть жанрово-стильові різновиди сучасного публіцистичного мовлення. Яке місце займає серед них рекламний? 7. Чому епістолярний стиль виділився з-поміж інших і складає окрему

функціонально-стильову організацію мови? 8. З яких причин ораторський (а також дипломатичний) стиль не виділяють в окремий функціональний різновид мови? 9. Чому, будуючи висловлювання певного стилю, слід враховувати емоційно-експресивне забарвлення слів, словосполучень та їх закріпленість за конкретним стилем? 10. Що регулюють стилістичні норми? З'ясуйте їхню суть. 11. Які принципи лежать в основі вивчення функціональних стилів на уроках української мови? 12. Які види роботи з текстом (різних типів, жанрів, стилів) ви знаєте? На яких уроках вона здійснюється найчастіше?

Вправа 1. Прочитайте тексти. Визначте характер усного мовлення (світський, офіційний, художньо-обрядовий, інтимно-невимушений, товариський, гумористично-сатиричний) та особливості стильової приналежності кожного із них.

1. – Добридень кумо! Як си маєте? Шо це ви самі косите? Де чоловік? Ви єго від денної роботи оберігаєте?

– Чоловік у колгоспі, а корові тра накосити трави, бо голодна.

– Дайте! Я поможу!

– Та ні, декую! Тут купини, ще косу урвете, шо я тогди скажу свому чоловікови?

– Та не бійтеси, старий віл борозни не зіпсує.

– Ге, ха-ха-ха! Та вин хоч і не псує, але й глибоко не оре!

– Ах ти! Удаласи язиком у свою маму: єблуко від єблуні далеко не відкотищи!

– А так, як ти – у свого тата: який тато, такий син. Твій старий, най єму буде земля пером, умів добре брехати, а ти – ше ліпше.

– А-а, декую! Вмієш жертувати!

– Декую і тобі, шо вмієш добре слово сказати!

– Ти чула, шкода трафиласи в Андрія Вериги.

– Та яка?

– Учере косив траву на царині, лишив торбу при дорозі, та й хтос викрав кушку з брусом, правило і наперсток.

– Най Бог боронит! Шо за люди пішли. Ну, най єго біда озме (Розм. мов.).

2. – Добридень, добродзіко! Цілую ручку гречній пані!

– Дай вам боже здоровля, пане Семене! Думаю, ви хочете

поговорити з панотцем, але його нема вдома.

– А-а! Вони, я думаю, пішли правити божу службу в Білоберезку, бо там сьогодні храм!

– Так воно й є. Але у Білоберезку пішли також їх святість протопопа Матвій з Косова.

– О, Боже святий, то там дес народу понаїхало видимо-невидимо. А я грішний не пішов, маю кєжку журу: тато присмерті. То я хотів покликати панотця, аби висповідали тата, бо вони вже на божій дорозі!

– Який жаль. Я вашого тата добре знаю. Добрий чоловік. Скільки прийде, бувало, до церкви, на боже гроші дає. Як пан отець повернувся додому, я скажу, шо ви приходили він буде у вас сьогодні.

– Дякую гречній пані! Бог вам віддячить за вашу доброту! (Розм. мовл.).

3. Ой ви, Громи-громовиці, люті Морози, Бурі й Блискавиці, Буреломи, Віхоли, Заметілі, Завії, Вітри-сніговії, прошу ласкаво Вас, молю Вас прийдіть зараз до нас на святу вечерю! Прощу Вас не гордувати, приходіть куті скоштувати! Ах! Не йдете! То не приходіть і тогди, коли будут сади цвисти, коли буде жито рости, коли будут пшениці колоситися, коли будут бжьоли роїтися, коли будут корови телитися, вівці котитися, свині пороситися! Не приходіть і тогди, коли будут жнива робитися, хліби молотитися, трави коситися!

Ідіт назавжди, пропадайте, нас навек забувайте! Живіт собі у прірвах, пропастях, проваллях, у глибоких нетрях, у темних дебрях пропадайте! Будьте там, де когуги недоспівають, де пси недобріхують, де ні людей, ні скотини немає, де нечистий гуляє! Там ви пробувайте, до нас ніколи не повертайте! (Н. тв.).

4. – Софіє Іллівно, скажіть, будь ласка, чи готові документи для митниці?

– Не цілком. Чекаємо останні дані з четвертої філії.

– Зателефонуйте до наших філій і запросіть усіх керівників відділі прибути наступного четверга о 15.00 до мене з результатами планової інвентаризації.

– Гаразд, Євгене Ігоровичу. У приймальні чекає начальник відділу кадрів.

– Запросіть. Хай заходить (Усне мовл.).

5. Подзвонив який-небудь Петро Іванович чи Іван Петрович з вираженими очима:

– Давайте, баришня, пожарну скоріш! Пожар!

А ви собі спокійнесенько:

– Центральна!

– Дайте пожарну!

– Що вгодно? Центральна!

– Пожарну дайте! Горить!

Та ще так у ніс трохи:

– Центр-а-аль-на-я! Что угодно?

А потім, почекавши трохи, з півхвилини приблизно, знову так само спокійнісінько, не хвилюючись:

– Кончили?

– Та ні! Ще горить! Дайте, баришня, центральну! Годину вже мучусь!

А ви ще за півхвилини:

– Говорите?

– По-о-жар, кажу вам! Давайте, баришня, центральну!

А ви помовчіть трохи, а потім знову:

– Кончили?

– Та чорт... чорт... чорт...

День... брязь... дзень...

Кінчилось. Побалакали (О. Вишня).

Вправа 2*. Доберіть уривок тексту із повісті „Кайдашева сім'я” І. Нечуя-Левицького. Вкажіть характерні мовні засоби стилю усної розмовної мови.

Вправа 3. Визначте, зразками якого стилю є подані тексти. Виділіть та охарактеризуйте мовні засоби визначених стилів.

1. До Володимира Гнатюка

16 січня 1910 р.

Чернігів

Дорогий пане Володимире!

І в новому, як і в старому, році обіймаю Вас сердечно та так само сердечно бажаю найкращого здоров'я та доброго настрою. Прошу переказати також мої щирі побажання усього найліпшого і пані Вашій та діточкам.

Спасибі Вам за лист та картку, вони зробили мені правдиву приємність. Дякую і за обидва збірники; це такий багатий, цікавий матеріал, особливо для нашого брата-белетриста. Я дуже

ціню такі книжки; змушений жити в місті, далеко од народу, я часом з головою пірнаю в етнографічні записи, те чисте і свіже джерело народної творчості, та покріпляю тим свої сили...

Ваш *М. Коцюбинський*

2. До *М. О. Максимовича*

22. XI. 1858

Спасибі вам, мій щирый, мій єдиний земляче, за ваш шанобний лист, котрий я читаю, дивуюсь і не надивуюсь: чого б то мені, скажіть, будьте ласкаві, з своїми віршами плисти по суші, яко по морю під тим парусом! Хіба я Олег, нехай бог криє, або що? „Парус” у своєму універсалі перелічив всю слав’янську братію, а про нас і не згадав, спасибі йому. Ми, вже, бач, дуже близькі родичі. Як наш батько горів, то їх батько руки грів. Не доводиться мені давати під парус свої вірші і того ради, що парус сей надуває заступник його вельможного князя, любителя березової каші. Може, воно так і треба московській натурі. То нам-то се дуже не вподобалося. Отак-то! Не здивуйте, добродію, що не вволив я вашої волі, діло се не жарти, самі маєте розум. Книжник Кожанчиков заходився був печатать мою поезію, так шеф жандармов запертив. Возмутительна, каже. Отаке-то лихо. [...]

(*Т. Шевченко*)

3. До *М.М. Коцюбинського*

Шановний добродію Михайле Михайловичу!

Один мій знайомий, маючи думку видати книжку про “дівочу долю”, як вона вимальовується у різних наших письменців, дав мені подивитися свою працю. Придивляючись, я перше всього наткнувся на Вашу “Харитю”. Прочитав я її та й нестямився!.. У такій невеличкій приповіді, та такого багато сказано! Та як сказано! Чистою, як кринична вода, народною мовою; яскравим, як сонячний промінь, малюнком; невеличкими, домірними рисами, що розгортують перед очима велику – безмірно велику – картину людського горя, краси світової, виявляють бездонну глибину думок, таємні поривання душі, забої невеличкого серця!.. Та так тільки справжній художник зможе писати!..

До Вас душею і серцем прихильний *Панас Мирний*

4. До *І.С. Нечуя-Левицького*

Високоповажний і дорогий Іване Семеновичу!

Щиро поздоровляю Вас з наступаючим Новим роком, бажаю Вам здоров'я й усього найкращого! Дякую сердечно за пам'ять про мене та за передані книжки, які я вже прочитав і якимось перешлю Вам. Тішить мене, що Ви все працюєте, і цікавить дуже Ваша граматики. А от я не можу нічого робити, третій місяць лежу в клініці, я тяжко слабую вже ½ року. Бувайте здорові!

Ваш щирий *М. Коцюбинський*

5. Моє серденько, мій квіту рожаний!

Сердечно на тоє болю, що надалеко од мене їдеш, я не могу очиць Твоїх і личка біленького видіти; через сее письмечко кланяюся і всі члонки цілую любезно.

(З листа *Івана Мазени* до *Мотрони Кочубеївни*)

6. Ти – шайтан турецький, проклятого чорта брат і товариш, і самого люципера секретар! Який ти чорта лицар?.. Не будеш ти годен синів християнських під собою мати, твого війська ми не боїмось, землею і водою будемо битися з тобою. Вавилонський ти кухар, македонський Колесник, ерусалимський броварник, олександрійський козолуп, Великого і Малого Єгипту свинар, вірменська свиня, камінецький кат, Подолянська злодюга, самого гаспида онук і всього світу і підсвіту блазень... хай би взяв тебе чорт!

(З листа *запорозьких козаків турецькому султану*)

Вправа 4*. Наведіть зразок тексту, дібраного із епістолярної спадщини діячів культури і мистецтва.

Вправа 5*. Напишіть листа, дотримуючись певного стилю спілкування, емоційної тональності висловлювання: а) до улюбленої вчительки; б) до бабусі чи дідуся; в) у редакцію газети. Чи однаковим буде лексико-семантичний арсенал листів до цих адресатів? Прокоментуйте.

Вправа 6. Визначте стильову приналежність текстів та специфіку їх різновидів.

1. Міжнародний валютний фонд (МВФ) – міжнародна валютно-фондова організація, створена для сприяння розвитку міжнародної торгівлі та валютного співробітництва шляхом установлення норм регулювання валютних курсів і контролю за їх виконанням, здійснення багатосторонніх платежів та усунення

валютних обмежень. Капітал фондів складається із внесків країн-членів у відповідності із встановленою для кожної країни квотою, яка визначається в залежності від економічного потенціалу країни та її ролі у світовій економіці й міжнародній торгівлі. Одне з основних завдань фонду – регулювання валютних курсів і підтримка сталості валютних паритетів (Сл. для бізнесм. і підпр.).

2. Екологія – біологічна наука, яка вивчає взаємовідносини організмів із середовищем, організацію і функціонування надорганізменних систем: популяцій, біогеоценозів і біосфери. Вона тісно пов'язана з еволюційним вченням і рішенням актуальних завдань народного господарства, охорони здоров'я, охорони природи і раціонального використання її ресурсів (Підр.).

3. Вивчаючи лексичну синоніміку, учитель повинен домогтися не запам'ятання учнями синонімічних рядів іменників, прикметників, дієслів, прислівників, а того, щоб учні навчилися цілеспрямовано добирати слова для найтоншої передачі думки. Щоб навчити учнів відчувати смислові й стилістичні відтінки синонімічних слів, слід звертатися до стилістичного експерименту: у контекст, де цілком доречний один з синонімів, підставити інший. Це чітко підкреслює смислові й стилістичні відтінки обох синонімів (Посібн.).

4. У мовну скарбницю нашого народу несуть красу душі і племін рідного слова найкращі письменники. Скількима словами вони користуються? Звернімося до творчої спадщини геніального Кобзаря. Словник мови поетичних творів Т.Г. Шевченка охоплює 10116 слів, а прозових – 20548. Хіба вдалося нам, підрахувавши усі слова у творах Т.Г. Шевченка, виявити словниковий запас великого поета, який опанував він, користувався в усному мовленні?! Нема сумніву, що наш Кобзар володів і іншими словами української мови, але у художній творчості їх не використовував.

Скільки ж слів потрібно окремішій людині для спілкування, для читання художньої, наукової і науково-популярної літератури? Обсяг словника конкретної особи залежить від роду її занять, освіченості та здібностей. Встановлено, що мовець активно використовує близько 3000 слів, а розуміє – в десять разів більше. Побажая тобі, юний читачу, досконало опанувати

словесне багатство нашої мови. Для цього користуйтеся одинадцятитомним „Словником української мови”, до якого включено близько 6750 слів (І. Вихованець).

5. Однією з непростих наукових загадок є питання про походження назви України. Одні пов’язували її зі словами *край*, *країна*, інші – зі словом *краса*. Дехто навіть бачив тут корінь *ра* – сонце. (Останнє слово справді має такий корінь у ряді мов від давньоєгипетської до африканських і полінезійських, однак навряд чи можна його виділити саме у слові *Україна*). Хоч існує багато різних гіпотез, усе ж походження назви Україна залишається остаточно не з’ясованим. Слід погодитися з автором однієї з статей Є. Ігнатовичем: „...Безсмертний Кобзар начебто підказав нам, що витoki назви „Україна” слід шукати в глибинних шарах української мови...”

Мовознавче дослідження Тарасового „Заповіту” (так само й інших творів великого Кобзаря) показує, що в них, як і у фольклорі, використовуються передусім слова народні, нізвідки не запозичені. Вони мають тривалу історію, яка іноді вимірюється тисячоліттям. Вслухаймося у священні слова великої Тарасової мови (Газ.).

6. Виконання подвійного шва.

Обладнання, матеріали та інструменти: швейна машина, нитки, тканина, ножиці.

Послідовність виконання роботи:

1. Складіть деталі виробу виворітним боком усередину, вирівнявши зрізи, і зшийте їх на відстані 0,3 см від зрізу.

2. Виверніть зшиті деталі навиворіт, розправте шов і зшийте другою стрічкою на відстані 0,5...0,7 см від краю.

3. Припрасуйте шов (Підр.).

7. Будгенплан виконується на основі архітектурного генплану і включає в себе, крім проєктованих та існуючих будівель і споруд, усі тимчасові під'їзні шляхи, майданчики для зберігання будівельних конструкцій, деталей і матеріалів, усі тимчасові споруди, потрібні для робітників-будівельників (приміщення для відпочинку, приймання їжі та ін.), усі тимчасові комунікації, які забезпечують будівельний майданчик водою, електроенергією і под., а також місця підключення тимчасових комунікацій до постійних мереж. Будгенпланом передбачаються

заходи, які забезпечують безпечне проведення робіт (вказують небезпечні зони роботи кранів, освітлення майданчиків уночі, пожежний водогін) (Довідник).

8. 1. Правила дорожнього руху

1.1. Організація дорожнього руху. Правила безпеки при переході вулиці

Існує правосторонній, лівосторонній, односторонній і двосторонній дорожній рух. У нашій країні транспорт рухається з правого боку або в одному напрямку. Пішоходи, щоб не створювати аварійної ситуації на дорогах, мають переходити проїзну частину по переходах – підземних, надземних або наземних. При наземному переході необхідно подивитися ліворуч, а дійшовши до середини дороги, - праворуч.

1.2 Типи перехресть. Правила переходу дороги на перехрестях

Перехрестям називається місце перетину вулиць. Воно є регульованим і нерегульованим. На регульованому перехресті рух транспорту упорядковується за допомогою регулювальника або світлофора. Переходити дорогу необхідно тільки на зелене світло світлофора. Якщо перехрестя регулюється регулювальником, то слід підкорятися його сигналам. Пішоходи не повинні затримуватися чи зупинятися на дорозі, переходити перехрестя по діагоналі. За відсутності і світлофора, і регулювальника перехрестя є нерегульованим. Переходити його слід біля знаку „Пішохідний перехід” або по дорожній розмітці „зебра” („Бесіди з техніки безпеки”).

Вправа 7*. Доберіть текст наукового стилю, в одному із обраних жанрів (анотація, відгук, рецензія), дотримуючись особливостей цих жанрів.

Вправа 8. Визначте стилістичну приналежність уривків, вкажіть характерні ознаки кожного з цих стилів (підстилів) та мовні засоби їх вираження.

I. 1. ... Я люблю ту пору, коли сунички засвічують своє цвітіння. Цвітуть вони так, наче самі дивуються, як спромоглися на такий беззахисно-чистий цвіт. А згодом над ними по-дитячи нахиляють головки зволожені туманом ягоди. І хоч невелика ця ягода, а весь ліс і всяк, хто ходить у ньому, пахне суницею. Я тепер лягаю і встаю, накупаний цими пахощами, – літо, літчко...

(М. Стельмах). 2. Весною на узліссях і галявинах або на лісових порубах цвітуть суниці. Квітка суниць має чашечку із п'яти зрослих між собою чашолистків, віночок з п'яти білих пелюсток. Тичинок у квітці багато. Маточок також багато... Після відцвітання квітколоже дуже розростається і перетворюється на так званій „несправжній плід”, який називають ягодою. Справжні плодики суниць – дрібні горішки – заглиблені у соковите квітколоже (Підр.).

II. 1. На кожному крилі городу росли кущі темно-зеленого барвінку. Здавалось, що він і взимку зеленіє, бо коли танули сніги, то на світ пробивалось його цупке зелене-зелене листя, не змучене холодом, не скалічене морозом. А коли повітря ставало по-материнськи м'яким та лагідним, то барвінок зацвітав, зацвітав так, немовби небо бризнуло на землю своєю блакиттю, зацвітав так, немов дитячі очі землі дивились на тебе довірливо (Є. Гуцало).

2. Барвінок малий

Дуже приваблива рослина з вічнозеленими блискучими листками та красивими волошково-синіми квітами нерідко зустрічається у листяних лісах Лісостепу, Карпат та Степу. Часто цей невеликий півкущик утворює суцільні зарості, які прикрашають ліси. За красу й цілющі властивості барвінок здавна оспівано в багатьох поетичних творах. Барвінок малий 30 – 60 см заввишки, має повзучі розгалужені стебла, що розвиваються з тонкого довгого кореневища. Листки в нього своєрідні – шкірясті, гладенькі, зверху блискучі. Квітки лійковидні, мають п'ятичленну будову. Цвіте у травні – червні.

Плід – багатонасінна листянка.

Барвінок малий відомий як лікарська рослина. З його трави готують настої, мікстури і навіть таблетки, якими лікують різні хвороби. Ні в якому разі не можна виривати рослину з кореневищем, це призводить до її знищення. Потребує бережливого використання та охорони.

Ця рослина широковідома і як декоративна. Її культивують у парках, лісопарках, скверах – суцільними насадженнями або невеличкими куртинками (Кн.: Рослини наших лісів).

Вправа 9*. Складіть опис: а) *калини* у двох варіантах: науковому і художньому; б) *ясена* у науковому стилі,

художньому, діловому. Охарактеризуйте мовні засоби кожного із них.

Вправа 10. Прочитайте текст. Які стилі в ньому поєднані? Які функції вони виконують? Переробіть текст так, щоб він відповідав нормам наукового стилю.

Величний і прекрасний квітучий степ! І ранньої пори – весни, коли його простір вкривають червоні тюльпани Шренка і жовті тюльпани, темно-фіолкові та жовті півники, і влітку, коли він огорнутий сріблясто-сизим серпанком ковили, яка від найтихішого вітерця перетинається хвилями, створюючи враження морської гладіні. Якщо літо не посушливе, то на зміну квітучим перистим ковилам у середині червня приходять ніжно-золотиста ковила – тирса з довгими остюками. Мальовничий степ і восени, коли поривчасті вітри котять з краю в край сухі стебла катрану татарського, залізняка гострокінцевого, лещиці гостролистої та золотистої, кермеку широколистого, м'яти дрібноквіткової та інших рослин, з яких висипається насіння. Через це в народі всі ці види рослин називають перекотиполе. Рослинний покрив цілинного степу представлений широкою гамою різнорідних угруповань (фітоценозів), виключна строкатість яких, особливо на схилах подолів, зумовлена сукупністю впливу рельєфу і відмінностей ґрунтового покриву.

Рослинність асканійських цілинних степів зацікавлювала багатьох дослідників (О. Ющенко).

Вправа 11*. Складіть художній і науковий опис своєї місцевості, використовуючи ботанічну лексику (ботанічну термінологію, номенклатурні назви).

Вправа 12. Прочитайте текст. Доведіть, що це офіційно-діловий стиль.

Угода
про підготовку фахівців з вищою освітою

№ _____ „_____” _____ р.
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
в особі ректора _____
та студента _____
курс, факультет _____
напряму підготовки _____
спеціальність (спеціалізація) _____

уклали цю угоду.

Вищий навчальний заклад зобов'язується забезпечити:

1. Якісну теоретичну і практичну підготовку фахівців з вищою освітою, згідно з навчальним планом та програмою і вимогами кваліфікаційних характеристик фахівця.

2. Після закінчення навчання та одержання відповідної кваліфікації місцем працевлаштування в державному секторі народного господарства, де він зобов'язується відпрацювати не менше трьох років.

3. У разі відсутності вакансії випускнику надається право вільного працевлаштування.

Студент зобов'язується:

1. Оволодіти всіма видами професійної діяльності, передбаченими відповідною кваліфікаційною характеристикою фахівця за напрямком підготовки.

2. Прибути після закінчення вищого навчального закладу на місце направлення і відпрацювати не менше трьох років.

3. У разі відмови їхати за призначенням відшкодувати державному бюджету вартість навчання в установленому порядку.

Інші положення:

1. Зміни та доповнення до цієї угоди вносяться шляхом підписання додаткових угод.

2. [...]

Угода набирає чинності з моменту підписання і діє до „____” _____ р.

Угоду укладено в двох примірниках, які зберігаються у кожній із сторін і мають однакову юридичну силу.

Юридичні адреси сторін

Ректор
Головний бухгалтер

Студент

Вправа 13*. Складіть і напишіть заяву на ім'я декана факультету про допуск вас до написання дипломної роботи.

Вправа 14. Визначте стильову приналежність текстів. Виділіть мовні засоби, що є ознакою цього стилю.

1. Україні потрібна нова економічна політика, головним стратегічним напрямом якої має стати режим найбільшого сприяння всім, хто виробляє щось необхідне суспільству та державі. Їй потрібні чіткі й лаконічні закони, в яких міг би

розібратися кожен без тисяч додаткових роз'яснень, інструкцій та уточнень Мінфіну, Мінпраці чи Мінекономіки [...] В системі агропромислового комплексу найважливішим законом має стати раз і назавжди встановлений принцип щодо суворої заборони втручання у справи сільськогосподарських підприємств з боку будь-яких державних органів. При цьому держава повинна всі свої фінансові можливості інвестувати не в дотування сільгосппродукції, а в розвиток переробної промисловості на місцях, у забезпечення господарств машинами й механізмами, добривами і гербіцидами.

Вивести Україну з глибокої кризи можуть тільки спільні, чітко скоординовані дії вчених і виробників, інженерів і конструкторів, фінансистів і менеджерів, спеціалістів у галузі зовнішньоекономічної діяльності (Газ.).

2. Замкнути в долонях ненависть і гнів жорстокого світу, торкнутись крихіток туману власної свідомості, віднайти острови добра і віри покликані волонтери. Хто ж вони такі? Це люди, які не обмежуються оплачуваною роботою та виконанням звичайних життєвих обов'язків, втрачають час та сили на справи, що не приносять матеріальної вигоди. Їх діяльність корисна іншим, а також приносить задоволення їм самим. Волонтер – це прекрасний стан душі. Як і коли виник цей рух на Буковині?

Всеукраїнський громадський центр “Волонтер” зареєстрований 21 травня 2001 року, але функціонує з 1998 року. Мотивом вступу в ряди волонтерів може стати необхідність у самозахисті та взаємодопомозі, також можуть бути моральний та релігійний мотиви. Головне – не бути голослівним, проявляти творчість і не боятися “програвати”. Волонтери безкоштовно допомагають інвалідам, беруть участь у благодійних акціях.

Головним партнером Чернівецького обласного осередку волонтерів є Обласний центр соціальних служб для молоді. Разом з ним вони реалізують різні програми. Зробіть крок назустріч собі, станьте волонтерами (Газ.).

3. Національна премія України імені Тараса Шевченка – найвища творча відзнака в незалежній Україні. Шевченківська премія увічніює найвидатніші твори літератури та мистецтва. Освячена іменем великого Кобзаря, ця творча нагорода має незаперечний авторитет в Україні та в цілому світі. А заснована

вона 20 травня 1961 року постановою Ради Міністрів УРСР: “Про встановлення щорічних республіканських премій імені Тараса Шевченка”. 9 березня 1962 року першими лауреатами Шевченківської премії стали Олесь Гончар, Павло Тичина і Платон Майборода. У 1997 – 1999 роках була запроваджена Мала Державна премія України імені Тараса Шевченка, яка присуджувалася за кращий творчий дебют молодим митцям віком до 35 років.

З метою піднесення ролі і престижу Державної премії України імені Т. Г. Шевченка як найвищої в Україні премії в галузі культури, літератури та мистецтва 27 вересня 1999 року указом Президента № 1228/99 її перейменовано в Національну премію України імені Тараса Шевченка (Газ.).

4. Для формування національної свідомості українців і не українців, які живуть і хочуть жити в Україні як у своєму добротному домі, велике значення має саме українська літературна мова як культурне надбання нації, як акумулятор життєвого досвіду і “життя духовного основа” (М. Рильський), як знаряддя державного й суспільного впорядкування. Тому сучасна українська літературна мова проголошена в “Законі про мови в УРСР” (1989 р.) державною. Її державність закріплена у статті 10 Конституції України та інших нормативно-правових актах (Газ.).

Вправа 15*. Зробіть підбірку газетних статей: а) інформаційного або дискусійного характеру; б) замітка-репортаж. Охарактеризуйте мовні засоби лексичного рівня.

Вправа 16. Прочитайте текст. Ознаки яких стилів у ньому поєднані?

I. Серед великих світочів духу, яких дали людській цивілізації народи нашої країни, одне з найперших місць належить геніальному синові України Тарасові Шевченку.

В темній від горя кріпацькій сім’ї він народився, щоб осяяти всю Україну. Щоб стати тим, у кому найповніше виявив себе творчий геній українського народу. [...]

Поезії Кобзаря народжені для того, щоб не вмирати ніколи. Через часові відстані ми ще ясніше бачимо життєвий і творчий подвиг цієї людини, відкриваємо унікальність його всебічно обдарованої особистості, ще повніше осягаємо неперехідне значення творчості поета, співучих і грізних його віршів, у яких

сьогодні все дихає життям, вільнолюбством, правдою, гуманістичною пристрасстю, захоплює летом думки, глибиною і красою людського почуття.

До народів Заходу і Сходу, до людей усіх націй і рас Шевченко, геніальний син України, приходить як поет-поборник вселюдського братерства, приходить як провісник тих часів, де „буде син, і буде мати, і будуть люде на землі”, де – після братовбивчих воєн, після всіх трагедій, тривог і напруг – народи осягнуть, нарешті, мудрість єднання, найвищу мудрість дружби, прозріння, пізнають радість без тривожних, мирних взаємин, взаємин справді гідних цивілізованих людей (О. Гончар).

II. Довженко був сином українського хлібороба, того самого трударя, який „зневажав начальство і царя”, який мав широкі і щедрі руки, любив жарт, точне, влучне слово, любив пісню і землю свою. Він був сином простої селянки, закоханої в природу, яка нічого так не любила в світі, „як саджати що-небудь у землю, щоб проізрастало”. Від батька і матері взяв Сашко широкий розмах у всякому ділі, і гарячу любов до рідного краю, і мову рідну, і милу серцю народну пісню, ніжність і ласку, доброту і щедрість віддавання. [...] Кожний, хто був близько знайомий з О.П. Довженком, на все життя зберігає пам'ять про зустрічі з ним, про щирі розмови, від яких ставав багатшим, добрішим. Довженко був подібним до ясного, палахкотливого багаття. Яке будь-кого, хто сидів біля нього, зігрівало. Від нього можна було набратися не тільки тепла, а й мудрості, отого непогасного жару, що беруть люди у груди на все життя.

Скільки він, Олександр Довженко, зорав перелогів на нашій широкій ниві! Які глибокі проклав борозни там, де до нього ніхто не орав, де жоден орач не пройшовся плугами (І. Цюпа).

III. Молитва до мови

Мово! Пресвята Богородице мого народу! З чорнозему, рясту, любистку, м'яти, євшан-зілля, з роси, дніпровської води, від зорі і місяця народжена!

Мово! Мудра Берегине, що не давала погаснути земному вогнищу роду нашого і тримала народ на небесному Олімпі волелюбності слави і гордого духу.

Мово! Велична молитва наша у своїй нероздільній трійці, що єси Ти і Бог-Любов, і Бог-Віра, і Бог-Надія. Мово, що стояла

на чатах коло вівтаря нашого національного Храму й не впускала туди злого духа виродження, злого духа скверноти, злого духа ганьби. Тож висвячувала душі козацького народу спасенними молитвами і небесним вогнем очищення, святими водами Божого річища, щоб не змалів і не перевівся нарід той. І множила край веселий, святоруський люд, хрещений талантами, невмирущим вогнем пісень, і наповнювала душі Божим сяйвом золотисто-небесним, бо то кольори духовності і Божого знамення.

Мово моя! Дзвонкова кринице на середохресній дорозі нашої долі. Твої джерела б'ють десь від магми, тому й вогненна така. Вночі купаються в тобі ясні зорі, тому й ласкава така. Тож зцілювала Ти втомлених духом, давала силу, здоров'я, довгий вік і навіть безсмертя, що пили Тебе, цілющу джерелицю, і невмирущими ставали ті, що молилися на дароване Тобою Слово. [...]

Стаю перед Тобою на коліна і за всіх благаю: прости нас, грішних, і повернися до нашої хати, звідки Тебе було вигнано, вернись до краю, де «чорніше чорної землі блукають люди». То чорнобильські лики чорнобильської України, покарані Всевишнім за безпам'ятство. Прости! Воскресни! Повернися! Возродися! Забувай віщим і вічним Словом від лісів – до моря, від гір – до степів. Освіти від мороку і освяти святоруську землю. Русь-Україну возвелич! Порятуй народ її на віки! (К. Мотрин).

Вправа 17. Зіставте подані зразки текстів, визначте стильову (підстильову) приналежність кожного з них. Що їх об'єднує? Дослідіть мовні засоби та вкажіть характерні ознаки цих функціональних різновидів.

I. 1. Мові – державний захист

Як історичний акт розцінює громадськість України факт прийняття Верховною Радою Закону про мову. Згідно з цим законом українська мова з 1 січня 1990 року отримала державний захист, тобто офіційно визнана державною мовою України. Отже, були створені передумови для того, щоб українська мова перестала бути служницею, за словами Дмитра Павличка, у власному домі, а стала в ньому повноправною господинею. Є всі підстави сподіватися, що для нашої мови пройшла пора безмовна, що на цьому закінчилася довготривала історія її приниження і зневаги.

Петровські укази, валуєвські циркуляри, емські укази, сталінські заборони, сусловські постанови довели наш український народ до оніміння, а нашу страдницю-мову – до повільного вмирання. Внаслідок цієї політики зникли українські школи, театри, дошкільні заклади, переходили на російську мову викладання технікуми і вузи. Від народу приховувалася його історія, а точніше, подавалася у спотвореному вигляді.

Після кількох років активної боротьби, яку розпочала українська інтелігенція і в яку влилися найширші верстви населення України, українська мова, нарешті, виборола собі місце під сонцем, вона все-таки одержала бажаний статус державної мови України. Тепер уже кожна небайдужа до своєї мови людина має право сподіватися і вимагати, щоб українській мові були повернуті її втрачені права (Газ.).

2. Стаття 2. Державна мова Української РСР

Відповідно до Конституції Української РСР державною мовою Української Радянської Соціалістичної Республіки є українська мова.

Українська РСР забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх її сферах суспільного життя.

Республіканські і місцеві державні, партійні, громадські органи, підприємства, установи і організації створюють всім громадянам необхідні умови для вивчення української мови та поглибленого оволодіння нею (Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки про мови в Українській РСР).

Постанова Верховної Ради Української РСР „Про порядок введення в дію Закону Української РСР „Про мови в Українській РСР”.

Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки **постановляє:**

1. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки „Про мови в Українській РСР” ввести в дію з 1 січня 1990 року.
[...]

3. Мова – це не просто засіб спілкування, а щось більш значуще. Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам’ять, найцінніше надбання віків, мова – це ще й музика, мелодика, фарби буття, сучасна художня,

інтелектуальна і мисленнєва діяльність народу.

Мова – це доля нашого народу, і вона залежить від того, як ми всі плекатимемо її (О. Гончар).

4. До найкоштовніших надбань кожного народу належить мова. Тому й називаємо її *рідна мова*. Рідна як мати, як Батьківщина, як усе найдорожче серцю. Мова – найбільший духовний скарб, у якому народ виявляє себе творцем, передає нащадкам свій досвід і мудрість, перемоги і славу, культуру і традиції, думи і сподівання. Рідним словом народ збагачує також світову культуру. Слово – наше повнокровне життя, невмируще джерело поступу. З цього невичерпного джерела мовець здобуває не тільки знання про навколишній світ, а й моральні і естетичні оцінки та уподобання народу (І. Вихованець).

5.3 Днем незалежності, Україно!

І нехай не всі керівники країни вміють розмовляти державною мовою, і нехай священники РПЦ переконують, що українців як нації не існує, тому що „все ми русскіє”...

Нехай.

„Душу й тіло ми положим за нашу свободу, І покажем, що ми, браття, козацького роду!” (Газ.).

6. Рідне слово

Так довго сподівана, ждана година
Настала для рідного слова мого:
Не так, як приборкана, смутна
пташина,
Озветься воно із затишку свого;
Не так, – весняним жайворонком у
полі
Українська мова тепер залуна
І гомоном вільним по всьому
роздоллі,
По всій Україні озветься вона.
Дарма, що по небу весняному тучі

Громадою темною швидко летять,
Не страшно пташині ні грому, ні бучі
–
Крізь хмари, бо промені сонця
мигтять!
Дзвінкий жайворонок то вгору, до
сонця,
Зів'ється, де сяє йому любий рай,
То пісню співа й до людського
віконця... –
Лети ж, рідне слово,
Лети в рідний край (О. Пчілка).

II. 1. Об'єктом лінгвістики є мова у всій складності її компонентів і функціонування: як знаряддя формування, як структурна цілісність, як засіб створення естетичних цінностей. Всебічне знання мови, уміння користуватися нею і як засобом пізнання, і як знаряддям інформації, і як джерелом естетичного

розвитку – це найкраща опора, найвірніша допомога і найнадійніша рекомендація для кожної людини в її громадському житті і творчій діяльності (В. Русанівський, С. Єрмоленко). 2. Мова – здатність людини говорити, висловлювати свої думки; сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах даного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок; мовлення, говоріння; мовлення, властиве кому-небудь; манера говорити (Тлум. словник). 3. О мово українська! Ти – вода З кринички, над якою гнуться верби, Холодна, і прозора, і проста, А без води я вже давно помер би... (Ю. Бедрик). 4. Як парость виноградної лози, плекайте мову Пильно й ненастанно політь бур'ян. Чистіша від сльози вона хай буде. Вірно і слухняно нехай вона щоразу служить вам, хоч і живе своїм живим життям. 5. Як гул століть, як шум віків, Як бурі подих, – рідна мова, Вишневих ніжність пелюстків, Сурма походу світанкова, Неволі стогін, волі спів, Життя духовного основа (З творів М. Рильського).

Вправа 18. Прочитайте. У чому полягає стильова відмінність цих текстів?

1. Отче наш, що еси на небесах! Нехай святиться Ім'я Твоє, нехай прийде Царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі. Хліба нашого сущого дай нам сьогодні. І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим. Не введи нас у випробування, але визволи нас від лукавого. Бо твоє царство, і сила, і слава навіки. Амінь (Молит.).

2. Боже Великий, Єдиний,
Нам Україну храни,
Волі і світла промінням
Ти її осіни.
Світлом науки і знання
Нас, дітей, просвіти,
В чистій любові до краю,
Боже, зрости (О. Кониський).

Вправа 19. Охарактеризуйте мовні засоби конфесійного стилю.

I. Молитва за Україну

Боже Великий, Боже Всесильний! Ми, грішні діти Твої, у покорі сердець наших приходимо до Тебе і схиляємо голови

наші.

Отче! Прости провини наші та провини батьків, дідів, прадідів наших. Прийми нині, благаємо Тебе, щиру молитву нашу і подяку нашу за безмежне милосердя Твоє до нас. Вислухай наші молитви і прийми благання змучених сердець наших. Благослови нашу Батьківщину Україну, волю та щастя її дай.

Премилосердний Господи, усім, хто вдається до тебе з благанням, ласку Твою подай.

Благаємо Тебе, Боже Добрий, за братів і сестер наших, що на засланні, у в'язницях, на тяжких роботах перебувають, караються й мучаються. За вдовиць, за сиріт, за калік і немічних, і за тих, що Твого Милосердя та допомоги Твоєї потребують.

З'єднай нас усіх в єдину велику Христову сім'ю, щоб усі люди, як брати, славили Величне ім'я Твоє завжди, і нині, і повсякчас, і на віки вічні. Амінь (Молитовник).

II. Заповіді блаженства

1. Блаженні убогі духом, бо їх є царство небесне.
2. Блаженні ті, що плачуть, бо вони втішаться.
3. Блаженні тихі, бо вони унаслідують землю.
4. Блаженні голодні і спрагнені правди, бо вони наситяться.
5. Блаженні милостиві, бо вони помилувані будуть.
6. Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать.
7. Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назовуться.
8. Блаженні гнані за правду, бо їх є царство небесне.

Блаженні ви, коли ганьбитимуть вас, і гнатимуть та ширитимуть про вас усяку лиху славу неправдиво – Мене ради (Молитовник).

III. Пречистая Діво Мати! (кант)

Пречистая Діво, Мати Рідного Краю,
З ангелами і Святими Тя величаю.
Ти грішників з тяжкої муки
Через Твої спасаєш руки, Не дай пропасти.
Тобі всі Святії служать, Богородице,
І ми грішні Тебе славим, о Владичице.
Цілим серцем нехай мило
Тобі служать душа й тіло, Мати чистая!
Молю Тебе: глянь на мене,

Вірного слугу, Не дай мені упадати в велику тугу.
Не опускай нас по всі віки
З Твоєї святої опіки, Нас всіх грішних.
З Сином Своїм розлюбленим,
Будь всім ласкава, Що Йому з Отцем і Духом
Вся честь і слава В вічні віки не престане
Доки світа сього стане, Від всіх слуг Твоїх (Молитовник).

Вправа 20. Аргументуйте приналежність тексту до художнього стилю. Який мовностилістичний колорит домінує у тексті?

Молитва

Отче наш, Тарасе
Всемогущий,
Що створив нас генієм своїм,
На моїй землі, як правда,
сущий,
Б'ющий у неправду, наче
грим.
Ти, як небо, став
широкоплечо
Над літами, що упали в грузь;
Віку двадцять першого
предтечо,
Я до тебе одного молюсь.
Дай нам силу ідолів знімати
З п'єдесталів чорної олжі,
Бурити казарми й каземати,
Де виймають душу із душі.
Поклади нам сонце на зіниці –
Променем туди, де
непроглядь.
Хай підносять очі люди ниці,
Хай в незрячих більма
погорять.
Мислям нашим дай ясне
поління,
А поетам – спину, що не
гнесь.
Дай нам пам'ять на
тисячоліття,
Непокору і любов на десь.
Да святиться слова
блискавиця,
Що несе у вічну далечінь
Нашу думу й пісню.
Да святиться між народами
Твоє ім'я. Амінь!
(Д. Павличко).

Вправа 21*. Що вам відомо про молитву як літературний жанр? Підготуйте тексти літературних молитв (Т. Шевченко „Молитва”, О. Лятуринська „Молитва”, В. Щурат „Молитва до Ісуса Христа”, Ю. Шкрумеляк „Молитва за рідну землю” та ін.). Виконайте стилістичний аналіз однієї із них.

Вправа 22. Прочитайте текст. Визначте його стильову приналежність.

а) З’ясуйте, якими мовними засобами досягається образність тексту.

Під вечір підбилося жито, в дрімоті сивіє вітряк. На його мовчазних спрацьованих крилах зависла хмарина, недалеко від них засумував перепел: „Спать підем, спать підем”...

О, як, напевне, хочеться вітряку струсити з себе, з полів дрімоту, зачерпнути крилами небо, озватися людськими голосами, задзвеніти наколиханим за літо зерном, та пролитися борошном... Навколо рясніють поля. В житах заблудилась дорога, нагорбатились верби над нею, за ними прокльовуються зорі. І тиша, тиша навкруги, бо молодик над степами, бо житній сон у степах (М. Стельмах).

б) З’ясуйте, які засоби виразності йому властиві. Які мовні засоби є показниками емоційного забарвлення тексту?

Той, хто не знає рідної материнської мови або цурається, засуджує себе на злиденність душі.

Любов до Батьківщини неможлива без любові до рідного слова. Тільки той може осягти своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, той збагнув відтінки і пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім’ям своєї родини. Людина, яка не любить мови рідної матері, якій нічого не промовляє рідне слово, - це людина без роду й племені. Мова – то цілюще народне джерело, і хто не припаде до нього вустами, той сам всихає від спраги. Без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури (В. Сухомлинський).

Вправа 23. Визначте стильову приналежність текстів. Виконайте їх повний стилістичний аналіз.

I. 1. Город біля хати. Цвітуть соняшники. Озвучені бджолами, вони чомусь схожі для мене на круглі кобзи, які земля підняла зі свого лона на високих живих стеблах. Живе тіло кобз,

пахуче, припорошене жовтим пилом, поросле пелюстками, світиться й золотіє, щось промовляє своєю широкою, незгасаючою усмішкою. Скільки того сміху на городі – всі соняшники сміються, веселі, тільки підійди до нього.

Коли заходить сонце, то й соняшники вечоріють, поступово смеркають, поночіють-поночіють. І вже того сміху не видно й не чути на городі, і вже затихають живі кобзи, або ж і зовсім позамовкали. Стоять на межі поміж грядками, поміж картоплею та кукурудзою не розсудливі й приязні світильники, а похмурі квіти смутку й темряви. Стоять мовчки, думають про своє, і в їхньому заглибленому думанні й мовчанні висловлюється щось чуже.

Гарбузи в'ються поміж картоплею, спинаються на вишні, перелазять через тин, вони, прикріпившись чіпкими своїми вусиками, просочуються, пробиваються скрізь, де тільки можуть знайти краплину сонця. Завойований простір вони відзначають високим зірчастим цвітом, цілими вогняними сузір'ями, які палахкотять поміж куцями картоплі, які завзято здираються на тини, на куці, які перелазять через рови, з наївною безтурботністю вискакуючи на вигін, на стежку, на дорогу, розцвітають там, нашорошуючи навсібіч свої чутливі струни-вусики, аж поки їхню довірливість розтопче в пилюці людська нога (Є. Гуцало).

2. Україна... В одному тільки цьому слові і для нашого уха і навіть для уха чужинців бринить ціла музика смутку і жалю... Україна – країна смутку і краси, країна, де найбільше люблять волю і найменше мають її, країна гарячої любові до народу і чорної йому зради, довгої, вікової, героїчної боротьби за волю, в результаті якої – велетенське кладовище: високі в степу могили, руїна та прекрасна на весь світ, безіменна, невідомо коли і ким складена пісня... Тяжкий сон, подвійна неволя і темна ніч, як ворон. Тільки Дніпро з очеретами, тільки вітер з степовими могилами шепотіли ночами: гай-гай... умер прекрасний край...

Україна – це тихі води і ясні зорі, зелені сади, білі хати, лани золотої пшениці, медовії та молочнії ріки... Україна – це марні, обшарпані голодні люди... Ідуть на панщину, чорні і німі. Ідуть, дітей ведуть... Україна – це царське та панське безмежне свавілля... Праця до сьомого поту...

Світяться злидні.

Україна – розкішний вінок із рути і барвінку, що над ним світять заплакані зорі...

Поема жалю і смутку... краси і недоли...

Отже, одна з найсмутніших сторінок у цій поемі належить невиданому у всі часи по всьому світі її огненному поетові (С. Васильченко).

II. 1. Люби людей. Любов до людей – це твоя моральна серцевина. Живи так, щоб твоя серцевина була здоровою, чистою і сильною. Бути справжньою людиною – це значить віддавати сили своєї душі в ім'я того, щоб люди навколо тебе були красивішими, духовно багатшими, щоб у кожній людині, з якою ти зустрічаєшся в житті, залишилось щось хороше від тебе, від твоєї душі. Але в любові до людей – у цьому нашому невичерпному багатстві – є й інші духовні начала. Ми любимо людей тому, що знаходимо в цьому своє громадянське щастя. В любові до людей кожний з нас утверджує себе як сина свого народу (В. Сухомлинський).

2. Є така тонка і ніжна, сильна і мужня, недоторкана і незламна річ – гідність людської особистості. В житті людина зустрічається з красою і підлістю, радістю і горем; в її духовному житті бувають години торжества і години страждання; душу її стрясає всепоглинаюча любов і відчуття мерзенності; бувають такі повороти і збіги обставин, коли треба відмовлятися від задоволення й піти на жертву в ім'я блага рідної, близької людини...

Усе це вимагає гідності. Треба з гідністю жити, працювати, користуватися матеріальними і духовними благами, на які ти маєш право, з гідністю переживати радість і горе, з гідністю хворіти і зустрічати свою останню годину. [...] Бережи, утверджуй, розвивай, піднось свою людську гідність! Корінь твоєї гідності – в благородних переконаннях і думках.

Гідність – це мудра влада тримати себе в руках. Благородство твоєї людської особистості виявляється в тому, наскільки мудро і тонко ти зумів визначити, що гідне і що негідне. Гідне повинно стати самою суттю твоєї духовної культури, негідне нехай викликає в тебе презирство і огиду (В. Сухомлинський).

3. Шановні мої земляки!

26 березня 2006 р. відбудуться вибори до Верховної Ради України та місцевих рад різних рівнів. Преса, телеекрани, радіо заповнені рекламними повідомленнями різних блоків і партій, які знову обіцяють щасливе життя і добробут. Про це ж говорять і їхні агітатори.

Але поміркуйте над двома запитаннями. Перше: „Що змінилося у Вашому житті після того, коли Ви повірили обіцянкам тих, хто сьогодні знову розповідає про майбутні молочні ріки і кисільні береги?”. Відповідь довго шукати не потрібно. Тоді подумайте над другим запитанням: „То чи варто знову голосувати за тих, хто уже Вас обдурич не один раз?”. І в цьому випадку відповідь очевидна – не варто.

Ми пропонуємо Вам принципово інший підхід.

Нещодавно була створена нова політична **партія „Третя сила”**. У ній немає олігархів, багатих людей, які заплямували себе, та інших „обіцяльників”. У ній немає тих, хто себе скомпрометував. Її створили люди, які хочуть справжніх, а не міфічних змін. Головним у цих змінах має бути радикальне поліпшення життя кожної людини: від немовляти до пенсіонера. Ми прагнемо збудувати таку Україну, в якій би раділи дітям; на ділі, а не на словах, поважали людей похилого віку; цінували тих, хто працює, належно сплачуючи їм за працю. Цього не роблять ті, хто сьогодні при владі, цього не зробили й ті, хто називає себе опозицією. Навряд чи зроблять це й ті, хто, покинувши провладні та опозиційні партії, став називатися інакше. Вони уже мали достатньо часу і можливостей показати на що здатні.

„Третя сила” прагне з кожного питання, у кожній конкретній ситуації, під час обговорення будь-якої суспільно значущої проблеми зайняти позицію не політичної вигоди, не партійної доцільності, не викривлення чи маніпуляції, а позицію правди, позицію інтересів справи.

Читаючи це звернення у Вас природно виникає запитання – „Чому Ви повинні довіряти Нам?”, і це логічно. Як же позбутися „обіцяльників”? Де ж вихід?

Він є. Це відповідальність депутатів перед людьми, які їм платять зарплату своїми податками, щоб можна було їх звільнити в разі невиконання обіцянок, ми підготували спеціальний

законопроект про обов'язки і відповідальність депутатів.

Саме це „Третя сила” вважає першим своїм завданням. Але це можливо тільки за Вашою допомогою у разі якщо Ви поділяєте нашу думку і підтримуєте партію „Третя сила”.

З повагою, А. Даниленко, голова Черкаської обласної державної адміністрації 1998-1999 років.

III. 1. Породження абстрактного поняття та надання йому словесної оболонки з допомогою метафори має декілька принципових рис.

По-перше, на початку будь-якої метафоричної діяльності передбачається присутність буквального значення, стандартного вживання, що є вихідним пунктом для порівняння.

По-друге, психічний механізм цього процесу базується на тому, що метафора відповідає здібності людини фіксувати та створювати подібність між вкрай різними об'єктами і класами об'єктів. Роль цієї здібності важко переоцінити як в практичному, так і в теоретичному мисленні. „Немає нічого більш фундаментального для мислення та мови, ніж наше відчуття подібності”, – такого висновку доходить В.О. Куайн.

По-третє, сама суть метафори вимагає чіткого усвідомлення її двоїстості. Ім'я використовується не за своїм прямим призначенням, причому це є свідомим переносом [...] (Зб. наук. праць).

2. Лексикологія (гр. *lexis* – слово, *logos* – вчення) вивчає словниковий склад мови і слово як його основну одиницю.

Для науково-теоретичного і практичного, зокрема з лінгводидактичною метою, аналізу функціонування мови особливо важливе значення має розуміння її як цілісної системи, утвореної якнайтіснішою взаємодією часткових підсистем, або рівнів. Таким чином, ідеться про об'єктивну закономірність, втілену в принципі рівневої організації будови мови. Використання цього принципу з науковою і практичною метою має давню традицію в розмежуванні фонетики, словникового складу і граматики (А. Грищенко).

3. Найвищий відсоток смертності в області дають наслідки ішемічної хвороби серця, різноманітні її форми: раптова коронарна смерть, інфаркт міокарда, стенокардія, підвищений тиск (як наслідок – інсульти). Розібратися у цьому різноманітті

“кілерів” нам допомагає черкаський обласний кардіолог Володимир Казмірук.

Отже, стінки серця складаються з трьох шарів, середній з яких, найтовщий, і є міокард, він складається із м'язових клітин і, власне, виконує всю роботу. Ішемія – такий стан, коли в якійсь ділянці серця порушується кровопостачання і міокарду просто не вистачає кисню та поживних речовин, потрібних для роботи. Звідси і всі проблеми, про які піде мова. [...] (Газ.).

IV.

Заява Священного Синоду української Православної Церкви Київського Патріархату з приводу останніх рішень РПЦ щодо церковної ситуації в Україні

Священний Синод УПЦ Київського Патріархату з сумом відзначає, що на фоні зрушень у справі подоланні церковного розділення в Україні, які сталися внаслідок діяльності робочих груп Київського Патріархату та УПЦ (МП) з підготовки до діалогу, позиція, зайнята Священним Синодом РПЦ на своєму засіданні 26 липня 2010 р. щодо церковної ситуації в Україні, є неконструктивною. У своєму „Зверненні” Синод РПЦ фактично повторив ту безплідну риторичку, яку Московський Патріархат проголошував щодо церковної ситуації в Україні 10 - 15 років тому – так, ніби за ці роки нічого не змінилося, а її безперспективність не стала очевидною.

I. Особливо наголошуємо, що за своєю суттю згадане „Зверненні” не має жодного стосунку до Київського Патріархату. Він, як Помісна Українська Православна Церква, є невід'ємною частиною Єдиної Святої Соборної і Апостольської Церкви – незважаючи на те, що РПЦ та деякі однодумні з нею Церкви цього поки що не визнають.

Відповідально стверджуємо, що в Україні немає церковного розколу, а має місце лише поділ за ознакою юрисдикції (підлеглості). Тому всі слова Священного Писання, канонів, Святих Отців та інші думки і твердження, які Православна Церква використовує щодо церковних розколів, до Київського Патріархату за своєю суттю не мають жодного відношення. Вважаючи Київський Патріархат „розколом”, керівництво Російської Церкви маніпулює свідомістю віруючих, вводячи їх і все суспільство в оману.

Згідно з 1 правилом святого Василя Великого розколом іменується розділення в думках про деякі предмети церковні та через питання, що допускають вилікування. Прикладом розколу святитель називає вчення про покаєння, відмінне від православного (розкол кафарів, тобто так званих чистих, які вчили, що після хрещення неможливе покаєння для тих, хто згрішив смертним гріхом, наприклад – відрікся від Христа). Сучасними прикладами розколів можна назвати розділення з приводу вживання церковних обрядів (старообрядницький розкол) чи з приводу проведення реформ церковного життя (обновленський розкол).

У Київському Патріархаті немає жодних відмінностей від всієї повноти Православної Церкви ані у віровченні, ані у звершенні таїнств й інших богослужінь, ані у практиці застосування норм канонічного права. Усі протилежні твердження супротивників Київського Патріархату з цього приводу є голосливими або заснованими на слабкій аргументації. Підтвердженням цього є просте порівняння Київського Патріархату з вищеназваними розколами. Закликаємо на наших вірних і весь український народ Боже благословення!

ПАТРІАРХ КИЇВСЬКИЙ І ВСІЄЇ РУСИ-УКРАЇНИ ФІЛАРЕТ

Вправа 24*. Доберіть зразки текстів різних стилів. Для цього використайте твори художньої літератури, матеріали преси, підручники тощо. Усно охарактеризуйте найголовніші ознаки кожного.

Тема: Унормованість як ознака української літературної мови

Мета: – узагальнити теоретичні основи літературної нормативності сучасної української мови; удосконалювати вміння та навички користуватися нормами усного та писемного мовлення на практиці спілкування; – розвивати мовне чуття, логічне мислення, естетичні смаки мовців; – виховувати любов до рідного слова, почуття поваги до народних витоків духовності, підвищувати етичну й естетичну культуру мовної особистості.

Основні теоретичні питання:

1. Поняття норми і правила. Норми усного та писемного

літературного мовлення.

2. Орфоепічні та акцентуаційні норми.

3. Лексичні норми.

4. Словотвірні та морфологічні норми.

5. Синтаксичні та стилістичні норми.

6. Норми сучасної української літературної мови у шкільному курсі.

Мовна норма – сукупність загальновизнаних мовних засобів, що є правильними та зразковими на певному історичному етапі.

Акцентуаційні норми – регулюють вибір варіантів розташування і переміщення наголошеного складу серед ненаголошених.

Орфоепічні норми – регулюють вимову окремого звука, найрізноманітніших поєднань звуків та слова в певному фонетичному контексті, в поєднанні його з іншими словами.

Лексичні норми – норми слововживання, регулюють вибір слова відповідно до змісту і мети висловлювання.

Словотвірні норми – регулюють вибір морфем, їх розташування і сполучення у складі нового слова.

Морфологічні норми – регулюють правила уживання нормативних форм деяких частин мови (зокрема іменників, прикметників, числівників, займенників, дієслів), вибір варіантів морфологічної форми окремого слова і варіантів її поєднання з іншими словами.

Синтаксичні норми – регулюють вибір варіантів побудови простих і складних речень.

Стилістичні норми – мовні засоби, які характеризуються частотністю щодо різних стилів і мають потенційне стилістичне значення, відповідне певному функціональному стилю; регулюють вибір слова або синтаксичної конструкції відповідно до умов спілкування і стилю викладу.

Домашнє завдання:

1. Виписати 10 слів складних випадків наголошення та 10 слів, в яких унормований подвійний наголос: Головащук С.І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. – К., 1995.

2. Виписати 10 пар слів складних випадків уживання: Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. – К.,

2004.

3. З'ясувати теоретичні засади основних літературних норм сучасної української мови та навести приклади мовленнєвої орфоепічної, акцентуаційної, лексичної, граматичної та стилістичної унормованості.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати повідомлення на тему: “Норми української літературної мови в шкільному курсі вивчення рідної мови”.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке унормованість літературної мови? Сформулюйте визначення мовної норми, чим вона відрізняється від мовного правила? 2. Чи в усіх стилях мови повно й беззастережно потрібно дотримуватись нормативності мовлення? За яких мовленнєвих ситуацій допускається вживання ненормативних одиниць мови? Наведіть приклади. 3. Якими нормами регулюється усне літературне мовлення? 4. Які фонетичні закономірності лежать в основі правильної вимови голосних і приголосних звуків? Аргументуйте відповідь прикладами. 5. Як впливає наголос на правильність мовлення? 6. Що вважається відхиленням від лексичних норм? 7. Яку роль відіграють відмінкові форми іменників у дотриманні морфологічної правильності мовлення? 8. Які ви знаєте паралельні форми іменників? Наведіть приклади. 9. Які помилки трапляються при відмінюванні числівників? 10. Які особливості наявні у прикметникових форм ступенювання? 11. Який порядок слів характерний для нехудожніх стилів? 12. Яку роль відіграють синтаксичні синоніми у регулюванні літературного мовлення? 13. Обґрунтуйте важливість правильної сполучуваності слів при побудові словосполучень і речень. 14. Чому, будуючи висловлювання певного стилю, слід враховувати емоційно-експресивне забарвлення слів, словосполучень та їх закріпленість за конкретним стилем? 15. У якій послідовності здійснюється вивчення норм української літературної мови у школі?

Вправа 1. Поставте наголоси у наведених словах і прокоментуйте особливості їх наголошування.

Випадок, виклик, вимова, позначка, позичка, посмішка; читання, надання, звання, навчання, завдання, знання, спання, вміння, вчення; літопис, рукопис, гуртожиток, листопад, снігопад, живопис, машинопис; кілометр, дециметр, барометр,

манометр, спідометр; каталог, монолог, некролог, філолог, фізіолог, дерматолог, антонім, псевдонім, анонім, синонім, паронім, омонім, паронімія, синонімія, антонімія, цемент, постамент, диспансер, шофер, гастрономія, кулінарія, інженерія, індустрія, поліграфія, хірургія; Стендаль, Бальзак, Байрон, Гамлет, Івашкевич, Міцкевич;

гіркий, легкий, швидкий, низький, вузький, новий, легкий, ясний, весняний, близький;

принести, ходжу, внести, роблю, люблю, несу, візьму, раджу, можу, було, буду, була, будете, несемо, берете, взяла, везла, віддала;

чотирнадцять, одинадцятий;

абиде, абихто, абияк;

кого, до кого, до того, того, мене, біля мене, тому, у тому, тебе, за тебе.

Вправа 2. У яких словах порушені акцентуаційні норми? Свій вибір обґрунтуйте.

Пізнáння, будéте, тóнкий, різночúтання, приймú, сантúметр, два брáти, прáння, слововжúвання, два профéсори, ясенú, привéзли, агрономія, узялú, абичúй, чáстки (множина), чотúрнадцять, виробíток, идéте, ворогú, старúй, дипломáтія, стенóграф, поліграф, хроно́граф, теле́граф, гекзамéтр, катáлог, кубомéтр, во́льтметр, сантúметр, звукóпис, зібрáння, привéзли, до цьогó, цьогó, вимóга, пéрепис, жáркий, пóказ, рíзкий, сокúрки, висéлення, профéсори.

Вправа 3*. З'ясуйте правильність наголошення слів (для перевірки користуйтеся орфоепічним словником). Слова із дублетним наголосом підкресліть.

Дочка, спина, кропива, діаметр, верба, дворище, адже, бажаний, апартаменти, лавровий, митарство, оптовий, палац, показник, порядковий, русло, симетрія, також, фаховий, український, медикаменти, фартух, перчити, статуя, щипці, гідрометрія, документ, цемент, течія, черговий, оповідачка, громадянин, глядач, квартал, циган, олень, асиметрія, виразний, суспільно корисний, значимий, іграшковий, зимовий, дворовий, котрий, загалом, відповісти, захворіти, задобрити, помилка, разом, високо, глибоко, цегельний, центнер, цегляний, ненависть, газовий, цукровий, закінчити, заробіток, приспів, учні, наздогад,

трактори, загадка, доповіді, фольга, вірші, шарфи, предмет, приятель, подружка, донька, середина, котрий, ім'я.

Вправа 4. Розкрийте значення однозвучних слів з різним наголосом, слів із подвійним наголосом, ввівши їх у речення. Яку функцію відіграє наголос?

Відомість, заголовок, плачу, прошу, озерце, алфавіт, ношу, вігода, зокрема, простий, завжди, розсіпались, хаос, білізна, мабуть, засіяли, маліновий, байдуже, шкода, приказки, господарський, засідання, лупа, атлас, весняний, зерно, заголовок, людський, приклад, жалю, проносити.

Наведіть аналогічні приклади (у межах 10 слів).

Вправа 5*. Запишіть слова (у межах 20), які у власному мовленні викликають труднощі, сумніви щодо наголошення. Наголос звірте зі словником.

Вправа 6. Прочитайте текст. Зверніть увагу на наголошення виділених слів. Поясніть мету такого (авторського) наголосу.

1. Від мене сон милий тіка, навколо *темнота* тяжка, навколо все спить, як в могилі. 2. Лунали б тоді мої мрії і щастя моє *таємне*, ясніші, ніж зорі ясні, гучніші, ніж море гучне (З творів Л. Українки). 3. Затих мій сивий, битий *тугою*, поник старою буй-головою. 4. І діточки, як *квіточки*. 5. Бо вже остили мужики, та безталанні *покриткі*. 6. Чорніє поле, і гай, і гори, На синє небо виходить *зоря*. 7. Мені однаково, чи буду Я жить в *Україні*, чи ні. Чи хто згадає, чи забуде Мене в снігу на чужині – Однаковісінько мені. 8. І мене в сім'ї великій, сім'ї вольній, *новій*, не забудьте пом'янути незлим, тихим словом (З творів Т. Шевченка). 9. По ній ти зізд пізнаєш путь, піймеш природу і всі твори, – і мислі ясні *прийдуть*. 10. Треба твердо нам в *бою* стояти, Не лякайтесь, що впав перший ряд, Хоч по трупах *наперед* ступати, Ні на крок не вертатися взад (З творів І. Франка). 11. В хаті сонячний промінь косо На долівку ляга з вікна... Твої чорні шовкові коси *Припорішила* вже сивина. 12. Я хотів би, як ти прожити, щоб не тліти, а завжди горіть, Щоб уміти, як ти любити, *Ненавідить*, як ти, уміть. 13. Ти знаєш, що ти – людина, ти знаєш про це, чи ні, *усмішка* твоя єдина, очі твої одні (З творів В. Симоненка). 14. Кождий нарід, хоть би дикий, любить свій рідимий край, любить отцівські *язіки*, свою мову і *звичай* (А. Могильний). 15. Життя ішло, минуло той перон. Гукала тиша

рупором вокзальним. Багато слів написано пером. *Несказане* лишилось *несказаним* (Л. Костенко). 16. Ой піду я лугом, долиною, Може, я зустрінусь з родом-родиною... 17. Що на Чорному морі, на камені білому там стояла темниця кам'яная. 18. На чужій роботі тяжко *нароблюся*, А прийду додому, сяду, *зажурюся*... 19. Мовчи *язичку* – дістанеш паляничку (Н. тв.).

Вправа 7. Поясніть вимову ненаголошених голосних. Доберіть спільнокореневі слова з ненаголошеними [e], [и], [y].

Веселка, весна, голубка, щеміти, крилатий, дивився, кожух, кленовий, сестра, стежина, блищати.

Вправа 8*. Використовуючи власне підібраний матеріал фонетики, зробіть повідомлення про характер вимови голосних у сучасній українській літературній мові.

Вправа 9. Прочитайте слова за правилами літературної вимови.

а) охарактеризуйте, як вимовляються виділені приголосні (записуючи їх фонетичною транскрипцією) у сполученні з іншими приголосними: розпитати, стружка, розширювати, кігті, книжка, дубки, молотьба, дуб, низький, гриб, обвести, важко, нігті, діжка, підказати, хліб, бережки, лід, дігтяр, зшити, безчестя, підходити, піджак, безсмертя, ліжко, обвінчані, вогкий, розшукати, мережка, боротьба, просьба;

б) підкресліть слова, в яких є звуки [дж], [дз], [дз']. Як вимовляємо приголосний [д], яким закінчується префікс у словах вправи?

Ходжу, раджу, піджарювання, піджачний, підзаголовок, воджу, бджола, надзоряний, підживлення, нагородження, приїжджати, кукурудза, піджимати, наджаротривкий, дзьобик, джунглі, кукурудзяний, дзвінок, надзвичайний, підземний, надзвуковий, джерельце, нагородження;

в) охарактеризуйте, як вимовляється приголосний л у словах: лекція, легіт, Олена, літо, льон, лелека, лле, пленум, колекція, лампа, проблема, лимон, липа, ласкавий;

г) затранскрибуйте виділені сполучення букв, поясніть особливості їх вимови: стежці, мережці, діжці, дошці, будується, пишеться, намагаєшся, милуєшся, криворіжці, принісши, ложці, з хижі, зважся, з шапки, мучся, річці, зчеплення, зрісши, наблизиться, незчувся, розчулиться,

розшумиться, братський, тітці, робиться, безжурність, зціпити, розжеврити, зцідити, з джунглів, зщулений, зсушити, з жаху, безжалісний, вилізши;

Вправа 10. Запишіть, регулюючи уживання фрикативного г та проривного г у словах: ...анок, ...речний, ...ніт (гноблення, прес), ...ніт (у свічці), ...рунт, ...алас, об...рунтування, ...ринджоли, ...ала...ан, ...аздиня, бала...ан, ...о...оль-мо...оль, ...валт, ...едзь, ...ел...отати, ...рати (фізична дія), ...рати (залізна решітка), ...рунтознавство, ...уманіст, ...етебор..., ...ерелиця, ...енерація, ...олкіпер, ...ольф, ...удзик, ...атунок.

Вправа 11. З'ясуйте значення наведених пар слів; поєднайте кожне з них із відповідним йому за семантикою.

Відношення – ставлення; місце – місто; болільник – уболівальник; положення – становище; книга – книжка; загальний – спільний.

Вправа 12. Знайдіть помилки у тексті, виправте їх. Доведіть правильність виправлень.

I. 1. Пробачте мене. 2. Я рахую, що це видання варте уваги. 3. Добро пожалувати в гості. 4. У сім ранку. 5. Скільки годин ранку? 6. Він придбав серйозного вигляду. 7. Дякую Вас. 8. Виписка із протоколу. 9. Він приймав участь у засіданні. 10. Об'явити перерву. 11. Стежив на протязі року. 12. Основним завданням ревізії являється перевірка фінансових і господарських операцій, матеріальних цінностей. 13. Особовий приклад. 14. Акт являється документом, який ґрунтується на незаперечних доказах. 15. Любе питання. 16. Приємний на вираз. 17. Пам'ятка Тарасові Шевченку. 18. Виключення із правила. 19. Сьогоднішня епоха. 20. Житель будинку. 21. Висновок витікає. 22. Громадянський обов'язок. 23. Я поступив би так само. 24. Приведу кілька прикладів. 25. Висловити власне відношення до подій. 26. Відношення у колективі були нормальні. 27. Робітники жодної компенсації не отримали. 28. Редакція одержує багато листів. 29. Писемний дозвіл. 30. Винятково для тих, хто запізнився. 31. Переводити текст. 32. Заказувати обід. 33. Доказати теорему. 34. Оставити під питанням. 35. Прийнятися до роботи. 36. Слідуюче питання. 37. З цього витікає.

II. Дуже синюватий; зовсім лисий; трохи чистісінький; надзвичайно злющий; сильно смугастий; дуже далеченько; надто

зеленуватий; білувата синява; солодкувата кислота; жахливо гарний; страшно добрий; трохи синюватий; страшенно приємна погода.

Вправа 13. Перекладіть українською мовою, запишіть; з'ясуйте відмінність у написанні українських і російських форм вираження вищого і найвищого ступенів, а також способів приєднання іменника з прийменником або сполучником до прикметника, що має форму ступеня порівняння.

1. День короче ночі. 2. Сон слаще мёда. 3. Величайшее открытие. 4. Самый дорогой человек. 5. Наиболее интересный рассказ. 6. Тончайшие оттенки. 7. В кратчайший срок. 8. Выбирай книгу потолще и поинтереснее. 9. Оля выше брата. 10. Брат внимательнее сестры. 11. Берись за дела поважнее. 12. Путь длиннее, чем предполагалось. 13. Взгляд стал решительнее. 14. Ярчайший талант. 15. Честь дороже всего. 16. Ближайший помощник. 17. Брат моложе меня. 18. Слон – одно из сильнейших животных. 19. Наше озеро глубже, чем река. 20. Наезднику подвели самого быстрого коня. 21. Наиболее глубокое место было около мельницы. 22. Наименее удачный матч был сегодня. 23. С охоты я всегда возвращался с самой крупной дичью. 24. В тыл врага пошли опытейшие разведчики. 25. Сом – наибольшая из речных рыб.

Вправа 14. Запишіть складені форми вищого і найвищого ступенів поданих прикметників; додайте слова *набагато, ще, трохи*.

Авторитетний, зрозумілий, доцільний.

Вправа 15*. Запишіть речення, розкриваючи дужки, так, щоб прикметник мав форми: у I – вищого ступеня (просту); у II – найвищого ступеня (просту); у III – вищого і найвищого ступеня (складену).

I. 1. За всі слова (дорогий) мить мовчання, Коли шумлять смерекові ліси... (Д. Ткач). 2. Він [звук] усе наростав, ставав (гучний) (П. Загребельний). 3. Страх поціляє в спину, Рви його темні сіті. (Високий) за Людину Бога нема на світі (Б. Олійник). 4. Мова народу – (гарний), що ніколи не в'яне й вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя... (К. Ушинський).

II. 1. У всі віки на всіх перепуттях історії хліб був (великий)

з багатств (В. Земляк). 2. (Великий) і (дорогий) добро у кожного народу – це його мова (П. Мирний). 3. Рідна мова – це (особистий і глибокий) сфера обстоювання свого “я”, коли воно є, своєї особистої і національної гідності (І. Дзюба).

III. 1. Облога Дніпра ставала ще (відчутний і вражаючий) (Я. Баш). 2. За життя родичів дівчина зазнала (добрий, ліпший) часів (Л. Українка).

Вправа 16. Доберіть до плеонастичних і тавтологічних конструкцій правильні варіанти слів чи словосполучень.

У січні місяці; взаємно допомагати один одному; це явище передове і прогресивне; ми пам’ятаємо і не забуваємо ваші поради; змалював найбіднішу бідноту; зобразити образ; за чотири години часу; організувати організацію молоді; барвистість веселкових барв; колега по роботі; передовий авангард; меморіальний пам’ятник; внутрішній інтер’єр; хронологічний період; демобілізація з армії; преїскурант цін; моя автобіографія; прогрес уперед; перспектива на майбутнє; місцевий абориген; свій автопортрет; окремі епізодичні явища; дитячий лікар-педіатр; біла блондинка; головний лейтмотив; дебютувати уперше; дивний парадокс; дублювати двічі; експонат виставки; о двадцятій годині вечора; свої індивідуальні риси.

Вправа 17. Розгляньте особливості добору мовних засобів художнього стилю. Обґрунтуйте доцільність уживання виділених словосполучень.

1. Ой вже *вечір вечоріє*, сонечко заходить, пусти мати погуляти, бо душа заходить (Н. тв.). 2. Зима, скрадаючись, повіяла крилом і снігом – *Біллю білою* – її [діброву] покрила (О. Пчілка). 3. Заспіваю вам не пісню Про *стару старовину*, Розкажу я вам не казку, А бувальщину одну (О. Олійник). 4. Та іскра тихо тліла, не вгасала, і розгорілася багаттям ясним, і освітила *темную темноту* (Л. Українка). 5. Щоб нам, чиновникам, по *вік вічний* панувати (М. Кравченко). 6. Щось *шепотом шепоче*, щось *шумить шумом*, щось отак плаче понад селом (М. Черемшина). 7. *Загину загибеллю* сокола я, Та карою буде *загибель* моя... (М. Бажан). 8. І *ридма ридали* услід їм солдатки в чотири гармоні. 9. О милий Боже України! Не дай пропасти на чужині в *неволі вольним* козакам! (З творів Т. Шевченка). 10. Але ж он криця дзвенить! Ще й *жито*

жититься... 11. *Ридма ридають* хвилі, а морю пишуть ріки, Що води їх сміються від сонця і вітрів... (З творів П. Тичина).

Вправа 18. Замініть кальки з російської мови власне українськими відповідниками. Введіть їх у речення.

Міроприємство, управляти, торгаш, батрак, лом, учбовий, давати показання, устремління, підписка, повістка, слідуючий, бувший.

Вправа 19. У яких формах можна відповісти на запитання „Котра година?“:

7.15; 12.45; 22.23; 19.50; 13.30; 13.10.

Вправа 20*. Дослідіть особливості відмінювання іменників II відміни (Р., Д. відм. одн.) та наявність варіантів. Доберіть власні приклади і запишіть їх.

Вправа 21. Поставте наведені іменники в Р., Д. відм. одн.

Яремків Іван Омелянович, Дігтяр Степан Петрович, швець, Житомир, гай, танець, Дунай, Дніпро, директор Крилов Семен Федорович, Валер'ян Поліщук, Київ, завод, університет, Кременчук, Буг, процес, кореспондент, край, простір, фейлетон, журнал, долар, понеділок, барвінок, клен, степ.

Вправа 22. Наведені іменники запишіть у кличному відмінку.

Тополя, урочистість, тато, Надія, любов, кохання, мама, матуся, неня, донечка, Олег Сергійович, Леся Михайлівна, пісня, земля, дідусь, Ігор, доня, місяць, явір.

Вправа 23. Іменники, подані у дужках, поставте у кличному відмінку. Поясніть його вживання.

1. Ти, (синичка), ти (сестричка) моя, така ж бо ти любамілая! 2. Спи, моя (доненька), спи, моя (доленька)! (З творів О. Пчілки). 3. Крізь сотні сумнівів я йду до тебе, (добро) і (правда) віку. 4. (Душа), світися і посвітися, ясен (біль) мій (З творів В. Стус). 5. (Поливалка)-(поливальниця), на вгороді (помагальниця)! Набери з криниці свіжої водиці... 6. (Доня), (донечко), вставай! Вже ясніє неба край... (З творів К. Перелісної). 7. Будеш, (батько), панувати, поки живуть люди. 8. (Світ) тихий, (край) милий, Моя (Україна!) За що тебе сплюндровано, За що, (мама) гинеш? 9. А де ж мої думи, рожеві квіти, доглядані, смілі, викохані діти, кому ти їх, (друг), кому передав? 10. Ой, куди їдеш, (Явтух)? (З творів Т. Шевченка). 11.

(Дніпро, Дніпро)! Розбивав ти мури – гори кам'яні, віз ти в землю половецьку Святослава на човні (О. Олесь). 12. (Україна!) Моя (неня) мила! Даси мені серце нове І нову силу... (М. Вербицький). 13. (Поезія!) (Сопутниця) моя, Ти – теплий животворний промінь сонця (А. Кримський). 14. Благословенна будь, моя незаймана (дівиця Десна)... (О. Довженко). 15. (Люд) мій бідний, окрадений (люд)! Що у твоїх я бачив очах (М. Вороний). 16. О, рідна (земля), люба моя (неня)! Чому, припавши до твоїх грудей, Я тільки плачу... (П. Воронько). 17. – Дуже солодка водичка. Тільки чому це, (Галюся), твої очки немовби кринички (П. Ус).

Вправа 24*. Від поданих іменників однини утворіть множину. Наведіть приклади уживання двох числових форм іменників. Чи є різниця в значеннях числових форм? Для яких стилів властиві ці форми?

Блакить, вода, сніг; диво, жаль, радість, страх; масло, сир, сіль, хліб; гречка, жито, пшениця.

Вправа 25. До підмета-займенника *ви*, що має значення пошанної множини, доберіть один з поданих присудків, виражений формою прикметника в однині чи множині. Поясніть в цих реченнях вживання означень, виражених словами *який, один, якийсь, такий*.

Ви (певен, певні); яка (які) ви (гарна, гарні!); ви (сміливий, сміливі); ви (рідна, рідні); який (які) ви (веселий, веселі); така (такі) ви (хороша, хороші); ви (один, одні) сидите; ви (смутий, смутні, смутен); якась (якісь) ви (невесела, невеселі); ви (прекрасна, прекрасні).

Вправа 26. Відредагуйте форми ступенювання прикметників.

Саме найдоцільніше слово; предобріша страва; відповідь визнана більш кращою; премалесенький дідок; самий довгий шлях; менш об'єктивніший підхід; найпрекрасніші спогади; сама близька людина; більш конкретніша відповідь; сама найкрасивіша жінка; пречудовіший час; самий юний; чорніший колір; премудріший отець; менший зростом; пренахабніший вчинок; величезніший будинок.

Вправа 27. Провідмініайте числівники, враховуючи їх паралельні форми.

1814; 2698; 4789; 54647.

Вправа 28. Розкриваючи дужки, випишіть словосполучення з числівниками (записуючи їх словами); поясніть уживання відмінкових форм іменників.

I. У звичайному відрі вміщується 10 (літр води). У тонкій чи гранчастій, що з обідком, склянці – 250 (грам). У столовій ложці – 15 (грам).

Одна гранчаста склянка вміщує 13 (столова ложка) води; столова ложка – 3 (чайна); чайна ложка – 100 (крапля); 100 (крапля) води займають об'єм 5 (кубічний сантиметр). Об'єм гранчастої склянки дорівнює об'єму 10 (сірникова коробка).

Маса в грамах мінеральних добрив в 1 (сірникова коробка): (аміачна селітра) – 17, (сульфат натрію амонію) – 17, (кальцієва селітра) – 22, (суперфосфат гранульований) – 22, (фосфатне борошно) – 34, (хлористий калій) – 18, (калійна сіль) – 20, (сірчаноокислий калій) – 25, (добривні суміші – плодоягідна, городня, квіткова) – 18, (попіл деревний) – 10, (гашене вапно) – 12 (Газ.).

II. Нині в Інституті працює 106 (науковець). Серед них 24 (доктор наук), 69 (кандидат наук), 4 (дійсний член) та 5 (член-кореспондент) АПН України. [...] Результати науково-дослідної діяльності співробітників Інституту втілено у 57 (монографія), 38 (підручник), 107 (навчальний посібник), 61 (навчальна програма), 163 (методична розробка і рекомендація), 11 (словник і довідник) та понад 2100 (стаття) (Газ.).

Вправа 29. Запишіть цифри та умовні позначення словами. Поясніть зв'язок числівників з іменниками.

а) 1744 (лінійка); 6 (з половиною) (доба); 3 (міністр); 6 (кореспондент); 1654 (карбованець); 22 (градус); 34 (рік); 653 (викладач); 479 (газета); 382 (журнал); $\frac{3}{4}$ (робочий день); 3 (ведмідь); 0,5 (садиба); $\frac{1}{4}$ (село); 125 (завдання); на $\frac{3}{4}$ (ділянка); у 368 (водій); на 1652 (вихованець); $\frac{1}{4}$ (частина);

б) 3 $\frac{1}{4}$ м; 4 з половиною дм; 357 кг; 453 г; 1 $\frac{1}{2}$ кг; 1, 25 ц; 0,4 га; 10 $\frac{1}{4}$ т; 14 км; $\frac{7}{8}$ ц; 7,077 км; 1,5 хв; 130,5 %; 90 %; 353 грн; 284 мг; 1003 мм; 420 г; 260,5 дм.

Вправа 30. Складіть словосполучення із поданими словами, враховуючи правильність способу керування.

Властивий (кому?); характерний (для кого?); завідувач

(чого?); завідуючий (чим?); сповнений (чого?); наповнений (чим?); оснований (на чому?); заснований (ким?); багата (на що?); славиться (чим?); дорівнювати (чому?); рівнятися (на що?); торкатися (чого?); доторкатися (до чого?); дякувати (кому?); завдавати (чого?); потребувати (чого?); наслідувати (кого?); пробачати (кому?).

Вправа 31. Запишіть прийменникові сполучення українською мовою, враховуючи усі можливі варіанти.

а) по закону; по собственной воле; не по силам; по указанию; по всем правилам; принять во внимание; работать по схеме; прийти по делу; получать по счёту; по нашей инициативе; отпуск по болезни; по подозрению в чём; мероприятия по; по март включительно; по целым дням; огромный по своим масштабам; старший по возрасту;

б) больше чем; по истечению строка; что касается дела; по приказу; согласно приказу; по возвращению; в адрес; по заказу; журнал по медицине; врач по призванию; по истечению срока; экзамен по языку; по поводу; на протяжении двух лет; идти по улице; послать по почте; по понедельникам.

Вправа 32. У яких випадках порушена нормативність уживання прийменників *по, при*? Виправте текст.

По дорученню; при прогулянці; при від'їзді; по власному бажанню; по багатьох причинах; по вказівці; дослідження по фізиці; при Сталіні; курс лекцій по українській мові; по нашій адресі; туга по Україні; по замовленню; по вихідних днях; при кафедрі; при відповіді; викликати по службових справах; комісія по етиці; по неуважності; при взятті; при польоті; черговий по вокзалу; по непорозумінню; різьба по дереву; посилати по пошті; по можливості; при зустрічі; повідомити по телефону; старший по віку; оплата по домовленості; друга вища освіта по спеціальності економіста; консультації по створенню приватних товариств і по питаннях зовнішньоекономічної діяльності; робота по дослідженню; відпочити по обіді; по закінченню програми.

Вправа 33*. У поданих реченнях форми О. відм. виділених іменників, що означають шлях руху в просторі, замініть, де це можливо, формами М. відм. з прийменником *по*. Зіставляючи паралельні варіанти, простежте, як змінюється відтінок висловлювання. Поясніть, чому в окремих випадках відмінкові

конструкції не можна замінити синонімічними.

1. Дивлюся: так буцім сова летить *лугами, берегами, та нетрями*, та глибокими *ярами*, та широкими *степами*, та *байраками* (Т. Шевченко). 2. *Долиною* повилась річечка, наче хто кинув нову синю стрічку на зелену траву. 3. Йде Харитя *селом*. 4. Василько їхав *лісом* (З творів М. Коцюбинського). 5. *Вулицею* протупотів роз'їзд – зник у степу. 6. *Стернями*, як привид, ішла – очима великими дивилася перед себе (З творів А. Головка).

Вправа 34. Запропонуйте, де можливо, кілька варіантів зміни порядку слів. Прокоментуйте, як від зміни розташування слів у словосполученні змінюється їх смислове навантаження.

1. Вечірньою прохолодою вітає байрак гостей (М. Коцюбинський). 2. Дарій прийняв посланців з парадною пишнотою (І. Сенченко). 3. Школа ця була незвичайна (В. Близнець). 4. Невпізнанно змінився Київ у наші дні (І. Івакін). 5. Жита посіємо по рідних облогах (М. Рильський). 6. Настала зима. Морози скували Дніпро. 7. Під цим дубом любив колись сидіти Дмитро Іванович Яворницький (З творів І. Шаповал). 8. Минають роки, сивина вкриває скроні, а в пам'яті не стираються образи тих, хто гартував нашу духовну і фізичну зрілість (Газ.).

Вправа 35. Запишіть, розкриваючи дужки. Поясніть вибір присудкової та іменникової форм.

I. 1. Мирну політику (схвалює, -ють) більшість народів Землі. 2. В класі (сиділо, -ли) 15 (учень). 3. Усі 50 (книжка) (придбано, -ні) вчора. 4. Майже 100 (делегат) (взяло, -ли) участь у роботі конференції. 5. Понад 53 (інженер) (працює, -ють) над удосконаленням проектів. 6. (Минули, -ло) 32 (хвилина). 7. За день у залах картинної галереї (може, -уть) побувати понад 20000 (чоловік). 8. Кілька зірок (світять, -ить) на темному небі. 9. На новій виставці (побувало, -ли) кілька тисяч відвідувачів. 10. В області (працюють, -є) 74 (бібліотека). 11. На адресу ювіляра (надійшло, -ли) понад 200 вітальних листівок. 12. Більшість цих оповідань (перекладена, -но) на іноземну мову. 13. З-за очеретів (винирнув, -ли) ряд човнів. 14. З конвеєра нового заводу (зійшло, -ли) кілька легкових автомобілів.

II. 1. Серпень з вереснем (стискає, -ють) один одному правиці (М. Рильський). 2. Наступного дня Блаженко з Хаєцьким справді звідкись (привів, -вели) Чернишові коника (О. Гончар). 3.

До хору (записалися, -лося) понад сто чоловік (Ю. Збанацький). 4. Хіба мало людей (приходило, -ли) сюди? (М. Стельмах). 5. Вийшовши на шлях, [...] вони розділились: меншість (подалась, -лись) до Печерського, більшість – до Дніпра (З. Тулуб). 6. Батько з сином (розмовляв, -ли) допізна. 7. На всяких місцях (лежало, -ли) з п'ять розгорнутих книжок і журналів (З творів І. Нечуй-Левицького).

Вправа 36. Відредагуйте речення.

1. Повернувшись додому, у мене знову з'явився настрій. 2. Усі школярі вже повернулись із занять, які вчилися в другу зміну. 3. Учні вже повернулися зі школи, що навчалися в другу зміну. 4. Воротар відбиває м'яч кулаком, який одлітає вбік. 5. У поході, коли буваєш, то милуєшся природою. 6. Товариш сказав, що прийду завтра. 7. Вода, текуча з гір, чиста і прохолодна. 8. Вони не шкодують сил для збільшення вироблення і реалізації власної продукції. 9. У кабінеті зібрались працівники для підведення підсумків виконання взятих зобов'язань.

Вправа 37*. Зіставте значення поданих сполучень слів. Які з них виразніші і чому? З'ясуйте, які словосполучення можна використати у художньому, публіцистичному стилях?

Запалало вогнище – запалали серця – запалали куці горобини; гасне лампа – гасне день – гаснуть почуття; діти вийшли на прогулянку – місяць вийшов на прогулянку; дрімає бабуся – дрімають будиночки.

Вправа 38. Спишіть речення, розкриваючи дужки. Вмотивуйте доцільність свого вибору синонімічної форми найвищого ступеня порівняння прикметників.

1. (Найдовшими, якнайдовшими, щонайдовшими, найбільш довгими, довгими над усі) є гори Кордільєри, хребти яких простяглися уздовж Тихого океану по західних берегах Північної і Південної Америки. 2. Європейська частина країни – (найрозвиненіша, щонайрозвиненіша, якнайрозвиненіша, найбільш розвинена, розвиненіша від усіх) в господарському відношенні територія. 3. У прямокутному трикутнику гіпотенуза (більша, куди більша) від будь-якого з його катетів. 4. На вітрі випаровування завжди відбувається (швидше, більш швидко). 5. Чим (вищий, більш високий) тиск, тим (вища, більш висока) температура кипіння рідини (Підр.) 6. Земле, думами своїми

навантаж мене до краю, ніби зернами тугими (найкращого, щонайкращого, якнайкращого, найбільш гарного, кращого над усе) врожаю (М. Сингаївський). 7. Краю, ти мій, краю, (кращого, більш гарного) за тебе я в житті не знаю (В. Сосюра). 8. Немає (мудріших, більш мудрих), ніж народ, учителів (М. Рильський). 9. Слово, моя ти єдина зброє, ми не повинні загинуть обоє! Може, в руках невідомих братів станеш ти (кращим, більш хорошим) мечем на катів. 10. І всі струни озвалися співом, (лагіднішим од вітру дзвінкого, більш лагідним, ніж вітер дзвінкий). 11. Далі в крузі збитий напис, і вже ніхто з нащадків (наймудріших, щонаймудріших, якнаймудріших, найбільш мудрих, мудріших за всіх) царського ймення прочитати не може. 12. Так для сонечка осінь убралася, мов цариця у свято врочистеє, все, що є на сім світі (найкращого, щонайкращого, якнайкращого, найбільш гарного, гарнішого над усе), все збрала у пишній убір (3 творів Л. Українки).

Вправа 39. Відредагуйте речення відповідно до змісту і мети висловлювання.

1. У даній брошурі ми розглянули питання, які стоять на порядку денному нашої астрономії. 2. Праця різних працівників розрізняється за її якістю. 3. Я їду, значить, і зустрічаю товариша, а він, значить, і розповідає мені про цю подію. 4. Це, ну, така людина, з якою, ну, цікаво спілкуватися. 5. Твоя основна функція – стежити за дорогою. 6. У моє розпорядження перейшла бібліотека батька. 7. Зарплата робітників на панській сахарні була мізерною. 8. На сьогоднішній день ми маємо певні успіхи у навчанні. 9. Наша група розпочала роботу в напрямі підготовки до екзаменів. 10. Велика увага звертається на удосконалення організації чергування в аудиторії. 11. На високому рівні пройшли зимові канікули. 12. Пограничник дав кілька пострілів з пістоля. 13. Доповідач балакав про підготовку до навчального року. 14. Видобуток чорного золота щорічно падає. 15. По гігантських газових магістралях блакитне паливо з Узбекистану йде в центральні райони країни.

** – Вправи для додаткового виконання*

ДОДАТКИ

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

Індивідуальним науково-дослідним завданням є підготовка реферату з подальшим його науково обґрунтованим захистом.

Пропоновані теми:

1. Поняття стилю як багатогранне явище лінгвістичної та літературознавчої стилістики.

2. Проблемні питання класифікації функціональних стилів української мови.

3. Конотація як лінгвостилістична категорія.

4. Функціонально-стильова диференціація мови: проблемні питання.

5. Функціонально-стильове розшарування словникового складу української мови: критерії виділення.

6. Варіантність мовних норм на семантико-лексичному, лексико-фразеологічному, граматичному, стилістичному рівнях мови.

7. Стилістичні норми сучасної української літературної мови.

8. Художній стиль – “серцевина” стилістичної системи мови (зразки підстилів).

9. Епістолярна спадщина видатних діячів культури, майстрів художнього слова у лінгвостилістичному аспекті дослідження (на вибір дослідника).

10. Науковий стиль: історія становлення, сучасний стан (зразки текстів внутрішньостильової диференціації).

11. Офіційно-діловий стиль: розвиток і становлення, сучасний стан (зразки текстів внутрішньостильової диференціації).

12. Дипломатичний стиль: специфіка жанрового різновиду.

13. Конфесійний стиль: генетичні особливості (зразки текстів).

14. Жанрові різновиди публіцистики: мовностильова специфіка (зразки текстів).

15. Розмовний стиль і нормативність літературного мовлення (зразки текстів).

16. Теорія трьох стилів. Поняття сучасного експресивного

стилю.

17. Колоритно-стилістичні різновиди та функціональні стилі мови: процес взаємодії.

18. Функціональні стилі у шкільному курсі української мови (теорія і практика вивчення).

19. Норми сучасної української літературної мови в шкільній практиці вивчення.

20. Актуальні питання лінгвостилістичних студій сучасного мовознавства (кін. XX – поч. XXI ст.).

21. Сучасні постаті лінгвостилістики.

(Завдання відповідної тематики на вибір студента)

ЗРАЗКИ СТИЛІВ

Розмовно-побутовий

– Карпе! – промовив Лаврін. – А кого ти будеш сватать? Адже ж оце перед Семеном тебе батько, мабуть, оженить.

– Посватаю, кого трапиться, – знехотя обізвався Карпо.

– Сватай, Карпе, Палажку. Кращої од Палажки нема на всі Семигори.

– То сватай, як тобі треба, – сказав Карпо.

– Якби на мене, то я б сватав Палажку, – сказав Лаврін. – В Палажки брови, як шнурочки; моргне, ніби вогнем сипне. Одна брова варта вола, другій брові й ціни нема. А вже гарна! Як намальована!

– Коли в Палажки очі витрішкуваті, як у жаби, а стан кривий, як у баби.

– То сватай Хіврю. Хівря доладна, як писанка.

– І вже доладна! Ходить так легенько, наче в ступі горох товче, а як говорить, то носом свистить.

– То сватай Вівдю. Чим же Вівдя негарна? Говорить тонісінько, мов сопілка грає, а тиха, як ягниця.

– Тиха, як телиця. Я люблю, щоб дівчина була трохи бриклива, щоб мала серце з перцем, – сказав Карпо.

(І. Нечуй-Левицький „Кайдашева сім’я”).

– Читав на дощі оголошення?

– Про танцювальний колектив? Ну, читав...

– Може, запишемось?

– Танцюристом? Хлопцеві? А балериною не дражнитимуть?

– Щоб ти знав, гопак – то не просто собі танець, то мистецтво двобою. Кажуть, нічим не поступається дзю-до або самбо!

– Ти ба! Хто таке каже?

– Тренер із дзю-до розповідав.

– Значить, правда. Мо’й справді записатися?

(Усне розмовне мовлення).

Науковий

Власне науковий підстиль

Специфіка об'єкта нашого дослідження, у ролі якого виступають одиниці флористичної лексики, зумовлює потребу уточнення вищеназваних понять та з'ясування основних відмінностей між ними. При такому розмежуванні простежуються деякі розходження у розумінні цих ключових понять, певна неоднорідність у поглядах мовознавців щодо їх трактування.

Можна переконливо стверджувати, що практично всі лінгвісти, у полі зору яких перебуває проблема дефініції терміна і номена (у нашому випадку – ботанізмів чи флоризмів і фітономенів), розглядають ці поняття у межах термінологічної та номенклатурної систем, відповідно включають їх у свою структуру, підпорядковують закономірностям свого розвитку і функціонування та визначають специфічні ознаки.

Більш переконливими у розмежуванні терміна і номена видаються погляди О.В. Суперанської, яка традиційно розглядає термін як поняття певної системи наукових знань, а номеном, на її думку є “лексична одиниця, за допомогою якої ми іменуємо видимий і сприйнятий предмет, без реалізації його точного місця в системі класифікацій і без співвідношення з іншими предметами”... (Дис. дослідження).

Основними способами одержання нафтопродуктів є пряма перегонка і крекінг. У процесі прямої перегонки нафта розділяється на окремі легкі фракції в залежності від температури кипіння і конденсації. Різні вуглеводні конденсуються при різних температурах: соляровий дистиллят – приблизно при 350 - 300°C, газойлевий – при 300 - 250 °C, лігроїн – при 250 - 200°C, бензин – нижче 200 C. Сконденсовані фракції (дистиляти) охолоджуються в теплообмінниках і водяних холодильниках та перетворюються в рідину.

Для перегонки мазуту (80% маси) його піддають повторному нагріванню в вакуумі до 350°C і переводять у пароподібний стан. З продуктів перегонки одержують різноманітні мінеральні олії. Залишок перегонки – гудрон, що представляє собою малорухома масу, використовують для виробництва покрівельних та

ізоляційних матеріалів і в будівництві доріг (Солянов В.К. “Енергетичне паливо”).

Науково-навчальний підстиль

Знання про текст є фаховими для представників багатьох гуманітарних професій, оскільки подібні знання визначають характер діяльності зі словом. Наприклад, журналіст не напише досконалого матеріалу, редактор не відредагує замітки, якщо вони не знають законів організації тексту.

Наукові знання про текст є основою для оволодіння організованим, професійним писемним мовленням. Ці знання прищеплюються ще зі шкільної лави, але більш серйозно і повно розкриваються у закладах, де готують філологів.

Текстознавство є логічним продовженням курсу сучасної української літературної мови (синтаксису зв’язного тексту) та практичної стилістики.

Мета його – *зміцнити і розширити знання студентів-випускників про текст як структурно-семантичне ціле, про його складові; навчити їх правильно виділяти абзаци, ділити висловлювання на тематично закінчені відрізки (ССЦ); виробити вміння аналізувати види і засоби міжфразного зв’язку, продукувати та удосконалювати невправні тексти...* (Навчально-методичний посібник).

Науково-популярний підстиль

Калина звичайна (*Viburnum opulus L.*) – кущ, що часто згадується в народних піснях і поезії слов’ян, заввишки іноді до 5 м, з супротивними 3- і 5-ти лопатевими, крупно зубчастими, зверху майже голими, а зісподу дещо опущеними листками. Квітки білі, зібрані в щитовидні, майже плоскі зонтики. Плоди – ягоди, овальні, терпкувато-кислого смаку. Росте в чагарниках, заростях, особливо в заплавах рік, на схилах, в ярах. Часто висаджують на подвір’ї, в парках.

Сучасна медицина користується препаратами з кори і ягід калини, зокрема при зовнішніх і внутрішніх кровотечах. В народі для лікувальних цілей збирають кору навесні, квіти – під час повного цвітіння, ягоди – пізно восени (Іван Носаль „Від рослини до людини”).

Водонепроникні годинники

Появою водонепроникних годинників у 1930 році викликано появу водонепроникних хронографів у 1933. Те ж саме відбулося й з появою антимагнітних годинників. Хоча були і виключення. В 30-40-х роках широкий розвиток одержали годинники з автопід заводом. Але сполучення автопідзавода із хронометром й тим більше серійне виробництво автоматичних хронографів було неможливо через існуючі тоді технічні проблеми. Один з найбільших виробників годинникових механізмів розробив автоматичний хронограф уже в 1947 році, але серійне виробництво його так і не починалося. У результаті протягом наступних 20 років, до 1965 року, істотних змін у виробництві автоматичних хронографів не відбулося („Всезнайка” Енциклопедія).

Виробничо-технічний підстиль

Згідно з нормативними актами ведення касових операцій усі установи, організації і підприємства зобов'язані не рідше одного разу на місяць проводити ревізію каси.

Для проведення ревізії наказом керівника організації утворюється комісія, до якої обов'язково входять бухгалтер і касир.

Ревізія каси має бути проведена раптово, з повним перерахуванням наявної готівки. Якщо в організації діє кілька кас, то їх ревізію треба проводити одночасно з метою відвернення можливих зловживань. Результати ревізії оформлюються актом, який складають не менше, ніж у двох примірниках. В акті відзначають виявлені нестачі і надлишки, причини їх виникнення. До акту додаються пояснювальні записки касира й інші документи (Довідник).

Збірник наукових праць (collection of scientific papers) – збірник матеріалів досліджень, виконаних у наукових установах, навчальних закладах чи товариствах. Основним видом оперативної інформації про нові дослідження з конкретної тематики, які публікуються у збірниках, є *наукова стаття*, мета якої полягає в поданні інформації про проведену наукову роботу, одержані результати та визначенні напрямку для подальшої

розробки теми, актуальних проблем, що потребують свого розв'язання.

За структурою стаття нагадує доповідь і складається зі вступної частини, основного змісту та висновків. Обсяг статті 6-24 сторінки. Стаття може друкуватися не лише у наукових збірниках, але й фахових журналах за певними рубриками: історія, теорія, методика, практичний досвід та ін. Головна вимога при підготовці статті – лаконічність, конкретність та змістовність.

Наукова стаття повинна містити обов'язкові структурні елементи, у тому числі:

- анотацію;
- вступ;
- огляд літератури;
- формулювання наукової гіпотези;
- емпіричний аналіз результатів досліджень;
- висновки;
- перелік використаної літератури.

На початку кожної статті обов'язково вказується код УДК, прізвище та ініціали автора, науковий ступінь, навчальний заклад (установа), коротка анотація українською та англійською мовами.

Графічні матеріали надаються на окремому аркуші, де друкується номер та назва малюнка. Формат повинен бути ідентичним розміру оригіналу.

Таблиці подаються як на окремому аркуші, так і в загальному тексті з обов'язковою нумерацією.

У тексті в круглих дужках подається номер формули, якщо на неї є посилання. У інших випадках точно вказується місце формули у тексті.

Список використаної літератури подається наприкінці. Посилання на літературу та інші інформаційні джерела найчастіше вказується у квадратних дужках [7, 9].

Ім'я файлу складається з прізвища автора та першого слова назви статті латинськими літерами. Наприклад: Гончаров С. Технології навчання в кредитно-модульній системі. – honcharov_tehnolog.

Формат файлу — Win Word (doc, rtf). Носії — FDD 3,5, „CD-

R”

Формат сторінки — А4. Поля сторінки — 2; 2; 3; 1,5.

Рекомендована гарнітура — Times, кегль — 12.

Відстань між рядками — 1,5 інтервали.

Графіка повинна знаходитися в окремих файлах у форматах *tif, *irg, *cdr та ін.

Формули розробляються окремим рядком за допомогою MS Equation. У разі, якщо формулою закінчується речення, після неї ставиться крапка (Інструкція).

Офіційно-діловий
Законодавчий підстиль
ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА

№ 135 від 29.03.2001 м.Київ Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
25квітня 2001 р. за № 368/5559

Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в
Україні в національній валюті

Відповідно до Закону України „Про Національний банк України” та з метою приведення нормативно-правових актів Національного банку України щодо порядку здійснення безготівкових розрахунків в установах банків у відповідність до законів України „Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” та „Про банки і банківську діяльність” Правління Національного банку України

ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Затвердити Інструкцію про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (додається).

2. Визнати такою, що втратила чинність, Інструкцію № 7 „Про безготівкові розрахунки в господарському обороті України”, затверджену постановою Правління Національного банку України від 02.08.96 № 204 (зі змінами).

3. Дозволити використовувати в розрахунках до 1 жовтня 2001 року бланки розрахункових документів, які були

виготовлені згідно з вимогами Інструкції № 7 „Про безготівкові розрахунки в господарському обороті України”, за умови доповнення їх реквізитами, передбаченими Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті.

4. Департаменту платіжних систем (В.М.Кравець) після державної реєстрації довести зміст цієї постанови до відомих територіальних управлінь Національного банку України та комерційних банків для використання в роботі.

5. Постанова набирає чинності через десять днів після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України.

Голова

В.С. Стельмах

Затверджено
Постанова Правління
Національного банку України
29.03.2001 N 135
Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
25 квітня 2001 р.
за N 368/5559

Адміністративно-канцелярський підстиль
ІЗМАЇЛІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
НАКАЗ № 27-К

28.08.2011 р.

м. Ізмаїл

Про зарахування на посаду.

Іваненка Романа Петровича зарахувати на посаду старшого лаборанта кафедри загального мовознавства з 01.09.2011 р. з окладом відповідно до штатного розкладу.

Підстава: заява Іваненка Р. П., згода завідувача кафедри загального мовознавства, декана факультету української філології.

Іваненка Романа Петровича зарахувати на посаду старшого лаборанта кафедри загального мовознавства з окладом відповідно до штатного розкладу.

Підстава: заява Іваненка Р. П., згода начальника відділу кадрів Чалої Т.М.

Ректор

(підпис)

Г.Ф. Кирилов

ХАРАКТЕРИСТИКА
на студентку IV курсу 44 групи
факультету української філології

Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

Коренюк Тетяну Іванівну

Коренюк Тетяна навчається в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини з 01.09.2007 року. За роки навчання зарекомендувала себе з позитивної сторони, користується авторитетом серед одногрупників, є старостою групи. Енергійна та ініціативна студентка, має гарну пам'ять, старанна в оволодінні знаннями з майбутньої професії, здібна та дисциплінована. Вміє виділити головне і спрямувати зусилля на виконання поставленого завдання.

Здатна до глибокого вивчення гуманітарних наук. На залікових та екзаменаційних сесіях завжди активна й уважна, працює систематично.

Бере активну участь у науково-практичних університетських та всеукраїнських конференціях з психології та української мови. Є членом проблемної групи з вивчення зарубіжної літератури. Цікавиться психологією.

У цілому за роки навчання продемонструвала високий рівень знань. Заняття відвідувала систематично, пропусків без поважних причин не було.

Тетяна здатна до взаєморозуміння, чемна, товариська та дисциплінована, врівноважена, легко знаходить спільну мову з викладачами та ровесниками, є гарним співбесідником. Здатна швидко приймати правильне рішення, реально оцінювати свої можливості і результати діяльності. Доручення виконує завжди вчасно та добросовісно.

Староста
Куратор групи
Декан факультету

Коренюк Т.І.
Прилипко І.А.
Войтенко П.М.

Дипломатичний підстіль
МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ
СТАТУТ
РАДИ ЄВРОПИ

(Закон про приєднання N 398/95-ВР від 31.10.95)

Уряди Королівства Бельгія, Королівства Данія, Ірландської Республіки, Італійської Республіки, Великого Герцогства Люксембург, Королівства Нідерландів, Королівства Норвегія, Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії, Французької Республіки та Королівства Швеція,

впевнені в тому, що зміцнення миру на засадах справедливості та міжнародного співробітництва є життєво важливим для збереження людського суспільства та цивілізації,

підтверджуючи свою відданість духовним та моральним цінностям, які є спільним надбанням їхніх народів і справжнім джерелом особистої свободи, політичної свободи та законності, які становлять підвалини кожної справжньої демократії,

враховуючи, що інтереси збереження та подальшого втілення в життя цих ідеалів, а також сприяння економічному та соціальному прогресу потребують більш тісного єднання між всіма європейськими країнами, які сповнені одними й тими ж ідеалами,

вважаючи, що для задоволення цієї вимоги і здійснення виявлених їхніми народами сподівань віднині необхідно створити організацію, яка об'єднає європейські держави в більш тісний союз, вирішили створити Раду Європи, яка складається з комітету представників урядів та консультативної асамблеї, і з цією метою уклали такий Статут:

Глава 1. Мета Ради Європи

Стаття 1

а. Метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу.

б. Ця мета досягається за допомогою органів Ради шляхом розгляду питань, що становлять спільний інтерес, шляхом укладання угод та здійснення спільних заходів в економічній, соціальній, культурній, науковій, юридичній та

адміністративній галузях, а також в галузі захисту та подальшого здійснення прав і основних свобод людини.

с. Участь в Раді Європи не зашкоджує її членам співпрацювати з Організацією Об'єднаних Націй та іншими міжнародними організаціями або союзами, членами яких вони є. [...]

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Офіційний переклад затверджено Міністерством закордонних справ України 27 січня 2006 року.

Уряди держав – членів Ради Європи, які підписали цю Конвенцію, беручи до уваги Загальну декларацію прав людини, проголошену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року, беручи до уваги те, що ця Декларація має на меті забезпечити загальне та ефективне визнання і додержання проголошених у ній прав, беручи до уваги те, що метою Ради Європи є досягнення тіснішого єднання між її членами і що одним із засобів досягнення цієї мети є забезпечення і розвиток прав людини та основоположних свобод, знову підтверджуючи свою глибоку віру в ті основоположні свободи, які становлять підвалини справедливості та миру в усьому світі і які найкращим чином забезпечуються, з одного боку, завдяки дієвій політичній демократії, а з іншого боку, завдяки спільному розумінню і додержанню прав людини, від яких вони залежать, сповнені рішучості, як уряди європейських держав, що є одностайними і мають спільну спадщину політичних традицій, ідеалів, свободи і верховенства права, зробити перші кроки для забезпечення колективного гарантування певних прав, проголошених у Загальній декларації, домовилися про таке:

Стаття 1

Зобов'язання додержувати поваги до прав людини. Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції.

Розділ І
ПРАВА І СВОБОДИ
Стаття 2 Право на життя

1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання. [...]

Публіцистичний

Власне публіцистичний підстиль

Дерегуляція – фундамент реформ

Як і будівництві, у процесі здійснення реформ необхідно починати з важливого – котловану та закладання наріжних каменів. У ролі котловану в Україні виступає боротьба з корупцією та зловживанням державних чиновників, наріжними каменями повинна стати дерегуляція економічної діяльності. Дерегуляція – це мінімізація державного втручання в економічні процеси держави. Досвід Польщі, Чехії, Угорщини, Грузії довів, що дерегуляція дозволяє суттєво покращити економічну ситуацію в країні, зробити сприятливим бізнес-клімат, створити нові робочі місця та дати новий імпульс економічним процесам. Україна довго страждала через бюрократичні перепони та корупційні схеми, сьогодні настав час реальних перетворень, які дозволять мінімізувати державний вплив на економіку. [...]

Водночас держава працює над спрощенням процедури реєстрації та закриття підприємств, ліквідує бюрократичні перепони на шляху ведення бізнесу. Україна наче отримала ковток свіжого повітря, який дозволить нашій державі досягти амбітної мети, поставленої Президентом, - протягом ближчих 10 років увійти до двадцятки найбільш розвинених країн світу. Ініційовані главою держави зміни дають змогу суттєво модернізувати вітчизняну економіку та перетворити Україну на інвестиційно привабливу країну (Газ.).

Списання боргів

Компанія L.I.Group здійснює правовий супровід процедур списання та реконструктуризації заборгованості, розблокування та зняття арешту з майна клієнтів, оздоровлення підприємства через процедуру санації, банкрутства (розпорядження майном,

мирова угода, ліквідація).

У нашій Компанії працюють висококваліфіковані арбітражні керуючі, які мають значний досвід у відновленні платоспроможності підприємств, як на стороні боржника, так і на стороні кредитора. Використовуючи потужні знання та досвід у сферах податкового, трудового, корпоративного та господарського права, ми пропонуємо вам оптимальну стратегію ведення процесу банкрутства – гарантію того, що ви отримаєте відмінний фаховий супровід на всіх його стадіях.

Сфера застосування: підприємства. Установи, організації та суботи підприємницької діяльності, які втратили можливість здійснювати нормальну діяльність через заборгованість банкам та іншим контрагентам. Арешт їхніх рахунків та майна.

Інструменти: списання боргів досягається шляхом застосування до підприємств процедур відновлення платоспроможності – розпорядження майном, санації, ліквідації. Такі заходи встановлюють мораторій на задоволення вимог кредиторів, унеможливають стягнення заборгованості, розблоковують рахунки та надають Вашому підприємству можливість відновити нормальну діяльність.

Основні результати:

- розблокування діяльності підприємств (зняття арешту з рахунків; припинення стягнення заборгованості);
- припинення процедур виконавчого провадження;
- списання та реконструктуризація заборгованості (відстрочка всіх платежів на 1 - 1,5 років).

Застосування вищеназаних заходів допоможе відновити діяльність вашого підприємства, тобто поставити його «на ноги», налагодити відносини з інвесторами, повернути платоспроможність тощо (Газ.).

Науково-публіцистичний підстиль

Роздивляючись літературну фізіономію Лесі Українки, ми бачимо, що вона тільки що закінчила першу добу свого розвою, її талант тільки що отрясся з повивачів тої несаможитності, що путає кожного поета при перших його кроках. Він тільки що уперше широко і сміло розмахнув крилами до власного лету, тільки що показав себе в повній силі і показав нам, чого ми можемо ждати в будущині від сієї письменки. Здається, в такому

разі критикові найліпше б було подождати, поки той талант пройде більший шмат дороги, зазначить себе яркіше, зачеркне, що так скажемо, свою власну лінію на нашій літературній ниві (І.Франко).

Художньо-публіцистичний підстиль

Воскреснемо!

Воскреснемо, браття і сестри, бо Земля наша, хоч і розіп'ята на хресті історії, але свята.

Воскреснемо! Бо ми вічно були на цій Богом даній Землі як народ, і рідне небо хай пошле нам силу для життя.

Воскреснемо! Бо світить нам у віки пророцтво Тараса: „Не вмирає душа наша, не вмирає воля”.

Встаньмо з колін, розірвімо пута, високо підведемо голови, як це одвіку було написано нам на роду.

Пречиста блакить ясніє у безмірній високості України, як праведна душа народу. Веселковою барвою розлилася вона в небесах віковичним знаменом, на якому палає золото сонця, мов святий німб. Ні, немає на світі кращого неба, ніж небо України.

Високе, мов дух, воно благословляє свою Україну, береже у віках її материнську любов, тому його ніколи не відділити від рідної матінки-землі. Подивімось на своє небо і думкою, як у тій чудовій-пречудовій пісні, полиньмо аж до сонця і зірок і гляньмо на трепетну Землю – і тоді відкриється нам на зелено-голубому лику планети край, що нагадує собою серце, – Україна!

Ні, як нема кращого неба, ніж небо України, так і немає кращої землі, ніж наша Україна (Я. Гоян).

Художній

Епічний підстиль

По обидва береги Раставиці через усю Вербівку стеляться сукупні городи та левади, не одгороджені тинами. Один город одділяється од другого тільки рядком верб або межами. Понад самим берегом в'ється в траві стежка через усе село. Підеш тією стежкою, глянеш кругом себе, і скрізь бачиш зелене-зелене море верб, садків, конопель, соняшників, кукурудзи та густої осоки.

От стеляться розложисті, як скатерть, зелені левади. Густа, як руно, трава й дрібненька, тонісінька осока доходить до самої води. Подекуди по жовто-зеленій скатерті розкидані темно-зелені

кущі верболозу, то кругленькі, наче м'ячики, то гостроверхі, неначе топольки. Між м'якими зеленими, ніби оксамитовими, берегами в'ється гадюкою Раставиця, неначе передражнює здорові річки, як часом маленькі діти передражнюють старших. А там далі вона повилась між високими вербами та лозами, що обступили її стіною з обох боків. От верби одступились од берега і розсипались купами на зеленій траві. Скрізь по обидва боки Раставиці на покаті стеляться чудові городи, жовтіють тисячі соняшників, що ніби поспинались та заглядають поверх бадилля кукурудзи на річку; там далі набігли над річку високі коноплі і залили берег своїм гострим важким духом. В одному місці розрослись чималі вишники, а далі од берега, коло самих хат, ростуть дикі груші та яблуні, розкидавши своє широке гілля понад соняшниками; а ондечки серед одного города вгніздилась прездорова, стара, широка та гілляста дика груша, розклала своє гілля трохи не при землі на буряки та картоплю. Соняшники заплутались своїми жовтими головами в гіллі (І. Нечуй-Левицький „Микола Джеря”).

Вовк та ягня

На світі вже давно ведеться,
Що нижчий перед вищим гнеться,
А більший меншого кусає та ще й б'є –
Затим що сила є...
Примір не довго б показати,
Та – цур йому! Нащо чіпать?...
А щоб кінці як-небудь поховать,
Я хочу байку розказати.
Улітку, саме серед дня,
Пустуючи, дурне Ягня
Само забилося до річки –
Напитися водички.
От чи пило, чи ні – глядить:
Аж суне Вовк – такий страшенний
Та здоровенний!
Та так прямісінько й біжить
До бідного Ягняти.
Ягняті нікуди тікати;

Стоїть, сердешне, та дрижить...
А Вовк, неначе комісар, кричить
(Він, щоб присікаться, знайшов причину):
– Нащо се ти, собачий сину,
Тут каламутиш берег мій
Та квапиш ніс поганий свій
У чистую оцюю воду?
Та я тобі за сую шкоду
Ти знаєш, що зроблю?...
Як муху, задавлю!
– Ні, паночку,- Ягня йому мовляє,-
Водиці я не сколотив,
Бо ще й не пив;
А хоч би й пив, то шкоди в тім немає,
Бо я стою зовсім не там,
Де треба пити вам,
Та ще й вода од вас сюди збігає...
– Так себто я брешу? – тут Вовк йому гукнув.
– Чи бач! Ще і базікать стало...
Такого ще поганця не бувало!...
Здається, ти й позаторік тут був
Та капості мені робив... Тривай же!
Ти думаєш, що я забув?
– Помилуйте! - йому Ягнятко каже,-
На світі я ще й году не прожив.
– Так брат твій був.
– Нема братів.
– Так, може, батько,
Коли не дядько...
Або ж хто-небудь з ваших був...
Хіба не знаю я, не чув,
Що ви усі мене б із'їли,
Якби вловили?
Собаки й вівчарі твої,
Усі ви – вороги мої:
Од вас мені життя немає...
Ще мало я терпів?
– Так чим же я вам досадив? -

Ягнятко, плачучи, питає.
– Цить, капосне! Либонь, не знає...
Ще й огризається, щеня!
Що ти за птиця?! Ти – Ягня!
Як сміло ти мене питати?
Вовк, може, їсти захотів!...
Не вам про теє, дурням, знати! -
І – Вовк Ягнятко задавив...
Нащо йому про теє знати,
Що, може, плаче бідна мати
Та побивається, як рибонька об лід:
Він Вовк, він пан... йому не слід...
(Л. Глібов)

Ліричний підстиль

Два кольори

Як я малим збирався навесні
Іти у світ незнаними шляхами.
Сорочку мати вишила мені,
Червоними і чорними,
Червоними і чорними нитками.
Два кольори мої два кольори
Оба на полотні, в душі моїй оба.
Два кольори мої два кольори:
Червоне то любов, а чорне то журба.
Мене водило в безвісті життя,
Та я вертався на свої пороги.
Переплелись як мамине шиття
Мої сумні і радісні дороги.
Мені війнула в очі сивина
Та я нічого не несу додому,
Лиш згорточок старого полотна
І вишите моє життя на ньому.

(Д. Павличко).

Драматичний підстиль

Я В Л Е Н И Е 2

Наталка и возный

[...]

В о з н ы й. Лукавиш – теє-то як його – моя галочко! і добре все розумієш. Ну, коли так, я тобі коротенько скажу: я тебе люблю і женитись на тобі хочу.

Н а т а л к а. Гріх вам над бідною дівкою глумитися; чи я вам рівня? Ви пан, а я сирота; ви багатий, а я бідна; ви возний, а я простого роду; та й по всьому я вам не під пару.

В о з н ы й. Изложенні в отвітних річах твоїх резони суть – теє-то як його – для любові ничтожні. Уязвленне частореченною любовію серце, по всім божеським і чоловічеським законам, не взираєть ні на породу, ні на літа, ні на состояніє. Оная любов все – теє-то як його – ровняєть. Рци одно слово: „Люблю вас, пане возний!” - і аз, вишеупом'янутий, виконаю присягу о вірном і вічном союзі з тобою.

Н а т а л к а. У вас єсть пословиця: „Знайся кінь з конем, а віл з волон”; шукайте собі, добродію, в городі панночки; чи там трохи єсть суддівен, писарівен і гарних попівен? Любую вибирайте... Ось підіть лиш в неділю або в празник по Полтаві, то побачите таких гарних, що і розказати не можна.

В о з н ы й. Бачив я многих – і ліпообразних, і багатих, но серце моє не імієть – теє-то як його – к ним поползновенія. Ти одна зложила ему позов на вічні роки, і душа моя ежечасно волаєть тебе і послі нишпорной даже години.

Н а т а л к а. Воля ваша, добродію, а ви так з-письменна говорите, що я того і не зрозумію; та і не вірю, щоб так швидко і дуже залюбитись можна.

В о з н ы й. Не віриш? Так знай же, що я тебе давно уже – теє-то як його – полюбив, як тільки ви перейшли жити в наше село. Моїх діл околичності, возникающіі із неудобних обстоятельство, удерживали соділати признаніє пред тобою; тепер же, читая – теє-то як його – благость в очах твоїх, до формального определенія о моеї участі, открой мні, хотя в терміні, партикулярно, резолюцію: могу лі – теє-то як його – без отсрочок, волокити, проторов і убитков получитьи во вічноє і потомственное владініє тебе – движимое і недвижимое імініє для душі моеї – з правом владіти тобою спокійно, безпрекословно і по своєї волі – теє-то як його – розпоряджать? Скажи, говори, отвічай, отвітствуй, могу лі бить – теє-то як його – мужем пристойним і угодним душі твоєї і тілу? (І. Котляревський

„Наталка-Полтавка”).

Комбінований підстиль

Був такий славнозвісний орнітолог Мензбір, який на підставі багатолітніх спостережень і наукових досліджень остаточно визначив, що дикі качки, крім базару, водяться ще на лугових озерцях та по очеретах і тихих-тихих плесах, по річках-колисках смарагдової Батьківщини нашої радянської...

...Словом, ви поїхали на лугові озера, на очерети й на тихі-тихі плеса.

Само собою розуміється, що ви берете з собою рушницю (це така штука, що стріляє), набої і всілякий інший мисливський реманент, без якого не можна правильно націлитись, щоб бити без промаху, а саме: рюкзак, буханку, консерви, огірки, помідори, десяток украту яєць і стопку... Стопка береться для того, щоб було чим вихлюпувати воду з човна, коли човен тече...

Їдете ви компанією, тобто колективом, так – чоловіка з п'ять, бо дика качка любить іти в супову каструлю з-під колективної праці...

У вагоні (чи на машині) зразу ж ви почуєте:

– Е, черт! Стопку забув! Ви взяли?

– Взяв!

– Ну, як будемо вкупі, позичите! А залишусь сам, - доведеться з „горлушка”!

„Горлушком”, за мисливською термінологією, зветься та частина мисливського човна, що на морських суднах має назву „право руля”.

Дика качка любить убиватись тихими-тихими вечорами, коли сонце вже сковзнуло з вечірнього пруга, минуло криваво-багрянний горизонт, послало вам останній золотий привіт і пішло спать... Це ввечері... А вранці дика качка зривається шукати вашого пострілу рано-рано, тільки-но починає на світ благословляти.

Звуться ці часи у мисливців „зорьками” – вечірньою й ранковою... (Остап Вишня „Як варити і їсти суп з дикої качки”).

Покрай лісу таємничо білють стовбури осик та беріз. Весняний вітер нетерпляче зітхає, оббігаючи узлісся та розвіваючи гілля плакучій березі. Туман на озері білими хвилями

прибиває до чорних хащів; очерет перешіптується з осокою, сховавшись у млі. З гущавини вибігає Мавка, біжить прудко, мов утікаючи; волосся їй розвіялось, одежа розмаялась. На галяві вона спиняється, оглядаючись, притуляє руки до серця, далі кидається до берези і ще раз зупиняється.

М а в к а

Дяка щирая тобі, ніченько-чарівниченько,
що закрила ти моє личенько!

і вам, стежечки як мережечки,
що вели мене до березочки!

Ой сховай мене ти, сестриченько!

(Ховається під березу, обіймаючи її стовбур).

Л у к а ш

(підходить до берези, нишком)

Ти, Мавко?

М а в к а

(ще тихше)

Я.

Л у к а ш

Ти бігла?

М а в к а

Як б'лиця.

Л у к а ш

Втікала?

М а в к а

Так.

Л у к а ш

Від кого?

М а в к а

Від такого,

як сам вогонь.

Л у к а ш

А де ж він?

М а в к а

Цить!.. Бо знову прилетить.

Мовчання.

Л у к а ш

Як ти тремтиш! Я чую, як береза

стинається і листом шелестить.

М а в к а

(відхиляється від берези)

Ой лихо! Я боюся притулятись,
а так не встою.

Л у к а ш

Притулись до мене.

Я дужий – здержу, ще й обороню.

Мавка прихиляється до нього. Вони стоять у парі. Місячне світло починає ходити по лісі, стелеться по галяві і закрадається під березу. В лісі озиваються співи солов'їні і всі голоси весняної ночі. Вітер поривчасто зітхає. З осяйного туману виходить Русалка і нишком підглядає молоду пару (Леся Українка „Лісова пісня”).

Конфесійний

Молитва до Господа нашого Ісуса Христа

Владико чоловіколюбче, Ти створив мене і дав мені прикрасу – свободну волю. Я ж возніс себе і забув Твоє владництво, усі заповіді Твої переступив і впав у гірку неволю диявола, який мене навчив усякого гріха і злого звичаю. Ти ж, Господи, Боже мій, терпів мені, очікуючи мого покаяння, і не знищив мене, хоч жив я у беззаконні. Ради цього і я, знаючи Твоє милосердя, зважився скверними устами принести Тобі молитву. Ти ж спас багатьох грішників – спаси й мене. Вони Твої створіння – і я теж. Хоч і гріхи мої полонили мене, але я, нещасний, на милість Твою уповаю. Молю Тебе, Господи: відійми від мене волю мою, вся бо моя воля – то лиходіяння. Я пізнав, що нічого сам від себе робити не можу, якщо Ти своєю благістю не скріпиш і не врозумиш мене. Тварини, звірі і птахи небесні не мають власної волі, але якими створив Ти їх, такими вони і є; мене ж непорочним створив єси, а я, маючи свою волю, увесь осквернився. Одначе, хоч Ти й дав людині волю, але мені її, Господи, не давай, бо за природою я людина, але за звичаєм моїм я гірший за тварин. Горе мені, що я гірший від тварин став перед Тобою, доброчинцем! Та не відмір мені за моїми злими ділами. Дай же мені час підвестися і відкрий мені двері покаяння.

Поверни мене, полоненого, від беззаконь засудом за гріхи

мої, витягни мене із ями скверни. Ісусе Христе, світло затьмарених, засвіти моє погасле світло! Лікарю терплячих, зціли невідомі мої болячки, зливаючи оливу і вино, обв'яжи рани, зітри список гріхів моїх губкою милосердя. Дай мені, Господи, завжди мати страх перед Тобою, і Твоїй волі коритися, щоб я очистився від гріхів, і щоб не заволодів мною ворог, і щоб я оспівав Тебе радіючи, у Тройці славленого Бога, Отця, і Сина, і Святого Духа, нині і повсякчас, і на віки віків.

Проповідь Блаженнішого Митрополита Володимира Введення Пресвятої Богородиці у Храм

У спасительні дні, що передують святу Різдва Господа нашого Ісуса Христа, хочеться більш щиро вознести молитви до Преблагословенної, Котра є Джерелом нашої радості і спасіння, Котра послужила великій Тайні Боговтілення. В акафістному піснеспіві Церква символічно називає Богоматір Зорею, яка провістила Сонце, тобто нашого Спасителя, Променем розумного Сонця, Світилом незаходимого Світла, оскільки Божа Матір просвіщає нас світлом Сина Свого, просвіщає усіма шляхами і засобами. Згадаємо про один з них – святий храм.

У житті Приснодіви Марії храм Божий був невід'ємною частиною великого приготування до Богоматеринства. Коли Пресвятій було три роки, батьки, праведні Іоаким і Анна, виконуючи дану Богові обітницю, привели отроковицю у Храм. Там Діву Марію зустрів первосвященник Захарія. Виконуючи веління Боже, він увів Її у Свята Святих, місце, куди раз на рік міг входити лише первосвященник. У храмі Богоотроковиця перебувала в спілкуванні з Ангелами, там же було виткано ту Божественну тканину, котрою належало огорнути Господа.

У тому святому місці Пречиста Діва віддалилася від гріховної скверни і наблизилася до ангельського світу заради заспокоєння в Бозі. Тому введення Діви Марії у храм є образом іночеського посвячення, прийняття ангельського образу. Слава Божа наповнювала скінію і храм Соломонів. Свята Святих містила ковчег Завіту, огорнений крилами Херувимів, де чути було голос Божий (Числа, 7, 89). Водночас старозавітній храм був прообразом грядущого богоявління у світ. Багато дів супроводжували Божу Матір у священну оселю – Божий храм. До

цієї процесії, яку очолила Препоблагословенна Діва, приєднуються у віках всі християни, бо християнське життя – це і є безперервний рух до храму і через храм – в Небесний Єрусалим. Амінь.

**Епістолярний
Лист Юрія Федьковича**

До редакції журналу „Правда”
18 травня 1867 р., Сторонець – Путилів
Чесна редакція!

Сеї неділі дістав я від Данила лист, і пише він мені, аби післати віденчукам мої „Посланія”, а львівцям – „Повісті”, усе на ваші руки.

З віденчуками я не хочу нічого мати до чиніння, бо они ся дуже нечесно зо мною обійшлися. Се раз завсігди. А львівську громаду прошу, аби мої повісті і не давали печатати, бо засліду до того (мої повісті оце). Але львівська громада, коли має волю і гроші, то най буде ласкава завжди на мого „Довбуша”, то ліпше зробить. „Добуш” – так маю в Бога надію – буде за два або за три місяці готовий.

Тішить мене в світі, що наш театр ожив. Ци би ви не могли попросити директора, аби і моє „Так вам треба!” приймив? Я сю фрашку зовсім переробив.

Данило каже мені, аби я до него зараз відписав. Данило най жде на мою відповідь тільки, кільки я на нього ждав. Зрештою, клониться єму і вам уклінно.

Четвер, 18/5 1867

Федькович

**Листи Лесі Українки
До О.Ю. Кобилянської**

5 липня 1904 р. Зелений Гай

Дорога моя, люба товаришко!

Чи пробачите Ви мені, чи зглянеться Ваше серце надо мною? Я мало маю на те надії, бо не знаю, чи могла б сама пробачити іншому за таке, в якому сама почуваюся до вини проти Вас... Та все ж вислухайте мої оправдання, може, тоді хоч трохи вибачете мене.

Прошу на ймення всього, що було між нами любого,

написати мені хоч два слова, чи Ви гніваєтесь на мене і чи можу я мати надію хоч колись чимось перепросити Вас. Напишіть мені се, дуже прошу Вас.

(до товаришів)

Не від імені русько-українського народу, не від імені радикальної партії звертаюсь я до вас, мої знайомі і незнайомі товариші, я одважуюсь удатись до вас від свого, може, й невідомого вам ймення: обізвіться, докажіть, що ви живете і думаєте. Я чую свій товариський зв'язок з вами, і вся ганьба, недовір'я, іронія, що падає на вас, падає однаково і на мене. Через те я звертаю до вас річ не з докором, я дивлюсь на вас не згори вниз, я хочу говорити з вами, як з товаришами, просячи тільки розуміння безстороннього і щирої відповіді словом і ділом.

Мені згадуються ті довгі вечори-ночі, проведені у великому гурті або вдвох з яким товаришем (кожний з вас, певне, пам'ятає такі часи), я не можу забути тих речей, що говорились. Скільки хороших, щирих слів, скільки ясних думок! І політична воля, і освіта народу, і потреби нашого краю, і оборона прав народності, і конечність здобування волі слова, хоч за кордоном, поки що (ми вірили, що наше вернеться нам), - все то, здавалось, стояло так ясно перед нами, здавалось, що от-от здіймуться руки і закипить робота... Скажіть, мої товариші, чому не чути вашого голосу, тимчасом як усяка «темна сила» не боїться здіймати його прилюдно? Невже для нашої країни ще не настав час, щоб виявила себе сила світліша? Що буде, коли сторонні люди приймуть на віру оті безсоромні речі, що говоряться ніби від всього „русько-українського народу”, пам'ятаючи приказку: „Мовчання знак згоди”.

Лист Івана Мазепи

До Мотрі Кочубеївни

Моя сердечна кохана, найліпша, найлюбезніша Мотрьонка!

Вперед смерті на себе сподівався, ніж такої в серцю Вашім відміни. Спомни тільки на свої слова, спомни на свою присягу, спомни на свої рученьки, котрі мені не раз давала: „що мене – хоч будеш за мною, хоч не будеш – до смерті любити обіцяла”.

Спомни наостанок лютезну нашу бесіду, коли ти бувала у

мене у покою: „Нехай Бог неправдивого (неправдомовного) карає, а я хоч любиш, хоч не любиш мене – до смерті тебе, відповідно слова свого, любити і сердечно кохати не перестану, на злість моїм ворогам”. Прошу і дуже, моє серденько, яким-небудь способом побачся зо мною: що маю з В.М. далі чинити. Бо вже не буду ворогам своїм терпіти, окончну помсту вчиню, а яку, сама побачиш.

Щасливіші мої письма, що в рученьках твоїх бувають, ніж мої бідні очі, що тебе не оглядають.

Лист Василя Сухомлинського (доньці)

Люба донечко, я отримав листа, в якому ти повідомляєш про наступну практику. Порадував і схвилював він мене. Згадалися перші кроки на педагогічній ниві, перші радощі і прикрощі. Ти питаєш: що найголовніше в нашій? З чого все починається і навколо чого все обертається?

Ми, моя дівчинко, стоїмо перед двома великими речами: з одного боку – знання, здобуті, нагромаджені, вистраждані у віках, зосередженні і в скарбниці мудрості – у книжках, і в безсмертній душі безсмертного народу, а з другого боку – дитина, маленька людина, з якої треба створити Людину.

Добивайся того, щоб учень твій уже в дитячі роки в чомусь залишав частинку себе, у щось вклав свою душу, в турботах про щось рідне і потрібне для нашої Вітчизни перехвилювався і перестраждав.

Бувай здорова і щаслива, донечко. Нехай праця, якій ти вирішила присвятити своє життя, принесе тобі щастя.

Твій батько

СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ

Пам'ятка

В основі стилістичного аналізу тексту лежить **характеристика мовних засобів текстової реалізації літературно-мовленнєвого твору**. Стилiстичний аналіз тексту вказує на доцільність або недоцільність уживання в певному контексті відповідних мовних засобів (лексем, фразем, словосполучень, речень тощо) **залежно від змісту, стилю викладу, жанру, типу мовлення**.

Лінгвостилістичний аналіз тексту повинен розкрити структуру мовленнєвого твору (чи його частини), що втілюється у тексті (має письмову фіксацію, літературно оброблений: повість, оповідання, фейлетон, стаття, документ, оголошення тощо) через з'ясування контекстуальної семантики слова, стилістичного забарвлення лінгвоодиноць різних рівнів (досліджується функціональний аспект слова, словосполучення, речення, їх семантико-стилістичне наповнення). Має на меті виявити систему різнорівневих мовних засобів (стилетворчих засобів, експресем і стилістем), за допомогою яких здійснюється виклад матеріалу, відбувається осмислення та узагальнення дійсності (реальної, ірреальної, ідеальної), і передбачає відповідь на питання: **чим і як** втілюється його мовно-жанрова специфіка, створюється оригінальність соціально-мовленнєвого явища – твору (чи художньо-літературного витвору мистецтва, що стосується насамперед белетристики, публіцистики, епістолярію тощо). А також включає встановлення **стилістичної відповідності (адекватності) чи невідповідності тексту**, акцентує увагу на фактах уникнення сплутування мовних стилів, стилістично не доцільного, не вмотивованого добору засобів текстотворення (різностильових одиниць, явищ мови).

Досить часто зміст, який вкладає автор, і зміст, який сприймають читачі (стиль художнього мовлення та публіцистики), не збігаються, не завжди є адекватним розуміння прочитаного. Врівноважити цей процес і покликаний лінгвосеміологічний, тобто лінгвостилістичний аналіз тексту.

Стилiстичний аналіз тексту передбачає:

- **виділення та характеристику різнорівневих мовних**

одиниць, наявних у тексті;

- **визначення основних прийомів їх уведення у текст та специфіки функціонування** (способи використання, форми реалізації);

- **з'ясування призначення, ролі мовних засобів** відповідно до стилю (підстилю), жанру, типу мовлення (за способом викладу, формою репрезентації, формою спілкування, тобто кількістю учасників комунікації тощо);

- **визначення власне стилетворчих засобів** текстоформування (основних засобів стилетворення) та **мовно-сміслових домінант** (ключових, стрижневих слів) змістового наповнення та ідейного вираження аналізованого тексту.

Схема стилістичного аналізу тексту різножанрової стильової приналежності

I. Жанрово-стильова приналежність (диференціація на підстилі) та колоритно-стилістичні різновиди тексту. Форма вияву та жанри реалізації, функція, основне призначення, сфера поширення, стильові ознаки.

II. Мовні особливості. Фонетико-стилістична організація тексту.

1. Характеристика засобів милозвучності:

- евфонічні чергування голосних і приголосних звуків;
- вимовна легкість (повноголосся, подовження, спрощення).

2. Пошук явищ фоносемантики, звукового символізму, елементів звукопису: асонанс, алітерація, дисонанс, анафора, епіфора, рима, ритміка, звуковідтворення, звуконаслідування, тонема;

3. Визначення ролі фонетико-стилістичних засобів у створенні певного тексту, його відповідного колориту.

III. Лексико-стилістичні та фразеологічні засоби текстотворення.

1. Характеристика лексики за походженням, тематикою (тематичними полями).

2. Функціонально-стилістична характеристика лексики (загальноживана, вузькоспеціальна: термінологічна, професійна, діалектна, жаргонна, арготична; активна, пасивна: архаїзми, історизми, неологізми; нейтральна, стилістично забарвлена:

книжна, розмовно-просторічна та емоційно-експресивна).

3. Способи використання полісемії, функції багатозначних слів.

4. Доцільність використання синонімів, антонімів, омонімів, паронімів.

5. Виділення семантико-стилістичних якостей фразеологізмів, їхнє функціонально-стильове розшарування.

6. Призначення, роль фразеологізмів (усіх структурно-генетичних та функціональних різновидів) у тексті.

7. Вплив лексико-фразеологічних засобів на вираження змісту мовлення.

IV. Морфемно-словотворчі ресурси.

1. Пошук стилістично забарвлених морфем у тексті, інтерпретація дериватів.

2. Характеристика словотворчих засобів, що надають семантико-стилістичних відтінків словам (зменшуваності, пестливості, збільшеності, згрубілості, урочистості, інтимності, поетичності, фольклорності, пісенності, розмовності, книжності тощо).

V. Морфологічні засоби тексту.

1. Визначення семантико-стилістичних функцій самостійних, службових частин мови, вигуків (функції конкретизації, уточнення, емоційності, образності, характеристичності, динамічності, статичності тощо).

2. Варіантність морфологічних форм (стягнені і нестягнені, короткі і повні форми окремих повнозначних частин мови; засоби вираження міри якості ознаки; варіантні часові, особові, способові форми дієслів та ін.). Вибір певних граматичних форм у зв'язку із типом мовлення, жанром, стилем.

3. Стилістична характеристика морфологічних засобів – граматичних форм та категорій певних частин мови.

VI. Синтаксична організація тексту.

1. Порядок слів у реченні. Інверсія як стилістичний засіб мовлення.

2. Експресивні способи вираження головних та другорядних членів речення.

3. Стилістична роль речень за метою висловлювання (модальністю) та емоційним забарвленням.

4. Стилiстичнi явища у структурi простого речення. Функцiї вiдокремлених, однорiдних членiв речення, вставних i вставлених конструкцiй, вокативiв.

5. Стилiстичнi властивостi односкладних i неповних речень.

6. Стилiстичнi особливостi складного речення. Перiод, стилiстичнi функцiї перiодичної мови.

7. Функцiонально-стилiстична роль прямої мови, iншi способи iндивiдуалiзацiї мови в контекстi. Монолог, дiалог, полiлог.

VII. Роль мовних засобiв (фонетичних, лексичних, граматичних) у твореннi фiгур слова – тропiв та стилiстичних фiгур.

VIII. Стилетворча роль мовних одиниць у передачi головної думки тексту, його змiстовому наповненнi, створеннi цiлiсної образної системи.

Зразок аналізу «Воскреснемо!» Я. Гоян

(1) *Воскреснемо!*

(2) *Воскреснемо, браття i сестри, бо Земля наша, хоч i розп'ята на хрестi iсторiї, але свята.*

(3) *Воскреснемо!* (4) *Бо ми вiчно були на цiй Богом данiй Землi як народ, i рiдне небо хай пошле нам силу для життя.*

(5) *Воскреснемо!* (6) *Бо свiтить нам у вiки пророцтво Тараса: „Не вмирає душа наша, не вмирає воля”.*

(7) *Встаньмо з колiн, розiрвiмо пута, високо пiдведемо голови, як це одвiку було написано нам на роду.*

(8) *Пречиста блакить яснiє у безмiрнiй високостi України, як праведна душа народу.* (9) *Веселковою барвою розлилася вона в небесах вiковiчним знаменом, на якому палає золото сонця, мов святий нiмб.* (10) *Нi, немає на свiтi кращого неба, нiж небо України.*

(11) *Високе, мов дух, воно благословляє свою Україну, береже у вiках її материнську любов, тому його нiколи не вiддiлити вiд рiдної матiнки-землi.* (12) *Подивiмось на своє небо i думкою, як у тiй чудовiй-пречудовiй пiснi, полиньмо аж до сонця i зiрок i гляньмо на трепетну Землю – i тодi вiдкриється нам на зелено-голубому лику планети край, що нагадує собою серце, – Україна!*

(13) Ні, як нема кращого неба, ніж небо України, так і немає кращої землі, ніж наша Україна.

(Я. Гоян).

**Підготовчий етап стилістичної роботи з текстом
(орієнтовні питання)**

1. Вкажіть стильову приналежність тексту та жанрову форму його реалізації (мотивуйте правильність вибору).
2. Визначте сферу поширення, функцію та основне призначення тексту.
3. Який тип мовлення домінує у тексті? У чому полягають особливості його композиційної побудови?
4. Назвіть загально стильові риси, характерні для цього текстового фрагмента.
5. Яка емоційна тональність домінує? Визначте стилістичний колорит мовлення.
6. Які мовні засоби, насамперед, є показниками емоційного забарвлення аналізованого тексту?
7. На які дві частини, умовно, можна поділити текст?
8. Якими мовними засобами досягається смислова наповненість кожної із них?
9. Зверніть увагу на важливість імперативів у структурі тексту.
10. Яка роль відіграють дієслівні та займенникові форми множини у тексті?
11. Прокоментуйте роль заперечних часток у вираженні ідейного задуму автора.
12. У чому полягає своєрідність синтаксичної організації тексту? Які стилістичні фігури наявні та яке їхнє призначення?
13. З'ясуйте стилістичну значущість періодичної мови прозового тексту.
14. Яку роль відіграють фраземи? Чим, на Вашу думку, зумовлене використання афористичного фонду художньо-літературної мови у наведеному контексті?
15. Які лексичні засоби (тематичні групи слів, різні прошарки лексики) використовуються автором для досягнення мети висловлюваного?

16. Як засоби морфеміки впливають на стилістичне забарвлення слів?
17. Охарактеризуйте лексичний склад тексту з погляду його стилістичної виразності, емоційної наснаженості.
18. Які засоби є визначальними для створення образності (тропіка тексту)?
19. Які одиниці виступають мовностильовою домінантою тексту? Назвіть ключові (стрижневі) слова, ті, що становлять його смисловий центр (ядро), а отже відіграють вирішальну роль у передачі (вираженні) головної думки, ідейного наповнення змісту аналізованого тексту?
(Для зручності речення у тексті можна пронумерувати)

Стилістичний аналіз тексту

Аналізований текст приналежний до комбінованого стильового типу мовлення – стилю художньої публіцистики. У ньому проявляються виміри обох стилів, художньо-белетристичного і публіцистичного. Його визначальні функціонально-стильові риси: фактологічна переконливість, динамічність, актуалізація сучасності, чіткість, декларативність, закличність, спонукальна експресія, авторська пристрасть, оцінність різної модальності (захоплення, гнів); простота, доступність, зрозумілість. Досить помітним виступає синтез (поєднання) вишуканості форми, образності, емоційності та логічності, інформативності (особливої насиченості комунікативною доцільністю змісту висловлюваного), чіткості, точності фрази; виразним постає прояв авторської індивідуальності у тексті, неоднорідність його лексичного та граматичного складу.

Відзначимо інформативну функцію та функцію цілеспрямованого впливу на адресата (читача, слухача), його розумово-почуттєву сферу, мислення і свідомість; формування громадської думки – основна комунікативна мета (зорієнтованість) повідомлюваного. Текст поширений (виявляється) у мовленні ЗМІ (преса, часописи, суспільно-політична література, телебачення, радіо), а отже обслуговує громадсько-політичне життя суспільства і представлений такою формою жанрової реалізації як нарис.

Це вид проблемного нарису, у центрі якого фігурує цілісний образ української нації – “браття і сестри; ми”, об’єднаних спільністю інтересів, цілей, задумів, звершень, де узагальнено представлені важливі для українців соціально-культурні та політичні події, факти духовного життя нації, чітко окреслюється (визначається) суспільно-громадська позиція народу. Автор торкається актуальних проблем національної дійсності, порушує (висвітлює) життєво важливі питання сучасності: відродження нації, пробудження національної гідності, розвиває тему непримиренності до ворогів рідної землі, небайдужості до долі рідного краю, його народу, пропагує ідею безмірної любові та відданості Україні. У ньому домінує емоційно-нараженний, піднесено-стилістичний колорит мовлення.

Текст за типом мовлення мішаний, основну частину якого становить роздум (міркування) з елементами статичного опису. Міркування містить: тезу – в основі оклична спонукальність слова-речення (1) *Воскреснемо!* (що вміщує такий відтінок модальності як заклик-ствердження); основну частину – доведення (докази, переконливі факти, беззастережні аргументи), що вирізняється розгорнутою структурою речень, натхненним характером їх емоційного спрямування (2 – 12); і висновок, репрезентований граматичною моделлю своєрідного ствердження з активною стилістичною позицією підсилювально-заперечної частки *ні* та експресивних форм порівняльно-зіставних конструкцій (13, а також див попередньо – 10).

Агітаційно-закличний характер звертань, пристрасний, піднесено-схвильований тон висловлювання насамперед досягається використанням різних речень за комунікативною віднесеністю (метою висловлювання) та емоційним забарвленням (мірою емоційності). Зокрема, спонукальні різновиди (з багатофіксованим виявом речень-закликів (1 - 3, 5, 7, 12), в яких власне імперативність виражається дієсловами у формі наказ. способу, II ос., мн.; майб. ч., недок. в., – *Воскреснемо!; встаньмо з колін, розірвімо пута, високо підведемо голови, подивімося, полиньмо, гляньмо,* - контекстуально ускладнюючись ситуативним вжитком, словесним (лексико-семантичним) оточенням, динамізують виклад, посилюють значеннєві відтінки наказовості у плані беззастережної вимоги обов’язковості

виконання. Окличні речення часто набувають форм єдності з попередніми і постають як спонукально-окличні. Інтенсивна почуттєвість, стилістично-емоційне спрямування таких речень вирізняє їх з-поміж інших, посилює наказово-закличне інтонування тексту, що характеризується високим тоном, супроводжується більшою силою, напругою голосу.

Множинність дієслів (попередньо вказаних) та займенникових форм (н-д., *ми були, світить нам, наша Земля (Україна)*) допомагають передати єдність інтересів української громади, привертають особливу увагу адресата до висловлюваного, наближують до нього описуване, роблять його більш близьким, доступним, яскравим, наочним у передачі спільних почуттів і переживань автора і читача.

Художньо та естетично значущим, тематично зумовленим, ідейно вмотивованим постає конструювання зазначених типів речень у стилістично виразні фігури думки. Важливими компонентами синтаксичної організації тексту виступають анафоричні повтори (лексичний єдинопочаток) та анафорично-парцельовані конструкції (1 - 3). Таким чином логічно впорядковуючи текст, інтонаційно посилюючи смислову вагомість повторюваних фраз, ця стилістична побудова продукує активне розгортання авторського задуму, увиразнює ідею необхідності національного відродження, пробудження національної свідомості, піднесення духу нації.

Наступний цикл речень (8 - 11) відзначається описовим характером, з багатим образним арсеналом мовних засобів, водночас характеризується статичністю художнього відображення краси рідного краю і відносним спадом інтонаційно напруженого тону мовлення. Сильовою домінантою емоційно-натхненого викладу надалі постають засоби іншого мовного рівня. Особливої значущості набуває не так синтаксична організація тексту, як лексичні засоби авторського добору. Словниковий склад тексту відзначається рисами яскравої поетичності, ліризму: *пречиста блакить, у безмірній високості, віковичним знаменом, рідної матінки-землі, материнська любов, рідне небо, у чудовій-пречудовій пісні, на зелено-голубому лику (планети), на трепетну Землю*. В основі виразності деяких слів – їх власне природна стилістична маркованість, оцінність

яскравого односпрямованого плану позитивних конотацій; риси емоційної експресії окремих із них підсилюються словотворчими афіксами та іншими засобами стилістичного словотвору (зокрема способами осново- та словоскладанням).

Як і в попередньому контексті, помітним постає архаїчний склад лексики. Вагоме місце належить канонічній лексиці, одиницям на позначення церковних понять, реалій, релігійних постатей тощо (*воскреснемо, Богом, пророцтво, благословляє, небеса, свята, хрест* та ін.). Зокрема активно позиціонує ця група лексики у складі тропів, а саме порівнянь, метафор, формуючи піднесено-поетичний, натхненний струмінь тексту: *високе, мов дух* (небо України); *як праведна душа* (блакить); *палає золото сонця, мов святий німб, веселковою барвою розлилася* (блакить); ореол величності, урочистості – *на лику* (планети), *розп'ята на хресті історії* (Земля наша), усимволізовуючи стражденню, нелегку долю рідного краю. Тематично близькими, спорідненими виступають у межах цього тексту інші лексичні засоби його ідейного вираження. А саме, назви абстрактних понять (*дух* (*душа*), *воля, любов*, а також *серце*) та просторових реалій (*сонце, зірки, небо, земля, планета*) відіграють особливу роль відносно ключового (стрижневого) слова **Україна** (та з ним співмірного **Земля**), що становить своєрідний смисловий центр, ядро тексту і звучить рефреном на усій його площині, об'єднуючи за смыслом та експресивно, наголошуючи потрібну авторові думку. Значна їх частина вибудовує цілісну образну систему тексту, створюючи естетично оброблений, глибоко осмислений образ рідного краю, пронизаний відчуттям любові, його краси та неповторності. Засвідчені випадки використання слів у тропеїчному вжитку (від епітета, порівняння до метафори-символу), вишуканість синтаксичної форми (наявність стилістичних фігур, інших елементів поетичного синтаксису) посилюють образність мовлення, збагачують стилістичну канву тексту різноманітними засобами виразності та емоційного впливу на почуттєвий світ людини.

Неабияку ваготу, художньо-ідейну цінність виявляє періодична мова у межах представленого контексту, що вміщує гармонійно поєднані паралельно-змістові частини, які у логічному та інтонаційному плані створюють цілком завершену

структурно-синтаксичну одиницю. З боку змісту – це розгорнений тематичний виклад, а з боку форми – впорядковане розташування фраз, досягнення їх ритмічності. Така побудова зумовлює перехід від нейтрального тону до більш пристрасного, емоційно-напруженого, схвильованого, динамічного і традиційно виступає яскравою рисою виразності й наснаженості мовлення (як бачимо, не тільки художньо-поетичного).

Емоційно-експресивний фон мови (урочистість, піднесеність) підтримується, а в деякій мірі і задається, фразеологічними одиницями переважно книжного характеру, зокрема біблійного походження, наприклад: *на Богом даній Землі; хай пошле нам силу для життя; було написано на роду*. Літературною цитатою (як особливого стилістичного прийому використання афористичного фонду мови, пристосування до інших умов текстової реалізації з метою посилення образності та створення експресії) вважаємо відомий шевченківський вислів глибоко патріотичного змісту *“Не вмирає душа наша, не вмирає воля”*, використаний з метою експресивного увиразнення основної (провідної) думки тексту. Вислів, що став крилатим, є загальнонародним надбанням української культури, концентрує у собі найвищу ідею відданості рідній землі, вірності національним ідеалам, актуалізовану у текстовому просторі Я. Гояна.

ОСНОВНІ ПИТАННЯ КУРСУ **(Частина перша)**

1. Стилїстика: змїст і завдання дисциплїни. Методи лїнгвостилїстичних дослїджень.
2. Основнї поняття і категорїї стилїстики.
3. Структура стилїстики. Теоретичнї й практичнї аспекти лїнгвостилїстичних дослїджень.
4. Стилїстика у системї лїнгвїстичних дисциплїн. Взаємодїя з їншими науками.
5. Загальнї положення вивчення стилїстики в шкїльному курсї української мови. Особливостї вивчення стилїстики у старшїй школї.
6. Стилїстична система мови. Взаємодїя експресивних та функцїональних стилїв.
7. Колоритно-стилїстичнї рїзновиди мови.
8. Проблемнї питання функцїонально-стильової диференцїацїї української мови (подїл на структурно-функцїональнї стилї). Короткї вїдомостї з їсторїї розвитку стилїв.
9. Стиль як основне поняття стилїстики (стиль мови і мовлення). Основнї критерїї визначення функцїонального стилю.
10. Мовленнєво-функцїональна специфїка офїцїйно-дїлового стилю. Взаємодїя з їншими стилями.
11. Структурно-функцїональнї та стилетвїрнї особливостї наукового стилю. Взаємодїя з їншими стилями.
12. Мовностилїстична своєрїднїсть публїцистики: специфїка жанрїв, взаємодїя з їншими стилями.
13. Художнїй стиль як особливий рїзновид мови.
14. Розмовно-побутовий стиль як найдавнїший рїзновид мови і мовлення.
15. Конфесїйний стиль мови і мовлення, його мїсце і роль у стилїстичнїй системї.
16. Епїстолярний стиль як окрема функцїонально-стильова органїзацїя мови.
17. Функцїональнї стилї у шкїльнїй практицї вивчення рїдної мови.
18. Стилїстичний аналїз тексту рїзностильової приналежностї: основнї положення теорїї і практики виконання.

19. Унормованість як ознака української літературної мови. Норми усного літературного мовлення, стилістичні норми, їх вивчення у шкільному курсі рідної мови.

20. Лексико-граматичні норми. Їх опрацювання у шкільному курсі.

21. Період зародження й становлення вітчизняної стилістики як науки (основні напрямки досліджень).

22. Мовознавча спадщина з питань стилістики середини ХХ століття.

23. Лінгвостилістичні погляди вітчизняних мовознавців останньої чверті ХХ ст. Актуальні питання сучасної стилістики.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика української мови: навч. посіб. Тернопіль : Видавництво «Підручники і посібники», 2008. 256 с.
2. Голубовська І. В. Практична стилістика української мови: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів нефілологічних спеціальностей (денної та заочної форм навчання). Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2010. 124 с.
3. Дудик П. С. Стилiстика української мови: навчальний посiбник. Київ : Академiя, 2005. 368 с.
4. Зарицький М. С. Стилiстика сучасної української мови: навчальний посiбник. Київ : Парламентське вид-во, 2001. 156 с.
5. Климова К. Я., Романюк П. Ф. Практична стилістика сучасної української мови: навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. 142 с.
6. Кравець Л. В. Стилiстика української мови: практикум: навчальний посiбник. Київ : Вища школа, 2004. 199 с.
7. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови: пiдручник / за ред. Л.І. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
8. Основні лiнгвостилiстичнi поняття i категорiї: (словник-довiдник фiлолога) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини; укл. І. І. Коломiєць. 4-те вид., переробл. та доповн. Умань : ВПЦ «Вiзавi», 2017. 272 с.
9. Пономарiв О. Д. Стилiстика сучасної української мови: пiдручник. 3-тє вид., пере- роб. i доповн. Тернопiль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
10. Попович А. С. Лiнгводидактика вищої школи: уваги до вивчення стилiстики української мови: навчальний посiбник [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подiльський : Кам'янець-Подiльський нацiональний унiверситет iменi Iвана Огiєнка, 2022. 160 с.
11. Попович А. Методика навчання стилiстики майбутнiх учителiв української мови i лiтератури в закладах вищої освiти : монографiя / А. С. Попович. – Кам'янець-Подiльський : ФОП Сисин Я. І., 2018. 376 с.

12. Словник тропів і стилістичних фігур / автор-укладач В. Ф. Святовець. Київ : Академія, 2011. 176 с.

13. Стилістика мовних одиниць: лексична стилістика, стилістична фразеологія : навч.-метод. посіб. для студентів-філологів ЗВО / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т укр. філології, Каф. укр. мови та методики її навч.; уклад.: І. І. Коломієць. Умань: Візаві, 2021. 108 с.

14. Стилістика української мови: навчально-методичний посібник / упорядники: А. С. Попович, Л. М. Марчук; за ред. А. С. Попович. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.

15. Стилістика української мови (практичний модуль): навч.-метод. посіб. для студентів-філологів ЗВО (скорочений курс) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т укр. філології, Каф. укр. мови та методики її навч.; уклад.: І. І. Коломієць, В. О. Шиманська. Умань : Візаві, 2021. 145 с.

16. Стилістика української мови (Теоретичні основи стилістики. Художньо-виразові засоби мовлення): навчально-методичний посібник для студентів-філологів закладів вищої освіти / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-тет української філології, К-дра української мови та методики її навчання, уклад. І. І. Коломієць. Умань : Візаві, 2019. 242 с.

17. Стилістика української мови: навчально-методичний посібник / упорядники: А. С. Попович, Л. М. Марчук; за ред. А. С. Попович. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.

18. Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Грамота, 2007. 368 с.

СТИЛІСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: теоретичні основи стилістики, функціональна стилістика

**Навчально-методичний посібник
для студентів-філологів
закладів вищої освіти**

Укладач: І. І. Коломієць

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 29.11.2022 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 14,1
Тираж 100 прим. Замовлення № 255

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»
20300, м. Умань, вул. Садова, 2
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88
vizavi-print.jimdo.com
e-mail: vizavisadova@gmail.com
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, № 2444 від 22.03.2006 р.

Віддруковано на цифровому дублюванні Ricoh